Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
TAMARA ĆAPETA IŠVADA,
pateikta 2025 m. birželio 5 d.[1]

Byla C-769/22

Europos Komisija
prieš

Vengriją

„Valstybės narės įsipareigojimų neįvykdymas – Nacionalinės teisės aktai, kuriais nustatomos griežtesnės priemonės, taikomos „pedofilijos nusikaltimus padariusiems asmenims“, ir iš dalies pakeičiami kai kurie įstatymai siekiant vaikų apsaugos – Teisės aktai, pirmiausia nukreipti į turinį, kuriame vaizduojama ar propaguojama lytinė tapatybė, neatitinkanti gimus priskirtos lyties, lyties keitimas ar homoseksualumas – SESV 56 straipsnis – Direktyva 2000/31/EB – Direktyva 2006/123 – Direktyva 2010/13/ES – Paslaugų teikimo ribojimas – Pagrindinių teisių chartija – 21 straipsnis – Nediskriminavimas – 7 straipsnis – Teisė į privatų ir šeimos gyvenimą – 11 straipsnis – Saviraiškos laisvė – 1 straipsnis – Žmogaus orumas – ESS 2 straipsnis – Europos Sąjungos vertybės – Galimybė nagrinėti teisme – ESS 2 straipsnio pažeidimo konstatavimo kriterijus“

Turinys

I. Įvadas ir bylos aplinkybės . . . 3
A. Ikiteisminė procedūra ir procesas Teisingumo Teisme . . . 4
B. Šios bylos teisinis pagrindas ir pagrindiniai bruožai . . . 5
1. Europos Sąjungos teisė . . . 5
2. Vengrijos teisė . . . 6
3. Bylos apžvalga . . . 7
II. Analizė. Pirma dalis. Pagrindinių teisių ir vertybių pažeidimas . . . 9

[1] Originalo kalba: anglų.

A. Ginčo esmė 10

B. Komisijos ieškinio penktasis pagrindas – Chartijos teisių pažeidimas 11

1. Dėl Chartijos taikytinumo 11

2. Dėl Chartijos 21 straipsnio pažeidimo 13

3. Dėl Chartijos 11 straipsnio pažeidimo 16

4. Dėl Chartijos 7 straipsnio pažeidimo 18

5. Ar pagrindinių teisių ribojimas gali būti pateisinamas? 19

6. Dėl Chartijos 1 straipsnio pažeidimo 23

C. Dėl Komisijos ieškinio šeštojo pagrindo – ESS 2 straipsnio pažeidimas 24

1. Dėl galimybės teisme nagrinėti ESS 2 straipsniu grindžiamą ieškinį 25

a) ESS 2 straipsnio vaidmuo Sąjungos teisinėje sistemoje 26

1) Sąjungos konstitucinė tapatybė 26

2) Sąjungos teisinės sistemos veikimo sąlyga 26

b) ESS 2 straipsnis kaip teisiškai privaloma nuostata 27

1) Tekstas, kontekstas ir istorija 28

2) ESS 49 straipsnio svarba 29

c) Galimybę teisme nagrinėti ESS 2 straipsniu grindžiamą ieškinį patvirtinančios ir paneigiančios priežastys 31

1) Galimybę nagrinėti teisme patvirtinančios priežastys 31

2) Galimybę nagrinėti teisme paneigiančių priežasčių aptarimas 32

i) ESS 7 straipsnis 32

ii) Dėl ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių bendro pobūdžio 33

iii) Nacionalinis konstitucinis savitumas 35

iv) Dėl tikslo atskirai konstatuoti ESS 2 straipsnio pažeidimą 36

2. Kaip įvertinti, ar buvo peržengtos „raudonosios linijos“? 37

a) Vertybių neigimas kaip ESS 2 straipsnio pažeidimo konstatavimo kriterijus 37

b) Chartijoje įtvirtintų teisių pažeidimas ir konstitucinis dialogas 39

3. Dėl ESS 2 straipsnio pažeidimo šioje byloje . . . 40

a) Nagrinėjamomis taisyklėmis paneigiamos ESS 2 straipsnio vertybės . . . 40

b) Kokios vertybės buvo pažeistos? . . . 41

III. Analizė – antra dalis. Pirminės ir antrinės teisės, susijusios su laisvu paslaugų judėjimu, ir BDAR pažeidimas . . . 42

A. Komisijos ieškinio pirmasis pagrindas . . . 42

1. 4 taisyklė . . . 42

2. 6 taisyklė . . . 44

3. 3 taisyklė . . . 44

4. 5 taisyklė . . . 45

B. Dėl Komisijos ieškinio antrojo pagrindo . . . 46

1. 1 ir 3 taisyklės priklauso koordinuojamoms sritims, kaip tai suprantama pagal Elektroninės komercijos direktyvą . . . 46

2. 1 taisyklė patenka į Elektroninės komercijos direktyvos taikymo sritį . . . 47

3. 1 ir 3 taisyklėmis ribojamos informacinės visuomenės paslaugos . . . 48

C. Dėl Komisijos ieškinio trečiojo pagrindo . . . 48

1. 1 ir 3 taisyklės . . . 49

2. 7 taisyklė . . . 49

D. Dėl Komisijos ieškinio ketvirtojo pagrindo . . . 50

IV. Dėl bylinėjimosi išlaidų . . . 52

V. Išvada . . . 52

I. Įvadas ir bylos aplinkybės

1. Šiuo ieškiniu Komisija prašo Teisingumo Teismo pripažinti, kad padariusi kelis įvairių nacionalinės teisės aktų pakeitimus „2021 m. Įstatymu LXXIX, kuriuo nustatomos griežtesnės priemonės, taikomos už pedofiliją nuteistiems asmenims, ir iš dalies keičiami tam tikri įstatymai siekiant vaikų apsaugos“ (toliau – Pakeitimo įstatymas) [2], Vengrija pažeidė Sąjungos teisę.

[2] *A pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2021. évi LXXIX. törvény.*

2. Keliais iš šių pakeitimų, kurie, Vengrijos teigimu, buvo padaryti siekiant apsaugoti nepilnamečius, draudžiama arba ribojama prieiga prie turinio, kuriuo vaizduojama arba propaguojama „lytinė tapatybė, neatitinkanti gimus priskirtos lyties, lyties keitimas ar homoseksualumas“ (trumpindama tokį turinį kartais vadinsiu „LGBTI turiniu“ [3]).

3. Komisijos teigimu, nagrinėjamais pakeitimais Sąjungos teisė pažeidžiama trimis lygmenimis: pirma, jais pažeidžiami keli antrinės teisės aktai, susiję su paslaugų teikimu, ir SESV 56 straipsnis; antra, šiais pakeitimais pažeidžiamos kelios Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje (toliau – Chartija) garantuojamos teisės [4]; galiausiai šiais pakeitimais taip pat pažeidžiamas ESS 2 straipsnis su išvardytomis pagrindinėmis vertybėmis, kuriomis grindžiama Sąjunga.

4. Pastarasis teiginys, kad Vengrija pažeidė ESS 2 straipsnį, grindžiamas atskiru ieškinio pagrindu, kuriuo remiantis siekiama konstatuoti Sąjungos teisės pažeidimą, ir yra naujas. Jis kelia svarbius klausimus, pavyzdžiui, ar šia nuostata galima remtis byloje dėl įsipareigojimų neįvykdymo ir kada būtent Teisingumo Teismas, be vidaus rinkos taisyklių ir Chartijos pažeidimų, turėtų konstatuoti ESS 2 straipsnio pažeidimą. Todėl Teisingumo Teismas nusprendė nagrinėti šią bylą plenarinėje sesijoje.

A. Ikiteisminė procedūra ir procesas Teisingumo Teisme

5. 2021 m. gegužės 25 d. du Vengrijos parlamento nariai Vengrijos parlamentui pateikė įstatymo projektą, „kuriuo nustatomos griežtesnės priemonės, taikomos už pedofiliją nuteistiems asmenims, ir iš dalies keičiami tam tikri įstatymai siekiant vaikų apsaugos“.

6. 2021 m. birželio 10 d. Parlamento teisėkūros komitetas pasiūlė šio projekto pakeitimų, susijusių su homoseksualumu ir lytine tapatybe.

7. 2021 m. birželio 15 d. Vengrijos įstatymų leidėjas priėmė Pakeitimo įstatymą. Jis įsigaliojo 2021 m. liepos 8 d.

8. Manydama, kad priėmusi Pakeitimo įstatymą Vengrija neįvykdė įsipareigojimų pagal įvairias Sąjungos teisės nuostatas, 2021 m. liepos 15 d. Komisija išsiuntė Vengrijai oficialų pranešimą.

9. 2021 m. rugsėjo 15 d. rašte Vengrija nesutiko, kad padarytas koks nors Sąjungos teisės pažeidimas.

10. 2021 m. gruodžio 2 d. Komisija pateikė pagrįstą nuomonę, joje teigė, kad Pakeitimo įstatymas prieštarauja Sąjungos teisei. Todėl Komisija paragino Vengriją per du mėnesius nuo pagrįstos nuomonės gavimo imtis būtinų priemonių, kad jos būtų laikomasi.

11. 2022 m. vasario 2 d. raštu Vengrija atsakė į pagrįstą nuomonę ir pakartojo, kad Pakeitimo įstatymas atitinka Sąjungos teisę.

[3] LGBTI – tai santrumpa, reiškianti lesbietes, gėjus, biseksualus, transseksualus ir interseksualus, pripažinta *International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans ir Intersex Association* (ILGA). Žr. https://www.ilga-europe.org/about-us/who-we-are/glossary/ (žiūrėta 2025 m. vasario 18 d.). Šią santrumpą vartoja Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT), priimdamas sprendimus panašiais klausimais. Žr., pavyzdžiui, 2023 m. sausio 23 d. EŽTT sprendimą *Macatė prieš Lietuvą* (CE:ECHR:2023:0123JUD006143519). Ši santrumpa jau vartojama ir Teisingumo Teismo jurisprudencijoje. Žr., pavyzdžiui, 2020 m. balandžio 23 d. Sprendimą *Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI* (C-507/18, EU:C:2020:289). Taip pat žr. generalinės advokatės L. Medina išvadą byloje *Asociación Estatal de Entidades de Servicios de Atención a Domicilio (ASADE)* (C-436/20, EU:C:2022:77, 2 punktas).

[4] Komisija remiasi Chartijos 1, 7, 11 ir 21 straipsniais.

12. 2022 m. gruodžio 19 d. Komisija pareiškė šį ieškinį Teisingumo Teisme pagal SESV 258 straipsnį.

13. 2023 m. kovo 8 d. Vengrija pateikė atsiliepimą į ieškinį.

14. Komisija ir Vengrija pateikė dubliką ir tripliką atitinkamai 2023 m. balandžio 20 d. ir 2023 m. gegužės 31 d.

15. 2023 m. kovo 20 d., gegužės 4 d. ir birželio 29 d. nutartimis Teisingumo Teismo pirmininkas leido 16 valstybių narių: Belgijos Karalystei, Danijos Karalystei, Vokietijos Federacinei Respublikai, Airijai, Graikijos Respublikai, Ispanijos Karalystei, Estijos Respublikai, Prancūzijos Respublikai, Liuksemburgo Didžiajai Hercogystei, Maltos Respublikai, Nyderlandų Karalystei, Austrijos Respublikai, Portugalijos Respublikai, Slovėnijos Respublikai, Suomijos Respublikai ir Švedijos Karalystei, taip pat Europos Parlamentui įstoti į šią bylą palaikyti Komisijos reikalavimų.

16. 2024 m. sausio 18 d. Vengrija pateikė atsakymą į įstojimo į bylą paaiškinimus.

17. 2024 m. lapkričio 19 d. įvyko teismo posėdis, jame Komisija ir Vengrija, taip pat Belgijos Karalystė, Danijos Karalystė, Vokietijos Federacinė Respublika, Airija, Graikijos Respublika, Ispanijos Karalystė, Estijos Respublika, Liuksemburgo Didžioji Hercogystė, Maltos Respublika, Nyderlandų Karalystė, Suomijos Respublika, Švedijos Karalystė ir Europos Parlamentas pateikė žodinių pastabų.

B. Šios bylos teisinis pagrindas ir pagrindiniai bruožai

1. Europos Sąjungos teisė

18. ESS 2 straipsnyje nustatyta:

„Sąjunga yra grindžiama šiomis vertybėmis: pagarba žmogaus orumui, laisve, demokratija, lygybe, teisine valstybe ir pagarba žmogaus teisėms, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises. Šios vertybės yra bendros valstybėms narėms, gyvenančioms visuomenėje, kurioje vyrauja pliuralizmas, nediskriminavimas, tolerancija, teisingumas, solidarumas ir moterų bei vyrų lygybė.“

19. Ši byla taip pat susijusi su SESV 56 straipsniu, Chartijos 1, 7, 11 bei 21 straipsniais ir toliau nurodytais Sąjungos antrinės teisės aktais: Elektroninės komercijos direktyva[5], Paslaugų direktyva[6], AVŽP direktyva[7] ir BDAR[8].

[5] 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) (OL L 178, 2000, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 25 t., p. 399).

[6] 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje (OL L 376, 2006, p. 36) (toliau – Paslaugų direktyva).

[7] 2010 m. kovo 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/13/ES dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva) (OL L 95, 2010, p. 1), su pakeitimais, padarytais Direktyva 2018/1808 (toliau – AVŽP direktyva).

[8] 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas; toliau – BDAR) (OL L 119, 2016, p. 1; klaidų ištaisymai OL L 127, 2018, p. 2 ir OL L 74, 2021, p. 35).

2. Vengrijos teisė

20. Pakeitimo įstatyme esančiais aštuoniais pakeitimais (toliau – taisyklės), kurie yra svarbūs šioje byloje, iš dalies pakeisti toliau nurodyti šeši nacionalinės teisės aktai:

– *1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról* (1997 m. Įstatymas XXXI dėl vaikų apsaugos ir globos administravimo (toliau – Vaikų apsaugos įstatymas) (*1 taisyklė*) [9],

– *2001. évi CVIII. törvény. az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások* (2001 m. Įstatymas CVIII dėl tam tikrų klausimų, susijusių su elektroninės prekybos ir informacinės visuomenės paslaugomis (toliau – Elektroninės komercijos įstatymas) (*2 taisyklė*) [10],

– *2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól* (2008 m. Įstatymas XLVIII dėl ekonominės reklamos veiklos pagrindinių sąlygų ir tam tikrų apribojimų (toliau – Reklamos įstatymas) (*3 taisyklė*) [11],

– *2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról* (2010 m. Žiniasklaidos paslaugų ir masinės komunikacijos įstatymas CLXXXV (toliau – Žiniasklaidos įstatymas) (4 [12], 5 [13] ir 6 [14] taisyklės),

– *2011. évi CXC. törvény. a nemzeti köznevelésről* (2011 m. Įstatymas CXC dėl nacionalinio valstybinio švietimo) (toliau – Nacionalinio valstybinio švietimo įstatymas) (*7 taisyklė*) [15],

– *2009. évi XLVII. törvény a bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a*

[9] Pagal Pakeitimo įstatymo 1 straipsnio 2 dalį buvo priimtas Vaikų apsaugos įstatymo 6/A straipsnis, kuris dabar suformuluotas taip: „siekiant užtikrinti, kad būtų pasiekti šiame įstatyme nustatyti tikslai ir įgyvendinamos vaiko teisės, draudžiama padaryti prieinamą 18 metų nesulaukusiems asmenims pornografinį turinį arba turinį, kuriuo be reikalo vaizduojamas seksualumas arba propaguojamos ar rodomos lytinės tapatybės, neatitinkančios gimus priskirtos lyties, lyties keitimas ar homoseksualumas“.

[10] Dėl Pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 2 dalies buvo priimtas naujas Elektroninės komercijos įstatymo 4/D skirsnis. Pagal 2 taisyklę įstaigai „Internetinio apskritojo stalo diskusija dėl vaikų apsaugos siekiant imtis tam tikrų priemonių dėl elektroninių paslaugų teikėjų“ suteikiami įgaliojimai ir pavedama imtis tam tikrų priemonių. Ši įstaiga gali įvertinti atskirus atvejus ir teikti rekomendacijas paslaugų teikėjams, siekiant juos įtikinti nutraukti neteisėtą veiklą, o jeigu jie atsisakytų laikytis tokių rekomendacijų, ši įstaiga gali perduoti klausimą Nacionalinei žiniasklaidos ir telekomunikacijų institucijai. Aptariama įstaiga taip pat turi teisę tvarkyti tam tikrų rūšių turinio, laikomo žalingu fizinei, psichinei ir dorovinei nepilnamečių raidai, registrą.

[11] Priėmus Pakeitimo įstatymo 3 straipsnį įtvirtinta nauja Reklamos įstatymo 8 straipsnio 1a dalis, kuri dabar suformuluota taip: „draudžiama padaryti prieinamą 18 metų nesulaukusiems asmenims reklamą, kuria be reikalo vaizduojamas seksualumas arba propaguojamos ar rodomos lytinės tapatybės, neatitinkančios gimus priskirtos lyties, lyties keitimas ar homoseksualumas“.

[12] Priėmus Pakeitimo įstatymo 9 straipsnio 2 dalį Žiniasklaidos įstatymo 9 straipsnio 6 dalis dabar suformuluota taip: „programos priskiriamos prie V kategorijos, jeigu jos gali daryti neigiamą poveikį fizinei, psichinei ar dorovinei nepilnamečių raidai, be kita ko, dėl to, kad jose pagrindinis dėmesys sutelkiamas į smurtą arba nukrypimo nuo tapatybės, atitinkančios gimus priskirtą lytį, lyties keitimo ar homoseksualumo propagavimą ar vaizdavimą arba tiesioginį, natūralistinį ar savitikslį seksualumo vaizdavimą. Šios programos žymimos taip: netinka jaunesnei nei 18 m. auditorijai“. Dėl tokio skirstymo pagal Žiniasklaidos įstatymo 10 straipsnį (jis nebuvo iš dalies pakeistas Pakeitimo įstatymu) tokios programos, priskirtos prie V kategorijos, gali būti transliuojamos tik nuo 22.00 iki 5.00 val.

[13] Dėl Pakeitimo įstatymo 9 straipsnio 5 dalies buvo priimta nauja Žiniasklaidos įstatymo 179 straipsnio 2 dalis.

[14] Dėl Pakeitimo įstatymo 9 straipsnio 3 dalies buvo priimta nauja Žiniasklaidos įstatymo 32 straipsnio 4a dalis, dabar suformuluota taip: „programos negali būti laikomos viešąjį interesą atitinkančiais skelbimais ar socialine reklama, jeigu jos gali daryti neigiamą poveikį fizinei, psichinei ar dorovinei nepilnamečių raidai, be kita ko, dėl to, kad jose pagrindinis dėmesys nukreiptas į savitikslį seksualumo, pornografijos vaizdavimą, lytinės tapatybės, neatitinkančios gimus priskirtos lyties, lyties keitimo ar homoseksualumo propagavimą ar rodymą“.

[15] Dėl Pakeitimo įstatymo 11 straipsnio buvo priimta nauja Nacionalinio valstybinio švietimo įstatymo 9 straipsnio 12 dalis, kuri dabar suformuluota taip: „vykdant veiklą, susijusią su seksualumo kultūra, seksualiniu gyvenimu, seksualine orientacija ir seksualine raida, ypatingas dėmesys turi būti skiriamas [Vengrijos] Pagrindinio įstatymo [(*Magyarország alaptörvénye*)] XVI straipsnio 1 dalies nuostatoms. Tokia veikla negali būti siekiama propaguoti lytines tapatybes, neatitinkančias gimus priskirtos lyties, lyties keitimą ar homoseksualumą“.

bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról (2009 m. Įstatymas XLVII dėl nuosprendžių registrų sistemos, nuosprendžių, kuriuos dėl Vengrijos piliečių priėmė Europos Sąjungos valstybių narių teismai, registro ir biometrinių baudžiamųjų ir policijos duomenų registravimo (toliau – Įstatymas dėl nuosprendžių registrų sistemos) (*8 taisyklė*) [16].

21. Komisija mano, kad iš šių aštuonių taisyklių septynios prieštarauja Sąjungos teisei, o 2 taisyklę Komisija pristatė tik dėl konteksto [17].

22. 1, 3, 4, 6 ir 7 taisyklės suformuluotos labai panašiai. Jomis draudžiama (1, 3, 6 ir 7 taisyklės) arba ribojama (4 taisyklė) nepilnamečių prieiga prie turinio, kuriame vaizduojama arba propaguojama lytinė tapatybė, neatitinkanti gimus priskirtos lytinės tapatybės, lyties keitimas ar homoseksualumas. Pagal 7 taisyklę draudžiamas tik LGBTI turinio propagavimas, bet ne jo vaizdavimas.

23. Pagal 5 taisyklę reikalaujama, kad nustačius problemų, susijusių su nuostatomis dėl priskyrimo arba *2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól* (2010 m. Spaudos laisvės įstatymas), Žiniasklaidos taryba paprašytų valstybės narės, kurios jurisdikcijoje veikia 4 straipsnyje nurodytas žiniasklaidos paslaugų teikėjas, įgyvendinti veiksmingas priemones ir pašalinti Žiniasklaidos tarybos nustatytus pažeidimus.

24. 8 taisyklėje reikalaujama, kad prieigą prie registrų duomenų turinčios įstaigos suteiktų „įgaliotiesiems asmenims“ tiesioginę prieigą prie tokių duomenų, perduotų duomenis gavus prašymą, patvirtintų juos ir dalytųsi informacija apie asmenis, nuteistus už seksualinius nusikaltimus prieš vaikus.

3. Bylos apžvalga

25. Šiame ieškinyje Komisija nurodo šias septynias taisykles. Kiek tai susiję su 1, 3, 4, 6 ir 7 taisyklėmis, Komisija teigia, kad jomis pažeidžiamos kelios Sąjungos pirminės ar antrinės teisės nuostatos (1–3 ieškinio pagrindai), Chartija (5 ieškinio pagrindas) ir ESS 2 straipsnis (6 ieškinio pagrindas). Kalbant apie 5 ir 8 taisykles, pažymėtina, kad Komisija nurodo ne ESS 2 straipsnio pažeidimą, o tik Sąjungos antrinės teisės pažeidimą dėl 5 taisyklės (1 ieškinio pagrindas), taip pat Sąjungos antrinės teisės ir Chartijos pažeidimą dėl 8 taisyklės (4 ieškinio pagrindas).

[16] Dėl Pakeitimo įstatymo 4 straipsnio 1 dalies buvo priimti nauji Įstatymo dėl nuosprendžių registrų sistemos 67 straipsnio 1 dalies a–d punktai.

[17] Pagal Komisijos ieškinio 8 punktą 2 taisykle įtvirtinami 1 ir 3–7 taisyklių pažeidimai. Komisija neprašo Teisingumo Teismo pripažinti 2 taisyklės prieštaraujančia Sąjungos teisei ir paaiškina, kad įtraukė šią 2 taisyklę į ieškinį, nes ja įtvirtinamos kai kurios kitos taisyklės, dėl kurių Komisija iškėlė šią bylą dėl įsipareigojimų neįvykdymo.

26. Tam, kad būtų lengviau suprasti šį sudėtingą ieškinį, Komisijos ieškinio pagrindai, susiję su įvairiomis nacionalinėmis taisyklėmis ir Sąjungos teisės nuostatomis, schemiškai pateikiami toliau esančioje lentelėje.

<table>
<tr><td>Nacionalinės taisyklės</td><td colspan="3">Galimai pažeistos Sąjungos teisės nuostatos ir atitinkami Komisijos ieškinio pagrindai</td></tr>
<tr><td>1 taisyklė (Vaikų apsaugos įstatyme)</td><td>Elektroninės komercijos direktyvos 3 straipsnio 2 dalis (2 ieškinio pagrindas); Paslaugų direktyvos 16 ir 19 straipsniai ir SESV 56 straipsnis (3 ieškinio pagrindas)</td><td rowspan="5">Chartijos 1, 7, 11 ir 21 straipsniai (5 ieškinio pagrindas)</td><td rowspan="5">ESS 2 straipsnis (6 ieškinio pagrindas)</td></tr>
<tr><td>3 taisyklė (Reklamos įstatyme)</td><td>AVŽP direktyvos 9 straipsnio 1 dalies c punkto ii papunktis (1 ieškinio pagrindas); Elektroninės komercijos direktyvos 3 straipsnio 2 dalis (2 ieškinio pagrindas); Paslaugų direktyvos 16 ir 19 straipsniai ir SESV 56 straipsnis (3 ieškinio pagrindas).</td></tr>
<tr><td>4 ir 6 taisyklės (Žiniasklaidos įstatyme)</td><td>AVŽP direktyvos 6a straipsnio 1 dalis (1 ieškinio pagrindas)</td></tr>
<tr><td>7 taisyklė (Nacionalinio valstybinio švietimo įstatyme)</td><td>Paslaugų direktyvos 16 ir 19 straipsniai ir SESV 56 straipsnis (3 ieškinio pagrindas).</td></tr>
<tr><td>5 taisyklė (Žiniasklaidos įstatyme)</td><td>AVŽP direktyvos 2 straipsnis ir 3 straipsnio 1 dalis (1 ieškinio pagrindas)</td></tr>
<tr><td>8 taisyklė (Įstatyme dėl nuosprendžių registrų sistemos)</td><td>BDAR 10 straipsnis ir Chartijos 8 straipsnio 2 dalis (4 ieškinio pagrindas)</td><td></td><td></td></tr>
</table>

27. Komisija prašo Teisingumo Teismo pripažinti, kad taisyklėmis pažeidžiamos lentelėje nurodytos Sąjungos teisės nuostatos. Vengrija mano, kad Teisingumo Teismas turėtų atmesti visą Komisijos ieškinį kaip nepagrįstą.

II. Analizė. Pirma dalis. Pagrindinių teisių ir vertybių pažeidimas

28. Ši byla dėl įsipareigojimų neįvykdymo iškelta remiantis įvairiais vidaus rinkos taisyklių pažeidimais, nes ji susijusi su laisve teikti paslaugas ir keliomis Chartijoje įtvirtintomis teisėmis. Vis dėlto svarbu ir tai, kad joje pirmą kartą pateiktas atskiras ieškinio pagrindas, grindžiamas ESS 2 straipsnio pažeidimu.

29. Dėl ypatingos klausimų, susijusių su ESS 2 straipsnio pažeidimu, svarbos būčiau linkusi nesilaikyti Komisijos nurodytų ieškinio dėl įsipareigojimų neįvykdymo pagrindų eiliškumo. Kadangi daugelis klausimų, susijusių su pirmąja Komisijos ieškinio pagrindų dalimi, yra techniniai ir teisiniai, o kiti ieškinio dėl įsipareigojimų neįvykdymo pagrindai susiję tik su Sąjungos antrine teise, bet ne su Chartija ir ESS 2 straipsniu, šią pirmąją ieškinio pagrindų dalį nagrinėsiu analizės antroje dalyje [18].

30. Vis dėlto, kadangi pirmoji ieškinio pagrindų dalis yra svarbi siekiant įtraukti Chartiją į šią bylą [19], pirmiausia reikėtų paaiškinti, kad, mano nuomone, visi nagrinėjami pakeitimai patenka į direktyvų, kuriomis remiasi Komisija, ir (arba) SESV 56 straipsnio taikymo sritį [20]. Taigi tokiais pakeitimais įvestas bet koks nukrypimas nuo laisvės teikti paslaugas turi būti ne tik pateisinamas bendrojo intereso pagrindais, kurių siekiama proporcingai, bet ir negali pažeisti Chartijoje garantuojamų teisių [21].

31. Nepaisant mano sprendimo pakeisti Komisijos ieškinio pagrindų nagrinėjimo tvarką, svarbu pabrėžti, kad Komisija ieškinyje prašė Teisingumo Teismo konstatuoti ESS 2 straipsnio pažeidimą, siejant jį su kitais Sąjungos teisės pažeidimais, susijusiais su laisve teikti paslaugas, ir Chartijos pažeidimais. Taigi ieškinio pagrindas, grindžiamas ESS 2 straipsnio pažeidimu, pateiktas Sąjungos teisės taikymo srityje.

32. Komisija prašo Teisingumo Teismo, kaip ji pabrėžė per teismo posėdį, konstatuoti ESS 2 straipsnio pažeidimą tik šiomis konkrečiomis aplinkybėmis. Tokią situaciją vadinsiu rėmimusi ESS 2 straipsniu kaip *atskiru* pažeidimo pagrindu, skirtingai nuo atvejo, kai juo remiamasi kaip *savarankišku* pažeidimo pagrindu. Toks atvejis susiklostytų, jei ESS 2 straipsnio pažeidimas galėtų būti konstatuotas net ir už Sąjungos teisės taikymo srities ribų arba neatsižvelgiant į kitus Sąjungos teisės pažeidimus.

18 Tai reiškia, kad Komisijos ieškinio pirmąjį–ketvirtąjį pagrindus išsamiai išnagrinėsiu šios išvados antroje dalyje. Šios išvados pirmoje dalyje nagrinėsiu Komisijos ieškinio penktąjį ir šeštąjį pagrindus.

19 Primintina, kad pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį ji valstybėms narėms taikoma tik tais atvejais, kai jos „įgyvendina Sąjungos teisę“. Teisingumo Teismas yra išaiškinęs, kad ši sąvoka apima visas situacijas, patenkančias į Sąjungos teisės taikymo sritį (šiuo klausimu žr. 2013 m. vasario 26 d. Sprendimą *Åkerberg Fransson* (C-617/10, EU:C:2013:105, 19 ir 21 punktai), įskaitant situacijas, kai valstybės narės remiasi Sąjungos teisėje leidžiamomis vidaus rinkos laisvių išimtimis (šiuo klausimu žr. 1991 m. birželio 18 d. Sprendimo *ERT*, C-260/89, EU:C:1991:254, 43 punktą).

20 Ši pozicija bus išsamiau aptarta šios išvados antroje dalyje.

21 Šiuo klausimu žr. 1991 m. birželio 18 d. Sprendimą *ERT* (C-260/89, EU:C:1991:254, 42–44 punktai); 2004 m. spalio 14 d. Sprendimą *Omega* (C-36/02, EU:C:2004:614, 37 ir 38 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija) ir 2024 m. spalio 4 d. Sprendimą *Mirin* (C-4/23, EU:C:2024:845, 62 punktas).

33. Šioje byloje nekyla klausimo dėl galimybės savarankiškai taikyti ESS 2 straipsnį siekiant įvertinti valstybių narių teisės aktų ar veiksmų, kurių imtasi už Sąjungos teisės taikymo srities ribų, galiojimą [22]. Nors tam tikra šio klausimo dalis buvo aptarta per teismo posėdį, šioje byloje jis Teisingumo Teismui nepateiktas, ir manau, kad Teisingumo Teismas turėtų atidėti jo aptarimą, jeigu ateityje jis kiltų atitinkamoje byloje.

34. Atsižvelgdama į šias įvadines pastabas, toliau pateiksiu savo išvadą tokia tvarka. Pirmos dalies A skirsnyje paaiškinsiu, kodėl ši byla iš esmės yra apie vertybes. B skirsnyje pateiksiu argumentus, kodėl Vengrijos teisės aktais pažeidžiamos pagrindinės teisės, saugomos pagal Chartijos 21, 11 ir 7 straipsnius, visų pirma kodėl šie pažeidimai negali būti pateisinami. Be to, paaiškinsiu, kodėl tai reiškia Chartijos 1 straipsnyje įtvirtinto žmogaus orumo pažeidimą. C skirsnyje nagrinėsiu klausimą, ar reikia pritarti Komisijos teiginiui dėl atskiro ESS 2 straipsnio pažeidimo. Šios išvados antroje dalyje grįšiu prie Komisijos argumentų ir Vengrijos kontrargumentų, susijusių su konkrečių SESV ir Sąjungos antrinės teisės nuostatų pažeidimu.

A. Ginčo esmė

35. Per teismo posėdį paklausta apie tai, kodėl pateikė atskirą pagrindą, grindžiamą ESS 2 straipsnio pažeidimu, Komisija paaiškino, jog nagrinėdama pavienius įvairių Sąjungos antrinės teisės aktų ir Chartijos pažeidimus ji padarė išvadą, kad šioje byloje yra „kai kas daugiau“.

36. Mano nuomone, tą „kai ką daugiau“ lėmė pagrindiniai vertybių skirtumai tarp Vengrijos vyriausybės ir Komisijos pozicijų, susijusių su Vengrijos nurodytomis priežastimis, skirtomis ginčijamiems pakeitimams pagrįsti ir pateisinti.

37. Vengrija teigia, kad tokiais pakeitimais siekiama apsaugoti nepilnamečius ir kad jie yra būtini, nes „LGBTI turinys“ gali neigiamai paveikti fizinę, psichinę ar dorovinę nepilnamečių raidą. Ši valstybė narė taip pat aiškina, kad sprendimas, kada pateikti galimai žalingą LGBTI turinį nepilnamečiui, turėtų būti paliktas jo tėvams ar teisėtiems globėjams.

38. Komisija, palaikoma Europos Parlamento ir 16 įstojusių į bylą valstybių narių, mano, kad nepilnamečių prieiga prie LGBTI gyvenimą vaizduojančio turinio negali savaime pakenkti jų raidai.

39. Šiuo etapu būtina paaiškinti, kad Vengrijos teisės aktais draudžiamas ir ribojamas ne erotinio ar pornografinio LGBTI turinio rodymas; pagal juos veikiau draudžiamas LGBTI asmenų įprasto gyvenimo vaizdavimas. Kitaip tariant, nagrinėjamomis taisyklėmis *greta* pornografinio turinio arba turinio, kuriuo be reikalo vaizduojamas seksualumas ar smurtas, draudžiamas arba ribojamas „LGBTI turinys“ [23]. Siekiant apsaugoti vaikus nuo atviro seksualinio turinio, nebuvo būtina iš dalies keisti teisės aktų, įtraukiant „LGBTI turinio“ draudimą. Toks turinys jau buvo įtrauktas į nepilnamečių apsaugos taisykles dar prieš priimant ginčijamus pakeitimus.

[22] Nors sunku įsivaizduoti ESS 2 straipsnio pažeidimus, kurie neturėtų jokios įtakos kuriai nors kitai Sąjungos teisės nuostatai, tai padaryti vis dėlto būtų galima. Šiuo klausimu žr. Rossi, L. S., „Concretised“, „Flanked“, or „Standalone“? Some Reflections on the Application of Article 2 TEU“, *European Papers*, 2025, p. 23.

[23] Šiuo tikslu „LGBTI turinys“ draudžiamas pagal 1 ir 3 taisykles kartu su pornografiniu turiniu ir turiniu, kuriuo be reikalo vaizduojamas seksualumas; 4 taisyklėje, be turinio draudimo, kaip pagrindinio jos aspekto, draudžiamas smurtas arba savitikslis seksualumo vaizdavimas; o 6 taisyklėje numatytas draudimas rodyti pornografiją ir draudimas savitiksliai rodyti seksualumą. Vis dėlto pagal 7 taisyklę draudžiama tik propaguoti „LGBTI turinį“.

40. Taigi galima daryti tik vieną išvadą: ginčijamais pakeitimais nustatytas papildomas „LGBTI turinio“ draudimas taikomas kasdieniam, įprastam LGBTI asmenų gyvenimui. Būtent šia prasme vartosiu žodžius „LGBTI turinys“.

41. Vengrijos sprendimas apsaugoti nepilnamečius nuo „LGBTI turinio“ nėra pagrįstas jokiais mokslo įrodymais, kurie patvirtintų, kad jis gali būti žalingas fizinei, psichinei ar dorovinei vaikų raidai. Taigi toks sprendimas grindžiamas vertės įvertinimu arba, kaip nurodė Europos Parlamentas, išankstiniu nusistatymu, kad homoseksualų ir ne cislyčių asmenų gyvenimas neturi tokios pačios vertės ar statuso kaip heteroseksualų ir cislyčių gyvenimas. Būtent todėl Vengrija mano, kad „nepilnamečių prieiga prie tokio turinio gali neigiamai paveikti jų pačių įsivaizdavimą apie save arba apie pasaulį“ [24].

42. Vertės įvertinimas, kuriuo grindžiami nagrinėjami Vengrijos teisės aktai, akivaizdžiai neatitinka žmogaus orumo, lygybės ir pagarbos žmogaus teisėms vertybių, kaip jos suprantamos Europos Sąjungoje ir platesnėje Europos žmogaus teisių sistemoje, kuri apibrėžta Europos žmogaus teisių konvencijoje (EŽTK) [25].

43. Taigi Komisija ir Vengrija šioje byloje nesutaria dėl *vertybių*. Vis dėlto išlieka klausimas, ar dėl tokio nesutarimo galėtų ir turėtų būti taikomas ESS 2 straipsnis.

44. Prieš pradėdama diskusiją dėl ESS 2 straipsnio taikytinumo šioje byloje pirmiausia įrodysiu, kad ginčijamomis taisyklėmis pažeidžiamos tam tikros Chartijos saugomos pagrindinės teisės ir kad šių teisių pažeidimas negali būti pateisinamas Vengrijos nurodytais pagrindais.

B. Komisijos ieškinio penktasis pagrindas – Chartijos teisių pažeidimas

45. Komisija teigia, kad 1, 3, 4, 6 ir 7 taisyklėmis pažeidžiamas diskriminacijos dėl lyties ir seksualinės orientacijos draudimas, įtvirtintas Chartijos 21 straipsnyje (2), saviraiškos ir informacijos laisvė, užtikrinamos Chartijos 11 straipsnyje (3), taip pat teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, numatyta Chartijos 7 straipsnyje (4). Vengrija ginčija visus šiuos teiginius ir teigia, kad jos taisyklės skirtos nepilnamečiams apsaugoti. Išanalizuosiu, ar nagrinėjamomis taisyklėmis ribojamos šios teisės, prieš tai paaiškinusi, kad Chartija taikytina nagrinėjamoms taisyklėms (1). Kaip įrodysiu, išties esamas ribojimas negali būti pateisinamas (5), todėl manau, kad taip pat reikėtų pritarti Komisijos teiginiui dėl žmogaus orumo pažeidimo (6).

1. Dėl Chartijos taikytinumo

46. Pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį Chartija privaloma valstybėms narėms tik tada, kai jos įgyvendina Sąjungos teisę. Kaip yra paaiškinęs Teisingumo Teismas, tai reiškia, kad joje garantuojamų pagrindinių teisių turi būti paisoma kiekvieną kartą, kai nacionalinės teisės aktai

[24] Ieškinyje Komisija pacitavo šį Vengrijos atsakymo į oficialų pranešimą teiginį. Žr. Komisijos ieškinio 250 punktą.

[25] Žr., pavyzdžiui, 2010 m. spalio 21 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą *Alekseyev prieš Rusiją* (CE:ECHR:2010:1021JUD000491607, 86 punktas), kuriame Teisingumo Teismas paaiškino, kad nėra „mokslo įrodymų ar sociologinių duomenų <...>, leidžiančių manyti, kad vien homoseksualumo paminėjimas arba atviros viešos diskusijos apie seksualinių mažumų socialinį statusą neigiamai paveiktų vaikus. Taip pat žr. 2017 m. birželio 20 d. EŽTT sprendimą *Bayev ir kt. prieš Rusiją* (CE:ECHR:2017:0620JUD006766709, 82 punktas), kuriame EŽTT konstatavo: kadangi LGBTI kampaniją matę nepilnamečiai sužinojo apie įvairovės, lygybės ir tolerancijos idėjas, šių nuomonių priėmimas gali tik prisidėti prie socialinės sanglaudos, ir tai taip pat buvo patvirtinta neseniai priimtame 2023 m. sausio 23 d. EŽTT sprendime *Macatė prieš Lietuvą* (CE:ECHR:2023:0123JUD006143519, 211 punktas).

patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį[26]. Kitaip tariant, Vengrija gali pažeisti Chartiją tik tuo atveju, jei ginčijamos taisyklės patenka į SESV 56 straipsnio ir (arba) antrinės teisės aktų, kurie, Komisijos teigimu, pažeidžiami tomis taisyklėmis, taikymo sritį. Taigi prieš vertinant ieškinio pagrindus, grindžiamus pagrindinių teisių pažeidimu, pirmiausia reikėtų nustatyti, ar penkios nagrinėjamos taisyklės patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį.

47. Vengrija neginčija, kad 3, 4 ir 6 taisyklės patenka į bent vienos direktyvos taikymo sritį. Vis dėlto ji mano, kad 1 ir 7 taisyklės nepatenka į Sąjungos teisės taikymo sritį.

48. Pagal 1 taisyklę draudžiamas „LGBTI turinio“ rodymas ir propagavimas nepilnamečiams pagal Vaikų apsaugos įstatymą. Vengrija teigia, kad šis įstatymas skirtas valstybei, vietos valdžios institucijoms ir fiziniams bei juridiniams asmenims, kuriuos viešosios valdžios institucijos įgaliojo teikti siaurą ratą paslaugų, nes jos susijusios su vaikų globa ir apsauga. Tokios paslaugos neteikiamos už atlygį, todėl nepatenka į paslaugų sąvoką pagal SESV 56 straipsnį. Be to, tokios paslaugos negalėtų būti teikiamos tarpvalstybiniu mastu.

49. Vis dėlto Komisija teigia, kad, pirma, Vaikų apsaugos įstatymo taikymo sritis nėra tokia siaura ir kad jis taikomas ir vaikų priežiūrą už atlygį teikiančioms institucijoms, pavyzdžiui, vaikų dienos centrams[27] arba privačioms auklėjamojo pobūdžio priežiūros įstaigoms. Tokios institucijos gali patekti į paslaugų teikėjo sąvoką, kaip tai suprantama pagal Sąjungos teisę, jeigu jos savo paslaugas teikia už atlygį.

50. Be to, net jei Vaikų apsaugos įstatymo adresatai neteikia paslaugų vaikams už atlygį, jie atgrasomi nuo „LGBTI turinio“ turinčių paslaugų pirkimo, įskaitant paslaugas, kurias siūlo paslaugų teikėjai iš kitų valstybių narių. Kadangi joms draudžiama naudoti šį turinį teikiant vaikų priežiūrą, jos neturi pagrindo tapti „LGBTI turinį“ apimančių paslaugų gavėjais[28].

51. Pagal SESV 56 straipsnį ir Paslaugų direktyvą draudžiami apribojimai, taikomi tiek tarpvalstybinių paslaugų teikimui, tiek jų gavimui[29]. Be to, Elektroninės komercijos direktyva, kurią, Komisijos nuomone, pažeidžia 1 taisyklė, taip pat draudžia tiek informacinės visuomenės paslaugų teikimo, tiek jų gavimo apribojimus[30].

52. Kaip teigia Komisija, dėl Vaikų apsaugos įstatymo tarpvalstybinių paslaugų teikimas gali tapti mažiau patrauklus, pavyzdžiui, teatro trupė, pasakojanti LGBTI šeimos istoriją ir teikianti savo paslaugas vaikų dienos centrams visoje Sąjungoje. Be to, Vengrijoje esančiai vaikų globos įstaigai nėra pagrindo įsigyti animacinio filmuko, kuriame pateikiama paaugliams pritaikyta mokomoji medžiaga apie lytinę tapatybę ir kuris siūlomas pagal užsakymą Kroatijoje esančio paslaugų teikėjo interneto svetainėje. Taigi 1 taisykle ribojamas tarpvalstybinis informacinės visuomenės paslaugų teikimas.

[26] 2013 m. vasario 26 d. Sprendimas *Åkerberg Fransson* (C-617/10, EU:C:2013:105, 21 punktas).

[27] Šiuo klausimu žr. Vaikų apsaugos įstatymo 41 straipsnį.

[28] Pagal analogiją žr. bylas dėl gaminių naudojimo, kuriose Teisingumo Teismas nusprendė, kad taisyklės, kuriomis ribojamas gaminio naudojimas, yra kiekybiniams apribojimams lygiaverčio poveikio priemonė, draudžiama pagal SESV 34 straipsnį. Šiuo klausimu žr. 2009 m. vasario 10 d. Sprendimą *Komisija / Italija (Priekabos)* (C-110/05, EU:C:2009:66) ir 2009 m. birželio 4 d. Sprendimą *Mickelsson ir Roos* (C-142/05, EU:C:2009:336, ypač 26–28 punktai).

[29] Šiuo klausimu žr. 2009 m. spalio 6 d. Sprendimą *Komisija / Ispanija* (C-153/08, EU:C:2009:618, 29 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija) ir 2023 m. kovo 2 d. Sprendimą *Recreatieprojecten Zeeland ir kt.* (C-695/21, EU:C:2023:144, 13 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[30] Šiuo klausimu žr. Elektroninės komercijos direktyvos 2 straipsnio d punkte pateiktą paslaugos gavėjo sąvoką: „tai bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, kuris profesiniams tikslams ar kitaip naudojasi informacinės visuomenės paslauga, ypač norėdamas gauti informacijos arba padaryti ją prieinamą“.

53. Todėl manau, kad Vaikų apsaugos įstatyme įtvirtinta 1 taisyklė gali būti taikoma paslaugoms, kaip jos suprantamos pagal Sąjungos teisę.

54. Nacionalinio valstybinio švietimo įstatyme nustatyta 7 taisykle draudžiamas „LGBTI turinio“ propagavimas lytinio švietimo srityje.

55. Vengrija teigia, kad ši taisyklė nepatenka į Sąjungos teisės, kuria reglamentuojamos paslaugos, taikymo sritį, nes valstybinis švietimas nelaikomas už atlygį teikiama paslauga, kaip tai suprantama pagal Sąjungos teisę.

56. Jurisprudencijoje išties paprastai laikomasi pozicijos, kad švietimas viešajame sektoriuje nėra paslaugų teikimas [31]. Vis dėlto įvairiuose sprendimuose Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad švietimo veikla gali būti laikoma paslauga pagal Sąjungos teisę, jeigu ji vykdoma už atlygį ir už valstybės finansuojamos išimtinai viešosios švietimo sistemos ribų [32]. Tą patį būtų galima pasakyti apie bet kurią paslaugą, teikiamą kviestinio pranešėjo ar eksperto iš išorės, kuris galėtų atvykti į švietimo įstaigas [33].

57. Taigi manau, kad ir 7 taisyklė gali būti taikoma situacijoms, patenkančioms į Sąjungos teisės taikymo sritį.

58. Darytina išvada, kad visos penkios taisyklės, kurias ginčija Komisija, patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį, todėl turi atitikti Chartiją.

59. Kadangi Chartija taikytina, dabar išnagrinėsiu šių taisyklių suderinamumą su joje įtvirtintomis teisėmis, kuriomis remiasi Komisija.

60. Primintina, kad penkios taisyklės, kurioms taikomas šis ieškinio pagrindas, suformuluotos panašiai. Visomis jomis ribojama arba draudžiama jaunesnių nei 18 metų nepilnamečių prieiga prie turinio, kuriuo propaguojamos arba vaizduojamos lytinės tapatybės, neatitinkančios gimus priskirtos lyties, lyties keitimas ar homoseksualumas, nedarant skirtumo tarp amžiaus grupių. Prieiga prie tokio turinio yra arba ribojama ar draudžiama apskritai (1 taisyklė), kai jis rodomas linijinių audiovizualinės žiniasklaidos (AVŽ) priemonių programose (4 taisyklė), kaip informuotumo didinimo pranešimai AVŽ (6 taisyklė), arba kaip reklama bet kokios rūšies žiniasklaidos priemonėse (3 taisyklė). Pagal 7 taisyklę lytinio švietimo kontekste draudžiamas tik „LGBTI turinio“ propagavimas, bet ne jo vaizdavimas.

2. Dėl Chartijos 21 straipsnio pažeidimo

61. Chartijos 21 straipsnyje draudžiama diskriminacija dėl, be kita ko, lyties ir seksualinės orientacijos.

[31] Šiuo klausimu žr. 1988 m. rugsėjo 27 d. Sprendimą *Humbel ir Edel* (263/86, EU:C:1988:451, 17–19 punktai) ir 1993 m. gruodžio 7 d. Sprendimą *Wirth* (C-109/92, EU:C:1993:916, 15 ir 16 punktai).

[32] Šiuo klausimu žr. 1993 m. gruodžio 7 d. Sprendimą *Wirth* (C-109/92, EU:C:1993:916, 17 punktas); 2007 m. rugsėjo 11 d. Sprendimą *Komisija / Vokietija* (C-318/05, EU:C:2007:495, 69 punktas) ir 2010 m. gegužės 20 d. Sprendimą *Zanotti* (C-56/09, EU:C:2010:288, 32 punktas).

[33] Šiuo klausimu žr. 2017 m. birželio 27 d. Sprendimą *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania* (C-74/16, EU:C:2017:496, 41 ir paskesni punktai).

62. Pagal suformuotą jurisprudenciją mažiau palankus požiūris į asmenis dėl lyties pakeitimo („transseksualumas“) [34] yra diskriminacija dėl lyties [35]. Neseniai priimtame Sprendime *Mousse* patvirtinta, kad draudimas diskriminuoti dėl lyties taip pat apima diskriminaciją dėl lytinės tapatybės, kuri neatitinka gimus priskirtos lyties ir kuri neapima fizinio lyties pakeitimo (translytė tapatybė) [36].

63. O homoseksualumas, taip pat įtrauktas į nagrinėjamas taisykles, patenka į sąvoką „seksualinė orientacija“ [37].

64. Komisija teigia, kad šiuo atveju diskriminacija pasireiškia skirtingu požiūriu į heteroseksualius ir cislyčius asmenis, palyginti su LGBTI asmenimis. Nors nagrinėjamos taisyklės daro poveikį turinio, kuriame vaizduojamas homoseksualų ir ne cislyčių gyvenimas, pateikimui nepilnamečiams, jomis neribojamas turinio, kurį sudaro heteroseksualių ir cislyčių asmenų gyvenimo rodymas, pateikimas. Be to, Komisijos teigimu, nagrinėjamais pakeitimais siekiama marginalizuoti LGBTI asmenis Vengrijos visuomenėje.

65. Vengrija kontrargumentuoja, kad nagrinėjamų taisyklių dalykas nėra LGBTI asmenys, jomis veikiau siekiama apsaugoti nepilnamečius tam tikrais ribotais atvejais, kai jų tėvai ar globėjai negali kontroliuoti jų prieigos prie LGBTI turinio.

66. Pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją diskriminacija yra ne tik tada, kai su vienu asmeniu elgiamasi mažiau palankiai nei su kitu panašioje situacijoje esančiu asmeniu, bet ir tada, kai pagal veiksmą ar teisės aktą diferencijuojama remiantis tokiu draudžiamu kriterijumi, t. y. kai nesvarbu, ar tai būtų mažumai priklausantis asmuo, kuris saugomas draudimo, ar atitinkamai grupei nepriklausantis asmuo [38].

67. Taikant šią jurisprudenciją šioje byloje, nagrinėjamos taisyklės, kurios aiškiai grindžiamos lyties (transseksualinė ar translytė tapatybė) ir seksualinės orientacijos (homoseksualinė orientacija) kriterijumi, iš tiesų yra diskriminacinės.

68. Nepaisant Vengrijos teiginio, kad minėtos taisyklės nenukreiptos į šią mažumos grupę, jos aiškiai grindžiamos diferenciacija dėl lyties ir seksualinės orientacijos. Kaip paaiškinta pirma (žr. šios išvados 39 punktą), nepilnamečiams draudžiama prieiga prie turinio, kuriuo vaizduojamas įprastas LGBTI gyvenimas, o ne tik prie atvirai seksualinio ar pornografinio LGBTI gyvenimo vaizdavimo. Vis dėlto prieiga prie turinio, kuriuo vaizduojamas įprastas heteroseksualų ir cislyčių gyvenimas, nėra draudžiama nė pagal vieną iš 1, 3, 4, 6 ar 7 taisyklių.

69. Dėl 7 taisyklės Vengrija nurodo, kad ja draudžiamas tik „LGBTI turinio“ propagavimas ir tik lytinio švietimo kontekste. Vis dėlto tai nėra gynybos argumentas atsakant į teiginį dėl diskriminacijos. Galiu sutikti, kad bet kokio gyvenimo propagavimas neturėtų būti švietimo dalis,

[34] Skirtumas tarp lyties pakeitimo („transseksualumas“) ir lytinės tapatybės, kuri skiriasi nuo gimus priskirtos lytinės tapatybės („translytė tapatybė“), yra tas, kad pirmasis reiškia medicininės ar fizines intervencijas, o sąvoka „translytis“ labiau susijusi su tapatybe, o ne su fiziniais ar medicininiais aspektais.

[35] 1996 m. balandžio 30 d. Sprendimas *P. / S.* (C-13/94, EU:C:1996:170, 20 punktas); 2004 m. sausio 7 d. Sprendimas *K. B.* (C-117/01, EU:C:2004:7, 34 punktas); 2006 m. balandžio 27 d. Sprendimas *Richards* (C-423/04, EU:C:2006:256, 24 punktas) ir 2018 m. birželio 26 d. Sprendimas *MB (Lyties pakeitimas ir senatvės pensija)* (C-451/16, EU:C:2018:492, 35 punktas).

[36] 2025 m. sausio 9 d. Sprendimas *Mousse* (C-394/23, EU:C:2025:2, 61 ir 62 punktai).

[37] Diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos atvejo pavyzdį žr., be kita ko, 2023 m. sausio 12 d. Sprendime *TP (Visuomeninės televizijos audiovizualinės medžiagos rengėjas)* (C-356/21, EU:C:2023:9, 66 punktas).

[38] Šiuo klausimu dėl etninės diskriminacijos žr. 2015 m. liepos 16 d. Sprendimą *CHEZ Razpredelenie Bulgaria* (C-83/14, EU:C:2015:480, 56 punktas); taip pat žr. mano išvadą byloje *Slagelse Almennyttige Boligselskab, Afdeling Schackenborgvænge* (C-417/23, EU:C:2025:98, 105–120 punktai).

nes švietimas turėtų būti kuo nešališkesnis ir sudaryti vaikams sąlygas patiems susiformuoti savo nuomonę įvairiais klausimais [39]. Vis dėlto pagal 7 taisyklę draudžiama propaguoti tik „LGBTI turinį“, bet ne heteroseksualų ar cislyčių turinį. Todėl ja diskriminuojama dėl lyties ir seksualinės orientacijos.

70. Vengrija taip pat teigia, kad Komisija nepateikė jokių konkrečių kovos su diskriminacija taisyklių pažeidimo pavyzdžių.

71. Šiuo klausimu svarbu atsižvelgti į tai, kad byloje dėl įsipareigojimų neįvykdymo atliekama abstrakti teisminė kontrolė. Komisija dažnai pradeda tokius procesus dėl *pačių* valstybės narės teisės aktų ir nurodo būtent tokių teisės aktų *galimybę* pažeisti Sąjungos teisę. Tokiais abstrakčios teisminės kontrolės atvejais Teisingumo Teismas, kaip ir nacionaliniai konstituciniai teismai, vertindami teisės akto konstitucingumą, priima sprendimą ne dėl konkrečių individualių žmogaus teisių pažeidimų, o dėl šių taisyklių galimybės pažeisti pagrindines asmenų ar jų grupių teises.

72. Komisija pateikė pakankamai argumentų, kad įrodytų, jog dėl ginčijamų teisės aktų įvairūs subjektai ar grupės gali atsidurti nepalankioje padėtyje, nes šie teisės aktai grindžiami draudžiamu kriterijumi. Draudimas teikti „LGBTI turinį“ arba prieigą prie jo yra nepalankus bet kuriam paslaugų teikėjui ar paslaugų gavėjui. Toks apribojimas paveikia ne tik LGBTI asmenis, bet ir fizinius bei juridinius asmenis apskritai.

73. Be to, nagrinėjami pakeitimai turi stigmatizuojamąjį poveikį LGBTI asmenims. Stigmatizacija yra situacija, kai mažumos grupės nariams, kaip antai LGBTI asmenims, priskiriamos socialiai kritikuotinos savybės vien dėl jų tikro arba menamo priklausymo šiai grupei.

74. Dėl stigmatizacijos LGBTI asmenų padėtis tampa nepalanki darbo rinkoje ir socialiniame gyvenime [40].

75. Sutinku su Komisija, kad prieigos prie įprasto LGBTI asmenų gyvenimo pristatymo draudimas todėl, kad toks gyvenimas laikomas kenksmingu, yra savaime stigmatizuojantis ne tik vaikams, bet ir suaugusiesiems.

76. Be to, neigiamą LGBTI bendruomenės suvokimą taip pat dar pablogina tai, kad įprasto LGBTI gyvenimo vaizdavimas pateikiamas greta savitikslio seksualumo, pornografijos ir smurto rodymo.

77. Galiausiai Pakeitimo įstatyme sujungus vaikų apsaugos nuo pedofilijos taisykles su taisyklėmis, priimtomis siekiant apsaugoti vaikus nuo LGBTI turinio, dar labiau sustiprinamas taisyklių jau ir taip savaime sukeliamas stigmatizuojamasis poveikis.

78. Vengrija ginasi nuo tokio argumento ir aiškina, kad šioje valstybėje narėje yra įprasta teisėkūros technika iš dalies pakeisti kelis įstatymus vienu teisės aktu ir kad taip iš dalies pakeisti įstatymai neturi nieko bendro su pedofilija.

[39] Aiškindamas EŽTK pirmojo protokolo 2 straipsnio antrą sakinį, skirtą teisei į mokslą, EŽTT nusprendė, kad jis reiškia, jog „valstybė, vykdydama savo funkcijas, kurias prisiėmė švietimo ir mokymo srityje, privalo pasirūpinti, kad švietimo programoje pateikta informacija ar žinios būtų perteikiamos objektyviai, kritiškai ir pliuralistiškai. Valstybei draudžiama siekti indoktrinacijos tikslo, kuris galėtų būti laikomas neatitinkančiu tėvų religinių ir filosofinių įsitikinimų“. Žr. 1976 m. gruodžio 7 d. EŽTT sprendimą *Kjeldsen, Busk Madsen ir Pedersen prieš Daniją* (CE:ECHR:1976:1207JUD000509571, 53 punktas) ir 2011 m. kovo 18 d. Sprendimą *Lautsi ir kiti prieš Italiją* (CE:ECHR:2011:0318JUD003081406, 62 punktas).

[40] Šiuo klausimu žr. Pagrindinių teisių agentūros atliktą tyrimą „LGBTIQ equality at a crossraods: progress and challenges“, 2024 m. gegužės 11 d., skelbiamą adresu https://fra.europa.eu/en/publication/2024/lgbtiq-equality-crossroads-progress-and-challenges

79. Nors teisiškai tai galėtų būti tiesa, atsižvelgiant į galimą tokios technikos poveikį visuomenei šioje konkrečioje situacijoje, Vengrija galėjo nuspręsti atskirti abu pakeitimo įstatymus ir išvengti bet kokio šalutinio stigmatizuojamojo poveikio. Vis dėlto ši valstybė narė nusprendė sujungti šiuos skirtingus teisės aktų pakeitimus.

80. Norėčiau pridurti, kad keliose Sąjungos institucijų [41] arba tarptautinių organizacijų, stebinčių, kaip laikomasi žmogaus teisių [42], ataskaitose taip pat pripažinta, kad nagrinėjamos taisyklės turi stigmatizuojamąjį poveikį, kaip teigia Komisija.

81. Mano nuomone, aktyvus valstybės prisidėjimas prie mažumos grupės stigmatizavimo, nesvarbu, ar tai būtų daroma tyčia, ar ne, yra tiesioginė diskriminacija, nes prieštarauja pačiam lygybės principo pobūdžiui [43]. Stigmatizavimas padidina jau esamą išankstinį nusistatymą visuomenėje, nes visuomenės raida nukreipiama ne lygybės link, o į priešingą pusę. Tai paneigia diskriminacijos draudimo taisyklių tikslą – pasiekti lygybę bet kurioje visuomenėje [44].

82. Europos Sąjungos Konstitucijoje, kuri apima Sutartis ir Chartiją, išreikštas pasirinkimas, kad su asmenimis turi būti elgiamasi vienodai, nepaisant jų lyties ar seksualinės orientacijos. Tai padaryta Chartijos 21 straipsnyje, išvardijant lytį ir seksualinę orientaciją kaip draudžiamus diskriminacijos pagrindus, ir SESV 19 straipsnyje, kuris yra Sąjungos priemonių, skirtų kovoti su tokio pobūdžio diskriminacija, teisinis pagrindas.

83. Nors galbūt kai kuriose Europos visuomenėse LGBTI asmenų teisės į lygybę išties dar nėra visiškai internalizuotos, valstybė narė, priimanti taisykles, pagal kurias visuomenės pritarimas šios mažumos grupės lygybei nukreipiamas tolyn nuo tokio tikslo, pažeidžia Chartijos 21 straipsnį.

3. Dėl Chartijos 11 straipsnio pažeidimo

84. Pagal Chartijos 11 straipsnį užtikrinama saviraiškos ir informacijos laisvė. Ši teisė apima laisvę turėti įsitikinimus, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas nekliudant valdžios institucijoms. Chartijos 11 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad taip pat turi būti saugoma žiniasklaidos laisvė ir pliuralizmas.

41 2021 m. liepos 8 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl ES teisės ir LGBTIQ piliečių teisių pažeidimų Vengrijoje dėl Vengrijos Nacionalinėje Asamblėjoje priimtų teisės aktų pakeitimų (2021/2780(RSP)).

42 Venecijos komisijos *Nuomonės dėl [2021 m.] Įstatymo LXXIX, kuriuo iš dalies keičiami tam tikri vaikų apsaugos įstatymai, suderinamumo su tarptautiniais žmogaus teisių standartais, priimtos Venecijos komisijos 129-ojoje plenarinėje sesijoje* (surengta Venecijoje ir internetu, 2021 m. gruodžio 10–11 d.), 24 ir 25 punktai. Taip pat žr. *Amnesty International* „From freedom to censorship, The consequences of Hungarian Propaganda Law“, Budapeštas, *Amnesty international*, 2024; Háttér Society, „The Anti-LGBTQI Law of Hungary in Action: A Combination of State- and Self-Enforcement“, 2024 m. lapkričio mėn., skelbiama adresu https://en.hatter.hu/sites/default/files/dokumentum/kiadvany/hatter-anti-lgbtqi-law-2024-november.pdf. Per teismo posėdį Vengrija ginčijo kai kurias šios ataskaitos išvadas.

43 Šiuo klausimu žr. 2015 m. liepos 16 d. Sprendimą *CHEZ Razpredelenie Bulgaria* (C-83/14, EU:C:2015:480, 84 ir 87 punktai). Taip pat žr. mano išvadą byloje *Slagelse Almennyttige Boligselskab, Afdeling Schackenborgvænge* (C-417/23, EU:C:2025:98, 147–158 punktai).

44 Taigi SESV 19 straipsnio 1 dalis yra *kovos* su diskriminacija teisinis pagrindas. Keliuose remiantis šia nuostata priimtuose teisės aktuose paaiškinama, kad jais siekiama įgyvendinti vienodo požiūrio principą. Žr. 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyvos 2000/43/EB, įgyvendinančios vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės (OL L 180, 2000, p. 22; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 20 sk., 1 t., p. 23), pavadinimą ir 1 straipsnį, kuriame nurodyta: „šios direktyvos tikslas – sukurti kovos su diskriminacija dėl rasės ar etninės priklausomybės sistemą siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą“. Panaši formuluotė vartojama 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (OL L 303, 2000, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 79), 1 straipsnyje.

85. Pagal su Chartija susijusius išaiškinimus [45] jos 11 straipsnyje užtikrinamos teisės atitinka EŽTK 10 straipsnyje garantuojamas teises. Šiuo požiūriu Europos Žmogaus Teisių Teismo išvados yra vertingas Teisingumo Teismo jurisprudencijos įkvėpimo šaltinis.

86. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas yra paaiškinęs, kad saviraiškos laisvė apima pasisakymus, perteikiamus bet kokiomis ryšio priemonėmis, įskaitant internetą (naudojant informacinės visuomenės paslaugas) [46]. Jis taip pat yra patvirtinęs, kad 11 straipsnis taikomas visų rūšių pasisakymams, įskaitant komercinius pasisakymus, kurie gali būti reklamos formos [47].

87. Šia laisve saugomas dalijimasis ne tik tokia „informacija“ ar „idėjomis“, kurios priimamos palankiai arba laikomos neįžeidžiančiomis ar nekeliančiomis emocijų, bet ir informacija arba idėjomis, kurios žeidžia, šokiruoja ar trikdo; tokie yra pliuralizmo, tolerancijos ir plačių pažiūrų reikalavimai, be kurių nėra „demokratinės visuomenės“ [48].

88. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, Komisija teigia, kad nagrinėjamomis taisyklėmis pažeidžiama ne tik LGBTI bendruomenės laisvė perteikti su šia bendruomene susijusią informaciją ir idėjas, bet ir plačiosios visuomenės teisė skleisti ir gauti informaciją apie LGBTI bendruomenę. Nors taisyklės nukreiptos į nepilnamečius, todėl jomis neišvengiamai ribojama jų teisė gauti informaciją, „LGBTI turinys“ reklamos, viešųjų paslaugų skelbimų ar informuotumo didinimo pranešimų forma negali nei ko nors pasiekti, nei būti kieno nors perteikiamas.

89. Sutinku su Komisija, kad audiovizualinių programų priskyrimas prie V kategorijos, kaip reikalaujama pagal 4 taisyklę, jeigu jose yra LGBTI turinio, apriboja ne tik nepilnamečius, bet ir visus asmenis, kurie galbūt norėtų pasižiūrėti tokią programą, nes ji gali būti transliuojama tik vėlai vakare. Tokia taisykle taip pat nustatomas apribojimas tokias programas pristatantiems autoriams ir audiovizualinių paslaugų teikėjams. Jeigu animacinio filmuko, kuriame vaizduojamas LGBTI šeimos gyvenimas arba dviejų paauglių problemos, susijusios su jų seksualumu ar lytine tapatybe, autorius gali transliuoti tokį turinį tik tokiomis ribotomis valandomis ir jeigu tokios animacijos negalima rodyti mokykloje ar kitose viešosiose erdvėse, ribojama tiek tokio asmens teisė perteikti savo idėją, tiek kiekvieno asmens teisė ją gauti [49].

90. Galiausiai Reklamos įstatymo 3 taisyklė aiškiai varžo komercinius pasisakymus.

91. Gindamasi nuo priekaištų dėl saviraiškos laisvės ribojimo Vengrija teigia, kad toks ribojimas taikomas tik tam tikriems dalijimosi informacija būdams. Nors tai gali būti svarbu pateisinant tokius veiksmus, tai nekeičia galimos išvados, kad tokia laisvė yra ribojama.

92. Kitas argumentas, kurį Vengrija pateikia siekdama apginti savo taikomą ribojimą, yra tas, kad LGBTI asmenų teisei skleisti ar gauti informaciją nedaroma tiesioginio poveikio, nes taisyklės neužkerta LGBTI asmenims kelio gauti ar skleisti informaciją, o yra susijusios tik su tam tikru

45 OL C 303, 2007, p. 17.

46 Šiuo klausimu žr. 2021 m. kovo 9 d. Sprendimą *VG Bild-Kunst* (C-392/19, EU:C:2021:181, 49 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

47 Šiuo klausimu žr. 2015 m. gruodžio 17 d. Sprendimą *Neptune Distribution* (C-157/14, EU:C:2015:823, 64 punktas ir jame nurodyta EŽTT jurisprudencija) ir 2021 m. vasario 3 d. Sprendimą *Fussl Modestraße Mayr* (C-555/19, EU:C:2021:89, 81 punktas).

48 Šiuo klausimu žr. 2001 m. kovo 6 d. Sprendimą *Connolly / Komisija* (C-274/99 P, EU:C:2001:127, 39 punktas ir jame nurodyta atitinka EŽTT jurisprudencija) ir 2023 m. sausio 12 d. Sprendimą *Migracijos departamentas (Persekiojimo dėl politinių pažiūrų priežastys)* (C-280/21, EU:C:2023:13, 30 punktas).

49 2023 m. sausio 23 d. Sprendime *Macatė prieš Lietuvą* (CE:ECHR:2023:0123JUD006143519, 181 punktas) EŽTT paaiškino, kad „knygos žymėjimas kaip žalingos amžiaus grupei, kuriai ji skirta, turėjo įtakos pareiškėjos galimybei laisvai reikšti savo idėjas“.

turiniu, kuris galėtų pakenkti nepilnamečiams. Toks argumentas neturi reikšmės. Chartijos 11 straipsniu siekiama užkirsti kelią cenzūrai ir jis taikomas taisyklėms, kuriomis draudžiamas arba ribojamas tam tikras turinys.

93. Taigi manau, kad, nors ginčijamos taisyklės taikomos tik tam tikriems informacijos reiškimo ir gavimo priemonėms ir būdams, jomis pažeidžiama saviraiškos ir informacijos laisvė.

4. Dėl Chartijos 7 straipsnio pažeidimo

94. Chartijos 7 straipsnyje užtikrinama teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą.

95. Pagal su Chartija susijusius išaiškinimus Chartijos 7 straipsnyje užtikrinamos teisės atitinka EŽTK 8 straipsnyje garantuojamas teises. Taigi, kaip ir saviraiškos laisvės atveju, aiškinant teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą yra svarbi EŽTT jurisprudencija [50].

96. Kaip ieškinyje teigia Komisija, EŽTT yra pripažinęs, kad sąvoka „privatus gyvenimas“ yra plati ir apima asmens kūno ir psichinį neliečiamumą, įskaitant lytinį gyvenimą. Ji taip pat apima su fizine ir socialine tapatybe susijusius aspektus, pavyzdžiui, lytinės tapatybės nustatymą, vardą, seksualinę orientaciją ir asmeninius santykius [51]. EŽTK 8 straipsnyje taip pat užtikrinama teisė į „privatų socialinį gyvenimą“ [52], t. y. teisė į asmeninį tobulėjimą ir gebėjimą kurti santykius su kitais asmenimis ir išoriniu pasauliu [53].

97. Nagrinėjamuose Vengrijos teisės aktuose įtvirtinta stigmatizacija daro poveikį visiems šiems teisės į privatų ir šeimos gyvenimą aspektams. EŽTT laikosi pozicijos, kad valstybės turi pozityvią pareigą užtikrinti, kad būtų gerbiamas asmenų privatus gyvenimas [54]. Teisingumo Teismas taip pat yra pripažinęs, kad tokių pozityvių pareigų esama, nes jos susijusios su translyčių asmenų privatumo apsauga [55].

98. Komisija nurodo, kad EŽTT nagrinėtose bylose susiklosčiusi situacija skiriasi nuo šioje byloje nagrinėjamos situacijos, nes stigmatizuojamieji veiksmai buvo kitų asmenų ar grupių veiksmai, o EŽTT konstatavo teisės į privatų gyvenimą pažeidimą todėl, kad valstybė neužkirto kelio tokiems veiksmams ar nesiėmė dėl jų priemonių.

99. Sutinku su Komisija, kad nagrinėjamu atveju teisės į privatumą pažeidimą dar labiau apsunkina tai, kad LGBTI asmenys stigmatizuojami dėl valstybės narės teisėkūros veiksmų. Vengrijos teisės aktų, kuriais sukuriama priešiškumo LGBTI asmenims atmosfera, stigmatizuojamasis poveikis gali turėti įtakos LGBTI asmenų jausmams, susijusiems su tapatybe, savigarba ir pasitikėjimu savimi. Jie daro poveikį ne tik nepilnamečiams, bet ir suaugusiesiems. Ypatingas poveikis daromas LGBTI bendruomenei priklausantiems nepilnamečiams, nes informacijos apie LGBTI gyvenimą pašalinimas iš viešosios erdvės jiems trukdo suvokti, kad jų

50 Šiuo klausimu žr. 2024 m. spalio 4 d. Sprendimą *Mirin* (C-4/23, EU:C:2024:845, 62–65 punktai).

51 2020 m. sausio 14 d. EŽTT sprendimas *Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą* (CE:ECHR:2020:0114JUD004128815, 109 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Taip pat žr. ankstesnį 1981 m. spalio 22 d. EŽTT sprendimą *Dudgeon prieš Jungtinę Karalystę* (CE:ECHR:1981:1022JUD000752576, 41 punktas).

52 2002 m. balandžio 29 d. EŽTT sprendimas *Pretty prieš Jungtinę Karalystę* (CE:ECHR:2002:0429JUD000234602, 61 punktas); 2017 m. rugsėjo 5 d. EŽTT sprendimas *Bărbulescu prieš Rumuniją* (CE:ECHR:2017:0905JUD006149608, 77 punktas).

53 2009 m. birželio 5 d. EŽTT sprendimas *Schlumpf prieš Šveicariją* (CE:ECHR:2009:0108JUD002900206, 77 punktas).

54 2021 m. vasario 16 d. EŽTT sprendimas *Budinova ir Chaprazov prieš Bulgariją* (CE:ECHR:2021:0216JUD001256713, 87 punktas).

55 2024 m. spalio 4 d. Sprendimas *Mirin* (C-4/23, EU:C:2024:845, 65 punktas). Taip pat šiuo klausimu žr. 2025 m. sausio 9 d. Sprendimą *Mousse* (C-394/23, EU:C:2025:2) ir 2025 m. kovo 13 d. Sprendimą *Deldits* (C-247/23, EU:C:2025:172, 47 punktas).

gyvenimas nėra nenormalus. Tai turi poveikį ir jų priėmimui tarp bendraamžių, mokykloje ar kitoje aplinkoje, todėl taip pat paveikia jų teisę į „privatų socialinį gyvenimą“. Taigi ginčijamais teisės aktais tokia žala padidinama, užuot apsaugojus nuo jos nepilnamečius.

100. Dėl Komisijos teiginio, susijusio su Chartijos 7 straipsnio pažeidimu, Vengrija teigia, kad Komisija neįrodė jokio nagrinėjamų teisės aktų stigmatizuojamojo poveikio.

101. Vis dėlto, kaip jau paaiškinau, atliekant abstrakčią teisminę kontrolę pakanka pateikti argumentus, kad nagrinėjami teisės aktai *gali* turėti stigmatizuojamąjį poveikį. Komisija pateikė pakankamai argumentų, kodėl Vengrijos teisės aktų turinys, struktūra ir jų priėmimo tvarka prisideda prie neigiamos aplinkos LGBTI asmenims įtvirtinimo Vengrijoje.

102. Apibendrindama sutinku su Komisija, kad Vengrijos teisės aktais ribojamas LGBTI asmenų privatus gyvenimas.

5. Ar pagrindinių teisių ribojimas gali būti pateisinamas?

103. Pagal Chartijos 52 straipsnio 1 dalį joje išreikštos teisės gali būti ribojamos. Bet koks apribojimas turi būti numatytas įstatymo ir nekeisti nagrinėjamos teisės esmės. Tam, kad ribojančios taisyklės būtų pateisinamos, pirma, jomis turi būti siekiama apsaugoti Sąjungos pripažintą bendrąjį interesą arba kitų asmenų teises ir laisves. Antra, apribojimas turi būti proporcingas siekiamam tikslui.

104. Šiuo klausimu Vengrija pabrėžia, kad pagrindinių teisių suvaržymas pateisinamas ginčijamų teisės aktų tikslais, t. y. apsaugoti sveiką nepilnamečių raidą ir tėvų teisę auginti vaikus pagal savo asmeninius įsitikinimus [56].

105. Siekdama tokių tikslų Vengrija teigia, kad iš tikrųjų saugo Chartijoje įtvirtintas pagrindines vaikų ir tėvų teises. Ji remiasi Chartijos 24 straipsnio 2 dalimi, kurioje reikalaujama apsaugoti vaiko interesus, ir jos 14 straipsnio 3 dalimi, kurioje minima tėvų teisė užtikrinti savo vaikų švietimą ir mokymą pagal savo religinius, filosofinius ir pedagoginius įsitikinimus.

106. Dėl Vengrijos nurodyto pirmojo pateisinimo Komisija teigia, kad Vengrija nepateikė jokių įrodymų, patvirtinančių, kad sveikai nepilnamečių raidai galėtų būti padaryta kokia nors žala, jeigu jie pamatytų turinį, vaizduojantį įprastą homoseksualių ar ne cislyčių asmenų gyvenimą. Atvirkščiai, Komisija, palaikoma įstojusių į bylą valstybių narių ir Parlamento, ne tik mano, kad „LGBTI turinys“ negali pakenkti vaikams, bet ir kad nepilnamečių apsauga nuo „LGBTI turinio“ iš tikrųjų gali pakenkti jaunimo raidai ir socializacijai.

107. Vengrija į šį argumentą atsako remdamasi, pirma, atsargumo principu ir, antra, valstybių narių turima diskrecija nustatyti, kas kenkia vaikams pagal jų moralines, religines ar kultūrines tradicijas.

[56] Vengrija jau remiasi šiais pateisinimais ir juos paaiškina savo pirminėse pastabose atsiliepime į ieškinį, o vėliau jais remiasi atsakydama į Komisijos priekaištus, susijusius su laisvės teikti paslaugas taisyklių pažeidimu ar apribojimu. Ji pateikia daugumą savo argumentų, atsakydama į Komisijos ieškinio pirmąjį pagrindą, susijusį su AVŽP direktyvos 6a straipsnio pažeidimu. Vis dėlto siekdama pateisinti savo taisykles Vengrija pateikia panašius argumentus, atsakydama į kitus ieškinio pagrindus, įskaitant pagrindus, grindžiamus pagrindinių teisių pažeidimais, ir dažnai tiesiog grįžta prie argumentų, pateiktų dėl pirmojo pagrindo.

108. Dėl atsargumo principo Vengrija teigia, jog *yra pavojus*, kad bus padaryta žala nepilnamečių raidai, jeigu jie susidurtų su „LGBTI turiniu“ be suaugusiųjų priežiūros. Ši valstybė narė mano, kad naudodamasi diskrecija ji gali imtis apsaugos priemonių, „nelaukdama, kol bus visiškai įrodytas galimų pavojų realumas ir rimtumas“ [57].

109. Galiu sutikti, kad atsižvelgiant į tai, jog fizinės, psichinės ir dorovinės nepilnamečių raidos apsauga yra sveikatos problema, atsargumo principu galima remtis siekiant pateisinti reguliavimo priemones [58].

110. Vis dėlto, jei ši sąvoka iš tiesų neatsiejama nuo tam tikro mokslinio netikrumo, Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad rizikos vertinimas negali būti grindžiamas „vien hipotetine pavojaus buvimo galimybe, pagrįsta nepatikrintomis mokslinėmis prielaidomis“ [59]. Taigi valstybės narės, kurios remiasi tokiais argumentais, turi pateikti bent kokį nors *prima facie* mokslinį aptariamo pavojaus tikėtinumo įrodymą. Priešingu atveju, kaip mano Komisija, ginčijami Vengrijos teisės aktai būtų visiškai savavališki.

111. Nors Teisingumo Teismas aiškiai paprašė Vengrijos pateikti tam tikrų įrodymų, galinčių patvirtinti jos teiginius, kad vien susidūrimas su „LGBTI turiniu“ gali pakenkti nepilnamečių raidai, remdamasi labai bendrais pareiškimais ji tik pakartojo, kad toks galimas pavojus yra.

112. Taigi Vengrija paaiškino, kad pavojus kyla dėl žiniasklaidos galios įtikinti, nors vaikai ir jaunuoliai linkę eksperimentuoti ir dar negali kritiškai įvertinti, kas jiems yra gerai. Be to, nors „LGBTI turinys“ yra prieinamas nepilnamečiams, tėvai gali prarasti galimybę nuspręsti, kada jų vaikai, kuriuos jie geriausiai pažįsta, yra pasirengę matyti tokį turinį arba padėti jiems susivokti kilus galimai sumaiščiai.

113. Nors galima nesunkiai pripažinti, kad sumaištis yra augimo proceso dalis, išskyrus tokį bendro pobūdžio teiginį, Vengrija niekada nepaaiškino, kodėl susidūrus su „LGBTI turiniu“ vaikams galėtų kilti daugiau sumaišties, nei susidūrus su bet kuriuo kitu turiniu, kuris gali būti jiems naujas, ir kodėl būtent „LGBTI turinys“ laikomas galimai žalingu.

114. Galiu pritarti Komisijai, kad sveikos nepilnamečių raidos apsauga *in abstracto* tikrai galėtų būti bendrojo intereso pagrindas, galintis pateisinti tam tikrų teisių apribojimus. Vis dėlto, kadangi Vengrija nepateikė jokių įrodymų dėl galimos žalos, kuri galėtų atsirasti nepilnamečiams susidūrus su „LGBTI turiniu“, ji negali remtis tokiu pateisinimu.

115. Išvertus į teisinę proporcingumo kalbą, galimos dvi išvados. Pirma, galima teigti, kad Vengrija neturi priimtino bendrojo intereso pagrindo, kuriuo ji galėtų pateisinti Komisijos nurodomą trijų Chartijoje įtvirtintų teisių ribojimą. Tokiu atveju nebūtina taikyti paskesnių proporcingumo kontrolės etapų, nes nėra galimas joks pateisinimas. Alternatyviai poreikį apsaugoti sveiką vaikų raidą būtų galima pripažinti kaip abstraktesnį bendrojo intereso pagrindą.

[57] Šiuo klausimu žr. 2020 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *B S ir C A (Prekyba kanabidioliu (CBD))* (C-663/18, EU:C:2020:938, 90 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[58] Kalbant apie Sąjungos priemonių pateisinimą, pažymėtina, jog Teisingumo Teismas patvirtino, kad atsargumo principas taikytinas žmonių sveikatos reguliavimui. Šiuo klausimu žr. 1998 m. gegužės 5 d. Sprendimą *National Farmers' Union ir kt.* (C-157/96, EU:C:1998:191, 64 punktas) ir 2005 m. liepos 12 d. Sprendimą *Alliance for Natural Health ir kt.* (C-154/04 ir C-155/04, EU:C:2005:449, 68 punktas).

[59] Šiuo klausimu žr. 2003 m. rugsėjo 9 d. Sprendimą *Monsanto Agricoltura Italia ir kt.* (C-236/01, EU:C:2003:431, 106 punktas), pakartotą vėlesnėje jurisprudencijoje, pavyzdžiui, 2020 m. lapkričio 19 d. Sprendime *B S ir C A (Prekyba kanabidioliu (CBD))* (C-663/18, EU:C:2020:938, 90 punktas).

Vis dėlto tokiu atveju nagrinėjamos taisyklės neatitinka proporcingumo kriterijaus, nes jos nėra nei tinkamos, nei būtinos siekiant apsaugoti vaikus nuo galimos žalos fizinei, psichinei ar dorovinei jų raidai.

116. Bet kuriuo atveju Vengrija negali pateisinti kovos su diskriminacija taisyklių, saviraiškos laisvės ar teisės į privatų gyvenimą ribojimo būtinybe apsaugoti nepilnamečius nuo žalos.

117. Taigi, nesant jokių įrodymų, kad yra bent potencialus pavojus pakenkti sveikai nepilnamečių raidai, Vengrijos pateisinimo negalima pripažinti pagrįstu.

118. Dėl tos pačios priežasties ginčijami Vengrijos teisės aktai negali būti suprantami kaip priimti siekiant užtikrinti vaiko interesus – vieną iš Chartijoje numatytų pagrindinių teisių, kurią iš esmės būtų galima suderinti su kitomis teisėmis, kaip antai nediskriminavimu, teise į privatų gyvenimą ir saviraiškos laisve. Vengrija nepateikė jokių įrodymų, kad vaikų apsauga nuo „LGBTI turinio“ atitinka jų interesus.

119. Be to, teigdama, kad turi teisę manyti, jog nepilnamečius reikia apsaugoti nuo „LGBTI turinio“, Vengrija remiasi Sprendimu *Omega*[60]. Juo remdamasi ji tvirtina, kad valstybės narės turi plačią diskreciją spręsti dėl viešosios tvarkos, siekdamos pateisinti savo priemones. Ši valstybė pabrėžia, jog tame sprendime Teisingumo Teismas laikėsi pozicijos, kad supratimas, kaip reikia saugoti pagrindines teises ar kitus interesus, nebūtinai turi būti vienodas visose valstybėse narėse ir gali skirtis atsižvelgiant į dorovinius, religinius ar kultūrinius aspektus toje valstybėje.

120. Taigi Vengrija teigia, kad pasirinkimas, kaip apsaugoti fizinę, psichinę ir dorovinę nepilnamečių raidą arba tėvų teises, yra kiekvienos valstybės narės reikalas.

121. Teigdama, kad Sprendime *Omega* suformuota jurisprudencija taip pat taikoma sveikos nepilnamečių raidos apsaugai, Vengrija remiasi neseniai priimtu Teisingumo Teismo sprendimu byloje *Booky.fi*[61], kurioje kilęs ginčas buvo panašus į nagrinėjamą šioje byloje, nes buvo susijęs su audiovizualinių programų klasifikavimu ir žymėjimu siekiant apsaugoti vaikus. Tame sprendime Teisingumo Teismas pakartojo Sprendime *Omega* padarytas išvadas ir konstatavo, kad valstybės narės turi diskreciją vertinti vaikų apsaugos priemonių poreikį, taip pat patvirtino, kad tokie vertinimai įvairiose valstybėse narėse gali skirtis.

122. Vis dėlto, kaip teigia Suomija, t. y. valstybė, su kuria buvo susijusi byla *Booky.fi*, tokia diskrecija nėra neribota; valstybės narės pasirinkimas turi atitikti pagrindines teises, pavyzdžiui, diskriminacinių priemonių draudimą[62]. Kaip jau minėta, nagrinėjamomis Vengrijos taisyklėmis pažeidžiamos pagrindinės teisės, o tai yra pagrindinė priežastis, dėl kurios sprendimais *Omega* ir *Booky.fi* negalima remtis siekiant pateisinti šias taisykles.

60 2004 m. spalio 14 d. Sprendimas *Omega* (C-36/02, EU:C:2004:614; toliau – Sprendimas *Omega*). Vengrija rėmėsi to sprendimo 31, 37 ir 38 punktais.

61 2023 m. kovo 23 d. Sprendimas *Booky.fi* (C-662/21, EU:C:2023:239, 56 ir 57 punktai).

62 Žr. *ex multis* 2024 m. spalio 4 d. Sprendimą *Mirin* (C-4/23, EU:C:2024:845, 62 punktas).

123. Galiausiai Vengrija, atrodo, remdamasi referendumo dėl pakeitimų rezultatais, teigia, kad jos gyventojai pritaria tokiems pakeitimams [63]. Net jei tai būtų tiesa [64], toks „faktas“ negalėtų būti priimtinas vidaus rinkos nuostatų ir juo labiau pagrindinių teisių pažeidimo pateisinimas. Konstitucinėse demokratijose, kaip antai Europos Sąjungoje, mažumų teisės saugomos nuo nepateisinamų daugumos sprendimų [65].

124. Vengrijos pateiktas antrasis jos taisyklių pateisinimas susijęs su būtinybe užtikrinti tėvų teisę auginti vaikus pagal įsitikinimus. Iš esmės nėra pagrindo atmesti tokią viešąja tvarka grindžiamą priežastį kaip galimą pateisinimą. Vis dėlto, kaip ir apsaugos nuo žalos pateisinimo atveju, Vengrija nepaaiškina, kaip nagrinėjamais teisės aktais skatinamos ar apsaugomos tokios tėvų teisės.

125. Kaip nurodė kelios įstojusios į bylą valstybės narės, tėvai gali laisvai diskutuoti su savo vaikais ir paaiškinti jiems klausimus, susijusius su homoseksualia orientacija ar lytine tapatybe, net jei vaikai susiduria su tokiu turiniu žiniasklaidoje [66]. Taigi nagrinėjamos taisyklės nėra nei tinkamos, nei būtinos teisėtam tikslui, kuriuo remiasi Vengrija, pasiekti [67].

126. Vengrija taip pat teigia, kad tėvų teisės auginti vaikus pagal savo įsitikinimus yra ne tik jų kultūrinis ir politinis pasirinkimas, bet ir viena iš Chartijos 14 straipsnio 3 dalyje įtvirtintų pagrindinių teisių.

127. Vis dėlto ši teisė, kurią Chartija suteikia tėvams, yra siauresnė už teisę, kurią Vengrija teigia sauganti taisyklėmis. Ji įtraukta į Chartijos nuostatą, susijusią su teise į švietimą. Kaip nurodyta Su Chartija susijusiuose išaiškinimuose, 14 straipsnis grindžiamas valstybių narių bendromis konstitucinėmis tradicijomis ir EŽTK 2 protokolo 2 straipsniu. EŽTT yra konstatavęs, kad EŽTK 2 protokolo 2 straipsnio antrajame sakinyje paminėta tėvų teisė yra tik „pagrindinės teisės į švietimą papildinys“ [68]. Taigi Chartijos 14 straipsnio 3 dalyje numatyta tėvų teisė taip pat tik suteikia tėvams galimybę užtikrinti savo vaikų švietimą ir mokymą pagal savo religinius, filosofinius ir pedagoginius įsitikinimus atsižvelgiant į laisvę steigti įvairių tradicijų švietimo įstaigas. Tai reiškia, kad Vengrija negali remtis tokia Chartijos teise, siekdama pateisinti pagrindinių teisių į nediskriminavimą, privatų gyvenimą ir informacijos laisvę įvairiose paslaugų teikimo srityse, kurioms taikomos taisyklės.

63 Referendumas buvo surengtas 2022 m. balandžio 3 d. Dauguma pritarė Pakeitimo įstatymu įvestiems pakeitimams. Vis dėlto jame dalyvavo mažiau nei 50 % registruotų rinkėjų, todėl referendumo rezultatų nebuvo galima patvirtinti.

64 Vengrijoje atliktos apklausos labiau rodo tvirtą paramą LGBTI klausimams. Šiuo klausimu žr. Rutai, L., „From Censorship To Solidarity: The Surprising Consequences Of Hungary's LGBT Law“, *Radio Free Europe, Radio Liberty, 2024 m. sausio 31 d.* https://www.rferl.org/a/hungary-lgbt-law-censorship-solidarity/32800032.html; Háttér Society, „Social attitudes towards LGBTQI issues in Hungary. November 2023“, 2024 m. gegužės mėn., https://en.hatter.hu/publications/social-attitudes-towards-lgbtqi-issues-in-hungary-november-2023?_gl=1*1n8bpx0*_gcl_au*NzM0OTcwNzI4LjE3Mzk4MDg1NTk.*_ga*NzQxNjkyMDM0LjE3Mzk4MDg1NTg.*_ga_GZEK8GB25Y*MTc0MzUxMTU5MC40LjEuMTc0MzUxMTc3OC42MC4wLjUyMjk5NTQ.

65 Šiuo klausimu žr. Komisijos pirmininko pirmojo pavaduotojo Frans Timmermans kalbą, paskelbtą Editorial, *CMLRev*, 2015, p. 627 ir 628, kurioje jis, atmetęs „neliberalios demokratijos“ galimybę, be kita ko, nurodė: „negalite pasinaudoti per demokratinį balsavimą surinkta dviejų trečdalių ar net didesne politine dauguma, siekdami susilpninti žmogaus teises valstybėje narėje“.

66 Dėl islamo mokymo per privalomąsias religines pamokas Turkijoje EŽTT paaiškino, kad „tėvai visada gali šviesti savo vaikus ir jiems patarti, vykdyti natūralias tėvų pareigas vaikams kaip pedagogai arba nukreipti savo vaikus tam tikru keliu pagal savo religinius ar filosofinius įsitikinimus“ (2014 m. rugsėjo 16 d. EŽTT sprendimas *Mansur YALÇIN ir kiti prieš Turkiją* (CE:ECHR:2014:0916JUD002116311, 75 punktas). Taip pat žr. 2017 m. birželio 20 d. EŽTT sprendimą *Bayev ir kiti prieš Rusiją* (CE:ECHR:2017:0620JUD006766709, 81 ir 82 punktai).

67 Komisijos nuomone, iš tikrųjų nagrinėjamomis taisyklėmis šios tėvų teisės ribojamos, nes taip iš jų atimama tam tikra medžiaga, kurios jiems gali prireikti auklėjant vaikus.

68 1982 m. vasario 25 d. EŽTT sprendimas *Campbell ir Cosans prieš Jungtinę Karalystę* (CE:ECLI:CE:ECHR:1982:0225JUD000751176, 40 punktas).

128. Vadinasi, Vengrija negali remtis tėvų teise auginti vaikus pagal asmeninius įsitikinimus nei kaip bendrojo intereso pagrindu, nei kaip Chartijos saugoma pagrindine tėvų teise.

129. Vengrija taip pat pateikė papildomą argumentą dėl Komisijos teiginio, susijusio su Chartijos 21 straipsnio pažeidimu. Ji remiasi Sprendimu *WABE*[69], teigdama, kad skirtingą požiūrį galima pateisinti tėvų teise užtikrinti savo vaikų švietimą pagal religinius, filosofinius ar pedagoginius įsitikinimus.

130. Nors tame sprendime Teisingumo Teismas išties pripažino diskriminacijos dėl religijos pateisinimą, toje byloje diskriminacija kilo dėl neutralios taisyklės, kuri vis dėlto vienas religijas paveikė labiau nei kitas. Taigi Teisingumo Teismas nusprendė, kad toje byloje nagrinėta situacija reiškė netiesioginę diskriminaciją. Vis dėlto, kaip teigia Komisija, nagrinėjamų taisyklių sukeltą diskriminaciją lemia ne neutrali priemonė, nes ji tiesiogiai grindžiama draudžiamais pagrindais – lytimi ir seksualine orientacija.

131. Taigi, aš ne tik manau, kad nagrinėjamomis taisyklėmis neapsaugomos tėvų teisės, bet ir kad Vengrija negali remtis Sprendimu *WABE*, kad pateisintų diskriminaciją, kuria grindžiamos jos taisyklės.

132. Apibendrinant pažymėtina, kad nepilnamečių apsauga ar tėvų teisių apsauga negali būti remiamasi siekiant pateisinti pagrindinės teisės nebūti diskriminuojamam dėl lyties ar seksualinės orientacijos, laisvės teikti ir gauti informaciją ir teisės į privatų gyvenimą ribojimą Pakeitimo įstatymu ir iš jo išplaukiančiomis taisyklėmis.

133. Taigi 1, 3, 4, 6 ir 7 taisyklėmis pažeidžiami Chartijos 21, 11 ir 7 straipsniai.

6. Dėl Chartijos 1 straipsnio pažeidimo

134. Pagal Chartijos 1 straipsnio išaiškinimus žmogaus orumas savaime yra ne tik pagrindinė teisė, bet ir tikrasis kitų pagrindinių teisių pagrindas. Apsauga nuo diskriminacijos, saviraiškos laisvė ir teisė į privatų gyvenimą yra konkretesnė žmogaus orumo išraiška Chartijoje[70].

135. Išaiškinimuose taip pat nurodyta, kad žmogaus orumas yra kitų Chartijoje įtvirtintų teisių esminė dalis, todėl jo turi būti paisoma, net jei tos kitos teisės yra ribojamos.

136. Mano nuomone, iš šių išaiškinimų matyti, kad žmogaus orumas pažeidžiamas, kai negalima pateisinti kitų teisių, kurios yra konkretesnė jo išraiška, apribojimų.

137. Teisingumo Teismas yra pripažinęs, kad žmogaus orumas pažeidžiamas, kai pažeidžiamos absoliučios teisės, kaip antai nežmoniško ir žeminamo elgesio ir kankinimo draudimas, kurių pažeidimo niekada negalima pateisinti[71]. Mano nuomone, pagal analogiją, kai pažeidžiamos

[69] 2021 m. liepos 15 d. Sprendimas *WABE ir MH Müller Handel* (C-804/18 ir C-341/19, EU:C:2021:594).

[70] Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas nusprendė, kad toleruojant diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės būtų nepaisoma orumo ir laisvės, į kuriuos kiekvienas turi teisę. Žr. 1996 m. balandžio 30 d. Sprendimą *P. / S.* (C-13/94, EU:C:1996:170, 22 punktas).

[71] Šiuo klausimu žr. 2016 m. balandžio 5 d. Sprendimą *Aranyosi ir Căldăraru* (C-404/15 ir C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, 85 punktas), 2019 m. kovo 19 d. Sprendimą *Jawo* (C-163/17, EU:C:2019:218, 78 punktas) ir 2024 m. spalio 17 d. Sprendimą *Ararat* (C-156/23, EU:C:2024:892, 36 punktas).

neabsoliučios pagrindinės teisės, glaudžiai susijusios su žmogaus orumu, kaip antai šioje byloje nagrinėjamos teisės, nes suvaržymas negali būti pateisinamas, taip pat turi būti konstatuotas žmogaus orumo pažeidimas.

138. Vadinasi, kadangi Vengrija negalėjo nurodyti priimtinų priežasčių, pateisinančių diskriminaciją, saviraiškos laisvės apribojimus ir teisės į privatų gyvenimą ribojimą, kuriuos lemia jos teisės aktai, šiais teisės aktais taip pat pažeidžiamas žmogaus orumas. Jais pažeidžiamas LGBTI asmenų ir visų kitų asmenų, kuriems neleidžiama su šiais LGBTI asmenimis elgtis taip pat, kaip ir su likusia visuomenės dalimi, orumas.

139. Taigi manau, jog dėl to, kad Vengrija nepateikė pagrindinių teisių, kuriomis išreiškiamas žmogaus orumas, ribojimo pateisinimo, 1, 3, 4, 6 ir 7 taisyklėmis pažeidžiamas Chartijos 1 straipsnis.

140. Darytina išvada, kad priimdama 1, 3, 4, 6 ir 7 taisykles Vengrija pažeidė Chartijos 1, 7, 11 ir 21 straipsnius.

141. Dėl to pereinu prie dar neatsakyto klausimo, ar ir kokiomis sąlygomis kelių Sąjungos pirminės ir antrinės teisės nuostatų ir Chartija grindžiamų nuostatų pažeidimo konstatavimas galėtų lemti atskirą ESS 2 straipsnio pažeidimo konstatavimą.

C. Dėl Komisijos ieškinio šeštojo pagrindo – ESS 2 straipsnio pažeidimas

142. Pateikdama šeštąjį pagrindą Komisija prašo Teisingumo Teismo pripažinti, kad priimdama Pakeitimo įstatymą, kuriuo įtvirtintos 1, 3, 4, 6 ir 7 taisyklės, Vengrija pažeidė ne tik konkrečias Sąjungos pirminės ir antrinės teisės nuostatas, taip pat kelias Chartijos nuostatas, bet ir ESS 2 straipsnį.

143. Vengrija nesutinka, kad ESS 2 straipsnio pažeidimas gali būti konstatuotas atskirai nuo kitų Sąjungos taisyklių pažeidimo. Jos teigimu, „neįsivaizduojama, kad Teisingumo Teismas nuteistų valstybę remdamasis vien ESS 2 straipsniu, nekonstatavęs kurio nors kito konkretaus Sąjungos teisėje numatyto įpareigojimo pažeidimo“ [72].

144. Kadangi tokiu argumentu prieštaraujama savarankiškam rėmimuisi ESS 2 straipsniu, jis neturi reikšmės. Kaip nurodžiau analizės pradžioje, šioje byloje nebūtina nagrinėti galimybės remtis ESS 2 straipsniu už Sąjungos teisės taikymo srities ribų. Komisija nurodė ieškinio pagrindą, grindžiamą ESS 2 straipsnio pažeidimu Sąjungos teisės taikymo srityje, kai paprašė Teisingumo Teismo konstatuoti, kad buvo padaryta Sutarties ir kelių Sąjungos antrinės teisės aktų, taip pat Chartijos pažeidimų.

145. Vengrija dar teigia, kad ESS 2 straipsniu taip pat negali būti remiamasi kaip atskiru teisiniu pagrindu pareikšti ieškinį dėl įsipareigojimų neįvykdymo Sąjungos teisės taikymo srityje. Ši valstybė narė teigia, kad pati aplinkybė, jog Komisija sieja ESS 2 straipsnio pažeidimą su konkrečių Sąjungos teisės ir Chartijos nuostatų pažeidimu, yra argumentas, kad ESS 2 straipsniu negali būti remiamasi kaip atskiru pažeidimo pagrindu. Ji pateikia kelis kitus argumentus, juos aptarsiu toliau šioje išvados dalyje.

[72] Vengrijos atsiliepimo į ieškinį 293 punktas. Šiuo klausimu Vengrija cituoja generalinio advokato P. Pikamäe išvados byloje *Slovėnija / Kroatija* (C-457/18, EU:C:2019:1067) 132 ir 133 punktus.

146. Tokiais argumentais Teisingumo Teismui keliamas pirmas svarbus klausimas: ar ESS 2 straipsnis yra tokia nuostata, kuria galima remtis byloje dėl įsipareigojimų neįvykdymo? Apskritai kyla klausimas, ar teisme galima pareikšti ieškinį, grindžiamą vertybių pažeidimu? Ar sprendimą dėl tokio teiginio apskritai gali priimti teismas, o gal šis klausimas turėtų būti sprendžiamas per politinį procesą?

147. Jeigu teisme galima pareikšti ESS 2 straipsniu grindžiamą ieškinį, toliau kyla klausimas dėl kriterijų, kuriais Teisingumo Teismas turėtų vadovautis spręsdamas, ar yra padarytas atskiras ESS 2 straipsnio pažeidimas. Šios bylos dalyviai sutinka, kad ESS 2 straipsnis gali būti taikomas tik išimtinėmis aplinkybėmis, kai padaromas tam tikro sunkumo pažeidimas. Šios bylos aplinkybėmis svarbu situacijas, kai dėl pagrindinių teisių pažeidimų taip pat pažeidžiamas ESS 2 straipsnis, atskirti nuo situacijų, kai, nepaisant konstatuotų Chartijos ar kitų pagrindinių Sąjungos teisės principų pažeidimų, Teisingumo Teismas neturėtų konstatuoti ESS 2 straipsnio pažeidimo.

148. Doktrinoje autoriai skiria daug dėmesio ESS 2 straipsniui ir yra jį nagrinėję įvairiais aspektais. Šioje išvadoje negaliu aptarti visų tokioje literatūroje iškeltų klausimų. Atsakymo į du minėtus pagrindinius klausimus, kuriuos iškėlė šalys, taip pat įstojusios į šią bylą, turėtų pakakti, kad Teisingumo Teismas galėtų nuspręsti, ar priimdama ginčijamus teisės aktus Vengrija, be kitų nurodytų pažeidimų, pažeidė ESS 2 straipsnį.

149. Taigi pirmiausia išnagrinėsiu, ar galima teisme nagrinėti ESS 2 straipsniu grindžiamą ieškinį. Konstatavusi, kad tokiomis aplinkybėmis, kokios susiklostė šioje byloje, Teisingumo Teismui nėra kliūčių nagrinėti ESS 2 straipsniu grindžiamą ieškinį dėl įsipareigojimų neįvykdymo, kelsiu klausimą, ar Teisingumo Teismas turėtų pritarti Komisijos ieškinio šeštajam pagrindui. Pirmiausia išnagrinėsiu šį klausimą bendrais bruožais, o tada pritaikysiu padarytas išvadas šiai bylai.

1. Dėl galimybės teisme nagrinėti ESS 2 straipsniu grindžiamą ieškinį

150. Sąvoka „justiciability“ gali turėti skirtingas reikšmes. Vartosiu ją siekdama pažymėti, kad teismai gali remtis tokia teisės norma, kaip ESS 2 straipsniu, kad priimtų sprendimą byloje.

151. Teismai gali remtis teisės normomis, siekdami skirtingų tikslų: jos gali būti aiškinimo įrankis, skirtas suteikti prasmei kitoms teisės normoms, jos gali būti individualių teisės subjektų teisių šaltinis arba kitos normos teisėtumo vertinimo kriterijus.

152. Šioje byloje keliamas tik vienas klausimas: ar Teisingumo Teismas gali remtis ESS 2 straipsniu paskutiniuoju iš trijų pirma išvardytų atvejų, t. y. atlikdamas valstybės narės teisės aktų teisminę kontrolę byloje dėl įsipareigojimų neįvykdymo.

153. Taigi šioje byloje nekyla klausimo dėl ESS 2 straipsnio tiesioginio ar aiškinamojo veikimo[73].

[73] Vis dėlto reikėtų patikslinti, kad jeigu Teisingumo Teismas pritartų galimybei atskirai remtis ESS 2 straipsniu, labai tikėtina, kad būtų vėl pradėta diskutuoti, kuo galimybė remtis pakaitine norma vietoj Sąjungos teisės normų, kuriomis šalys remiasi nacionaliniuose teismuose, skiriasi nuo galimybės remtis jomis atmetimo.

154. Pirmoji rėmimosi teisės norma atliekant teisminę kontrolę sąlyga yra ta, kad ši teisės norma turi apimti teisinio pobūdžio pareigas. Prieš keldama klausimą, ar ESS 2 straipsnis yra tokia teisės norma, paaiškinsiu, kokie, kaip manau, yra du svarbiausi šios nuostatos vaidmenys Sąjungos teisinėje sistemoje, nes jie turi įtakos atsakymui į klausimą dėl šios nuostatos teisinio pobūdžio.

a) ESS 2 straipsnio vaidmuo Sąjungos teisinėje sistemoje

1) Sąjungos konstitucinė tapatybė

155. ESS 2 straipsnyje išreiškiamas Sąjungos steigėjų *pasirinkimas* dėl to, kokio pobūdžio visuomenę valstybės narės įsipareigojo kartu sukurti Sąjungos sistemoje.

156. Visuomenių būna įvairių: autokratijos, kuriose nėra valdžių padalijimo; visuomenės, kuriose išrinktos daugumos neriboja reikalavimas gerbti žmogaus teises; visuomenės, kurias valdo vyrai ir kuriose nėra teisės viršenybės; visuomenės, kurios skirtingai elgiasi su mažumomis ir žmogaus orumą palieka tik daugumai; arba visuomenės, nepripažįstančios, kad moterys yra lygios su vyrais. Tokios visuomenės iš tikrųjų egzistuoja ir jų atsiranda visame pasaulyje.

157. Kuriant Sąjungą numatyta kitokia *geros visuomenės* vizija. Ši vizija išreikšta ESS 2 straipsnyje. Šioje nuostatoje išvardytos vertybės: pagarba žmogaus orumui, laisvė, demokratija, lygybė, teisinė valstybė ir pagarba žmogaus teisėms, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises, vertinamos kartu, rodo *konstitucinę demokratiją, kurioje gerbiamos žmogaus teisės*[74].

158. Toks pasirinkimas išreikštas įvadinėje Sutarčių nuostatoje, todėl, kaip paaiškino Teisingumo Teismas, atspindi *pačią* Sąjungos *tapatybę*[75]. Trumpai tariant, nesant šių vertybių, Sąjunga nustotų būti tokia Sąjunga, kokia ji numatyta Sutartyse.

2) Sąjungos teisinės sistemos veikimo sąlyga

159. ESS 2 straipsnis svarbus ne tik apibrėžiant Sąjungos tapatybę. Jis taip pat turi didelę praktinę reikšmę, nes leidžia veikti Sąjungos teisinei sistemai.

160. Sąjungos teisinė sistema yra sudėtinė sistema, ją sudaro Sąjungos ir valstybių narių lygmeniu priimtos taisyklės. Sąjungos lygmens taisyklės priklauso nuo nacionalinio lygmens taisyklių ir nuo tinkamo valstybių narių teisinių sistemų veikimo. Tam, kad tokia sudėtinė teisinė sistema egzistuotų, būtina, kad tiek Sąjungos, tiek nacionaliniais lygmenimis būtų laikomasi bendrų vertybių[76].

[74] ESS 2 straipsnio antrame sakinyje taip pat minimas pliuralizmas, nediskriminavimas, tolerancija, teisingumas, solidarumas ir moterų bei vyrų lygybė. Šias papildomai paminėtas vertybes galima suprasti kaip būtinas pirmajame sakinyje išreikštoms vertybėms pasiekti. Pavyzdžiui, pliuralizmas yra būtina demokratinės visuomenės sąlyga; tolerancija, nediskriminavimas ir lyčių lygybė yra būtinos lygybės sąlygos, o teisingumas ir solidarumas galėtų būti suprantami kaip pagarbos žmogaus orumui sąlyga. Kai kurie autoriai mano, kad nereikia daryti skirtumo tarp pirmajame ir antrajame sakiniuose išvardytų vertybių. Pavyzdžiui, Wouters, J. „Revisiting Art. 2 TEU: A True Union of Values?“, *European Papers*, 2020, p. 255. p. 258 ir 259. Šioje išvadoje nebūtina veltis į diskusiją dėl to, kuo galimai skiriasi ESS 2 straipsnį sudarantys du sakiniai, ir galimų tokių skirtumų priežasčių. Dėl tokios diskusijos žr. Rossi, L. S., 22 išnaša, *op. cit*., p. 1–24, nuo p. 11.

[75] 2022 m. vasario 16 d. Sprendimas *Vengrija / Parlamentas ir Taryba* (C-156/21, EU:C:2022:97, 127 punktas) ir 2022 m. vasario 16 d. Sprendimas *Lenkija / Parlamentas ir Taryba* (C-157/21, EU:C:2022:98, 145 punktas). Šiuos sprendimus toliau vadinsiu „*sprendimais dėl sąlygų*“.

[76] 2019 m. balandžio 30 d. Nuomonėje 1/17 *(ES ir Kanados IEP susitarimas)* (EU:C:2019:341, 110 punktas) Teisingumo Teismas konstatavo, kad Sąjunga turi savo konstitucinius pagrindus, kurie apima ESS 2 straipsnyje išvardytas vertybes.

161. Teisingumo Teismas nuo tada, kai priimta Nuomonė 2/13, nuosekliai konstatuoja, kad Sąjungos „teisin[ė] struktūr[a] grindžiam[a] pamatine prielaida, kad valstybė narė dalijasi su kitomis valstybėmis narėmis daugeliu bendrų vertybių, kuriomis grindžiama Sąjunga, kaip pažymėta [ESS] 2 straipsnyje, ir pripažįsta, kad kitos valstybės narės su ja dalijasi tomis vertybėmis. Ši prielaida suponuoja ir pateisina valstybių narių tarpusavio pasitikėjimą pripažįstant šias vertybes, taigi ir laikantis Sąjungos, kuri jas įgyvendina, teisės“ [77].

162. Jei valstybės narės negali pasitikėti viena kita dėl pamatinių vertybių laikymosi, Sąjungos teisinė sistema, kuri iš esmės grindžiama tarpusavio pripažinimo principu, negalėtų būti įgyvendinta praktiškai. Būtent šis principas nuo tada, kai buvo priimtas Sprendimas *Cassis de Dijon* [78], leidžia išlaikyti valstybių narių priimtų teisinių sprendimų įvairovę, tačiau kartu leidžia laisvą prekių, paslaugų, asmenų, kapitalo ir teismų sprendimų judėjimą iš vienos valstybės narės į kitą.

163. Taigi ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių laikymasis yra politinė ir praktinė Sąjungos teisinės sistemos egzistavimo sąlyga.

b) ESS 2 straipsnis kaip teisiškai privaloma nuostata

164. *Sprendimuose dėl sąlygų* Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad „ESS 2 straipsnyje *nėra tiesiog numatytos politinio pobūdžio gairės ar ketinimai*; jame įtvirtintos vertybės, kurios priskiriamos pačios Sąjungos, kaip bendros teisės sistemos, savitumui ir yra *konkrečiai išreikštos principuose, kuriuose nustatyti* valstybėms narėms *teisiškai privalomi įpareigojimai*“ [79].

165. Tokį teiginį būtų galima suprasti bent dviem skirtingais būdais. Būtų galima teigti, ir tokios pozicijos, atrodo, laikosi Komisija, Parlamentas ir įstojusios į bylą valstybės narės, kad ESS 2 straipsnis, kuris nėra vien politinė deklaracija, yra nuostata, kurioje įtvirtinti teisiniai valstybių narių įsipareigojimai. Kita vertus, dėl paskutinės sakinio dalies būtų galima teigti, kaip tai daro Vengrija, kad pats ESS 2 straipsnis nesukuria įpareigojimų ir jie turi būti sukonkretinti teisės principais, kad Teisingumo Teisme nagrinėjamoje byloje dėl įsipareigojimų neįvykdymo atsirastų kontrolės kriterijus.

166. Pritariu Komisijos, palaikomos 16 įstojusių į bylą valstybių narių ir Parlamento, pozicijai. Mano nuomone, tam tikri įpareigojimai valstybėms narėms iš tikrųjų nustatomi tiesiogiai remiantis ESS 2 straipsniu. Siūlau Teisingumo Teismui pasinaudoti šioje byloje suteikiama galimybe, kad būtų patvirtintas toks pacituoto punkto, paimto iš jo *sprendimų dėl sąlygų*, aiškinimas. Pasiūlysiu kelis argumentus tokiam aiškinimui pagrįsti.

77 2014 m. gruodžio 18 d. Nuomonė 2/13 *(Europos Sąjungos prisijungimas prie EŽTK)* (EU:C:2014:2454, 168 punktas); 2018 m. kovo 6 d. Sprendimas *Achmea* (C-284/16, EU:C:2018:158, 34 punktas); 2018 m. liepos 25 d. Sprendimas *Minister for Justice and Equality (Teisingumo sistemos trūkumai)* (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, 35 punktas) ir 2024 m. liepos 29 d. Sprendimas *Alchaster* (C-202/24, EU:C:2024:649, 62 punktas).

78 1979 m. vasario 20 d. Sprendimas *Rewe-Zentral* (120/78, EU:C:1979:42).

79 2022 m. vasario 16 d. Sprendimas *Vengrija / Parlamentas ir Taryba* (C-156/21, EU:C:2022:97, 232 punktas); 2022 m. vasario 16 d. Sprendimas *Lenkija / Parlamentas ir Taryba* (C-157/21, EU:C:2022:98, 264 punktas) (išskirta mano). Teisingumo Teismas šį punktą pakartojo vėlesniuose sprendimuose. Pavyzdžiui, žr. 2024 m. liepos 29 d. Sprendimą *Valančius* (C-119/23, EU:C:2024:653, 47 punktas); 2024 m. rugsėjo 10 d. Sprendimą *KS ir kt. / Taryba ir kt.* (C-29/22 P ir C-44/22 P, EU:C:2024:725, 68 punktas) ir 2024 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *Komisija / Lenkija (Galimybė kandidatuoti rinkimuose ir narystė politinėje partijoje)* (C-814/21, EU:C:2024:963, 157 punktas).

1) Tekstas, kontekstas ir istorija

167. ESS 2 straipsnis gali būti pripažintas teisiškai privalomu, atsižvelgiant į jo vietą Sutartyse. Jis yra viena iš ESS materialinių normų, o ne preambulės dalis. Būtų galima teigti, kad jei Sutarties rengėjai būtų norėję, kad ESS 2 straipsnis neturėtų teisinės galios, jie būtų išreiškę įsipareigojimą laikytis šių vertybių preambulėje [80]. Taigi Teisingumo Teismo pripažinimas, kad šioje nuostatoje „nėra tiesiog numatytos politinio pobūdžio gairės ar ketinimai“, turėtų būti suprantamas taip, kad 2 straipsnyje įtvirtintos vertybės turi teisinės pareigos galią [81].

168. Formuluotė, paremta sąvoka „vertybės“, nereiškia, kad ESS 2 straipsnis nėra teisiškai privalomas.

169. Ankstesnės Europos Sąjungos sutarties redakcijos 6 straipsnio 1 dalyje vietoj vertybių buvo nurodyti principai: „Sąjunga yra grindžiama laisvės, demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms bei teisinės valstybės *principais*, t. y. principais, kurie valstybėms narėms yra bendri“ [82]. Vertybių sąvoka pradėta vartoti tik Lisabonos sutartyje, į kurią buvo įtrauktas tas pats tekstas, kurį siūlė Konventas dėl Konstitucijos Europai [83]. Toks teksto pakeitimas negalėtų būti aiškinamas taip, kad juo siekta paneigti arba sumenkinti šiandien ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių teisinį pobūdį. Atvirkščiai, iš Konvento dėl Konstitucijos Europai darbo matyti, kad iš tikrųjų valstybėms narėms buvo siekiama nustatyti tam tikras teisines pareigas. Siūlydamas nuostatą dėl vertybių Konvento prezidiumas pabrėžė, kad būtina sudaryti trumpą sąrašą pagrindinių vertybių, kurios turi „aiškų ir neprieštaringą teisinį pagrindą, kad valstybės narės galėtų nustatyti iš jų kylančius įpareigojimus“ [84].

170. Be to, pačiose Sutartyse pakaitomis vartojamos vertybių ir principų sąvokos [85]; tą patį daro ir Teisingumo Teismas [86].

171. Tai, kad kitose Sutarčių nuostatose daroma nuoroda į ESS 2 straipsnį, taip pat patvirtina aiškinimą, pagal kurį pagarba vertybėms yra teisinė pareiga. ESS 3 straipsnio pirmoje pastraipoje bendrai nurodyta, kad Sąjunga siekia skatinti taiką ir savo vertybes, o šios nuostatos 5 dalyje numatyta, kad palaikydama santykius su platesniu pasauliu Sąjunga išsaugo ir skatina savo vertybes. Vertybių svarba plėtojant santykius su Sąjungos kaimynais pakartota ESS 8 straipsnyje,

[80] Šiuo klausimu žr., pavyzdžiui, Petit, Y. „Article L“, Constantinesco, V., Kovar, R., Simon, S., (red.), „Traité sur l'Union européenne, Commentaire article par article“, Economica, Paris, 1995, p. 866.

[81] Šiuo klausimu žr. Spieker, L., „ES Values before the Court of Justice“, OUP, Oxford, 2023, p. 35; Hillion, C., „Overseeing the Rule of Law in the ES, Legal Mandate and Means“, Closa, C. ir Kochenov, D., (red.) „Reinforcing Rule of Law Oversight in the European Union“, Cambridge University Press, Cambridge, 2016, p. 59–81; Rossi, L. S., „La valeur juridique des valeurs“ *Revue Trimestrielle de droit européen*, 2020, 639; Tridimas, T., „Wreaking the Wrongs: Balancing Rights and the Public Interest the ES Way“, *Columbia Journal of European Law*, 2023, p. 185–213; Dupont, P, „Les dispositions liminaires du traité sur l'Union européenne devant la Cour de justice de l'Union européenne“, daktaro disertacija, apginta *Université Paris*, Panthéon-Assas, 2024 m. lapkričio mėn., 1 skyrius (dokumentas pas autorių).

[82] Europos Sąjungos sutarties redakcija po Amsterdamo sutartimi padarytų pakeitimų. Žr. Europos Sąjungos sutartį (1997 m. suvestinė redakcija) (OL C 340, 1997, p. 145); taip pat žr. Europos Sąjungos sutarties ir Europos bendrijos steigimo sutarties suvestines redakcijas (OL C 321 E, 2006, p. 1).

[83] Dabartinės redakcijos ESS 2 straipsnyje tiksliai pakartotas Sutarties dėl Konstitucijos Europai I-2 straipsnis.

[84] Europos Konvento sekretoriatas, *Konstitucinės sutarties 1–16 straipsnių projektas*, CONV 528/03, p. 11, skelbiama adresu https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/empl/20030219/conv528en.pdf. Išsamiau žr. Spieker, L., 81 išnaša, *op. cit.*, p. 43–47. Taip pat žr. von Bogdandy, A., „Founding Principles“, von Bogdandy, A., ir Bast, J., (red.), „Principles of European Constitutional Law“ (2-asis leid., Hart, Oxford, 2009) 11, p. 22.

[85] Nurodžius „visuotines *vertybes*, kurias sudaro neliečiamos ir prigimtinės žmogaus teisės, taip pat laisvė, demokratija, lygybė ir teisinė valstybė“, Europos Sąjungos sutarties preambulėje patvirtinama ištikimybė „laisvės, demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms bei pagrindinėms laisvėms ir teisinės valstybės *principams*“ (išskirta mano).

[86] Pavyzdžiui, 2018 m. liepos 25 d. Sprendimo *Minister for Justice and Equality (Teismų sistemos trūkumai)* (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586) 69 punkte Teisingumo Teismas nurodo „ESS 2 straipsnyje nurodytas vertybes“ ir paskesniuose jo 70 ir 71 punktuose pakeičia šiuos žodžius žodžiais „ESS 2 straipsnyje nurodyti principai“ (Spieker, L., 81 išnaša, *op. cit.*, p. 41).

o Sąjungos pareiga saugoti savo vertybes išorės santykiuose papildomai patikslinta ESS 21 straipsnio 2 dalies a punkte, 32 straipsnyje ir 42 straipsnio 5 dalyje. Įvadinėje nuostatoje dėl Sąjungos institucijų, t. y. ESS 13 straipsnyje, numatyta, kad Sąjungos institucine struktūra siekiama skatinti Sąjungos vertybes.

172. Iš tų nuostatų galima daryti išvadą, kad ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių išsaugojimas ir skatinimas yra Sąjungos institucijų pareiga, kai jos priima vidaus teisės aktus arba veikia išorėje. Ar tokia pareiga tenka ir valstybėms narėms?

173. ESS 7 straipsnis, kuriame nustatyta speciali procedūra, dėl kurios gali būti sustabdytos valstybės narės, kuri šiurkščiai ir nuolat pažeidžia ESS 2 straipsnyje įtvirtintas vertybes, balsavimo teisės, yra svarbus argumentas, patvirtinantis išvadą, kad šių vertybių laikymasis yra Sutartyse valstybėms narėms nustatyta pareiga.

174. Šiuo klausimu SESV preambulėje primenama, kad valstybės narės turi gerbti ESS 2 straipsnyje įtvirtintas vertybes, nurodant ESS 49 ir 7 straipsnius.

175. Mano nuomone, svarbiausia nuostata, kuria remiantis galima daryti išvadą, kad ESS 2 straipsniu valstybėms narėms nustatomos teisinės pareigos, yra ESS 49 straipsnis.

2) ESS 49 straipsnio svarba

176. Pagal ESS 49 straipsnį Sąjungos durys atveriamos visoms Europos valstybėms, kurios gerbia ESS 2 straipsnyje nurodytas vertybes ir yra įsipareigojusios jas propaguoti.

177. Taigi įstodamos į Sąjungą naujos valstybės taip pat pritaria ESS 2 straipsnyje išreikštam konstituciniam geros visuomenės pasirinkimui.

178. ESS 49 straipsnis turi dvi svarbias pasekmes. Viena vertus, jis grindžiamas prielaida, kad valstybė nusprendžia įstoti į Sąjungą, nes ESS 2 straipsnyje įtvirtintos vertybės taip pat yra šios valstybės konstitucinis pasirinkimas. Iš tiesų, kaip yra pripažinęs Teisingumo Teismas[87], prieš priimama į Sąjungą valstybė kandidatė turi įtikinti kitas valstybes nares, kad ji atitinka „politinius Kopenhagos kriterijus“, atspindinčius 2 straipsnyje įtvirtintas vertybes[88].

179. Dėl tokio ESS 49 straipsnio aspekto Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad „Sąjunga jungia valstybes, laisvai ir savanoriškai pripažįstančias ESS 2 straipsnyje nurodytas bendras vertybes, gerbiančias šias vertybes ir įsipareigojusias jas skatinti“[89].

87 Pavyzdžiui, žr. 2022 m. kovo 29 d. Sprendimą *Getin Noble Bank* (C-132/20, EU:C:2022:235, 104 punktas).

88 1993 m. birželio 21 ir 22 d. Kopenhagoje posėdžiavusi Europos Vadovų Taryba nustatė kriterijus, kuriuos turi atitikti valstybės kandidatės, kad būtų priimtos į Sąjungą. Pagal dalį šių kriterijų, paprastai vadinamų politiniais Kopenhagos kriterijais, reikalaujama, kad valstybė užtikrintų „institucijų, užtikrinančių demokratiją, teisinę valstybę, žmogaus teises, pagarbą mažumoms ir jų apsaugą, stabilumą“. Vertindama, ar valstybė kandidatė laikosi šių vertybių, Komisija atsižvelgia į visus tos valstybės visuomenės aspektus, įskaitant tuos, kurie nepriklauso Sąjungos reguliavimo kompetencijai, pavyzdžiui, teismų ir viešojo administravimo organizavimą arba pagarbą NVO ir žiniasklaidos pliuralizmą. Europos Vadovų Tarybos „Pirmininkavimo išvados:, Kopenhagos Europos Vadovų Taryba, 1993 m. birželio 21 ir 22 d., skelbiama adresu http://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/pdf/cop_en.pdf

89 Šiuo klausimu žr. 2019 m. birželio 24 d. Sprendimą *Komisija / Lenkija (Aukščiausiojo Teismo nepriklausomumas)* (C-619/18, EU:C:2019:531, 42 punktas).

180. Įsipareigojimas laikytis 2 straipsnyje nurodytų vertybių išlieka visą laiką, kol valstybė yra Sąjungos narė. Kaip nurodė Teisingumo Teismas, „šių vertybių laikymasis negali būti susiaurintas iki pareigos, kurią valstybė kandidatė turi įvykdyti tam, kad įstotų į Sąjungą, ir kurios ji galėtų nesilaikyti po įstojimo“ [90].

181. Sprendime *Repubblika* Teisingumo Teismas taip pat konstatavo, kad „tai, jog valstybė narė laikosi ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių, yra naudojimosi visomis iš Sutarčių taikymo šiai valstybei narei kylančiomis teisėmis sąlyga“ [91].

182. ESS 49 straipsnyje kalbama apie valstybių narių įsipareigojimą *skatinti* 2 straipsnyje nurodytas vertybes. Iš čia valstybėms narėms kyla dviejų rūšių pareigos: pareiga neregresuoti ir pareiga imtis priemonių ESS 2 straipsnyje įtvirtintoms vertybėms įgyvendinti. Šie du įpareigojimai yra valstybėms narėms nustatyti įpareigojimai pasiekti rezultatą, kaip Teisingumo Teismas jau yra patvirtinęs dėl teisinės valstybės vertybės [92].

183. Pirmas šios pareigos pasiekti rezultatą aspektas yra tas, kad valstybės narės privalo išlaikyti bent tokį vertybių apsaugos lygį, koks buvo joms įstojus į Sąjungą. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas yra pripažinęs, kad valstybės narės privalo neregresuoti. Kitaip tariant, valstybėms narėms draudžiama iš dalies keisti savo teisės aktus taip, kad būtų sumažinta Sąjungos vertybių apsauga [93]. Nors Teisingumo Teismas turėjo galimybę nustatyti ir patvirtinti neregresavimo principą tik bylose, susijusiose su teisinės valstybės vertybe [94], nėra pagrindo manyti, kad tas pats neregresavimo principas taikomas ne visoms ESS 2 straipsnyje įtvirtintoms vertybėms.

184. Iš teisinės valstybės krizės, dėl kurios Teisingumo Teismas yra priėmęs kelis sprendimus, pasimokėme, kad vertybės neturi būti laikomos savaime suprantamomis. Valstybės narės turi aktyviai veikti siekdamos ne tik išlaikyti įstojimo į Sąjungą metu buvusį apsaugos lygį, bet ir privalo imtis būtinų priemonių, kad būtų pašalintos visos esamos kliūtys, trukdančios visapusiškai gerbti šias vertybes jų visuomenėje.

185. Nors Teisingumo Teismas dar neturėjo progos tiesiogiai išreikšti tokios pozityvios pareigos, manau, kad ESS 49 straipsnyje vartojamas žodis „skatinti“ taip pat reikalauja pozityvių pastangų, kad kiekvienos valstybės narės visuomenėje būtų pasiektos 2 straipsnio vertybės. Tai svarbu siekiant atkurti valdžių padalijimą ir nepriklausomus teismus. Tai vienodai svarbu kalbant ir apie kitas vertybes, pavyzdžiui, lygybę. Jei visuomenėje egzistuoja struktūrinė nelygybė, kaip, atrodo, yra Vengrijoje LGBTI mažumos atveju, valstybė narė turėtų aktyviai siekti išspręsti tokią struktūrinę problemą ir *juo labiau* susilaikyti nuo jos aštrinimo.

[90] 2022 m. vasario 16 d. Sprendimas *Vengrija / Parlamentas ir Taryba* (C-156/21, EU:C:2022:97, 126 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Taip pat žr. 2023 m. birželio 5 d. Sprendimą *Komisija / Lenkija (Teisėjų nepriklausomumas ir privatus gyvenimas)* (C-204/21, EU:C:2023:442, 68 punktas).

[91] 2021 m. balandžio 20 d. Sprendimas *Repubblika* (C-896/19, EU:C:2021:311, 63 punktas).

[92] Žr. *sprendimus dėl sąlygų*, t. y. 2022 m. vasario 16 d. Sprendimą *Vengrija / Parlamentas ir Taryba* (C-156/21, EU:C:2022:9, 231 punktas) ir 2022 m. vasario 16 d. Sprendimą *Lenkija / Parlamentas ir Taryba* (C-157/21, EU:C:2022:98, 263 punktas); juose Teisingumo Teismas priminė, kad Sąlygų reglamente įtvirtinta pareiga laikytis teisinės valstybės principo yra konkreti reikalavimų, kylančių valstybėms narėms dėl jų narystės Sąjungoje pagal ESS 2 straipsnį, išraiška. Toliau jis paaiškina, kad toje Sąlygų reglamento nuostatoje įtvirtinta pareiga pasiekti rezultatą tiesiogiai kyla iš valstybių narių tarpusavyje ir Sąjungai prisiimtų įsipareigojimų.

[93] 2021 m. balandžio 20 d. Sprendimas *Repubblika* (C-896/19, EU:C:2021:311, 63 punktas).

[94] Pavyzdžiui, 2021 m. gegužės 18 d. Sprendimas *Asociația ‘Forumul Judecătorilor din România’ ir kt.* (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 ir C-397/19, EU:C:2021:393, 162 punktas); 2021 m. liepos 15 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Teisėjų drausmės tvarka)* (C-791/19, EU:C:2021:596, 51 punktas); 2023 m. birželio 5 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Teisėjų nepriklausomumas ir privatus gyvenimas)* (C-204/21, EU:C:2023:442, 74 punktas) ir 2023 m. rugsėjo 7 d. Sprendimas *Asociația ‘Forumul Judecătorilor din România*’ (C-216/21, EU:C:2023:628, 69 punktas).

186. Taigi Teisingumo Teismas turėtų paaiškinti, kad savo teiginiu, pakartotu šios išvados 164 punkte, jis nenorėjo paneigti, kad ESS 2 straipsniu gali būti nustatomi atskiri įpareigojimai valstybėms narėms. Atvirkščiai, valstybės narės privalo aktyviai puoselėti ESS 2 straipsnyje išvardytas vertybes, remdamosi pačia šia nuostata, siejama su ESS 49 straipsniu.

187. Taigi šios išvados 164 punkte nurodytą teiginį būtų galima performuluoti taip: „ESS 2 straipsnyje nėra tiesiog numatytos politinio pobūdžio gairės ar ketinimai; jame įtvirtintos vertybės, kurios priskiriamos pačios Sąjungos, kaip bendros teisinės sistemos, savitumui ir pagal jį reikalaujama, kad valstybės narės jas išlaikytų ir skatintų. Šios vertybės konkrečiai išreikštos principuose, kuriuose valstybėms narėms nustatyti tikslesni teisiškai privalomi įpareigojimai“.

188. Tai, kad ESS 2 straipsnyje valstybėms narėms nustatyti teisiniai įpareigojimai pasiekti rezultatą, dar nereiškia, kad šie įpareigojimai gali būti pripažįstami teisme, taip pat vykdytini. Dabar išnagrinėsiu šį klausimą.

c) Galimybę teisme nagrinėti ESS 2 straipsniu grindžiamą ieškinį patvirtinančios ir paneigiančios priežastys

1) Galimybę nagrinėti teisme patvirtinančios priežastys

189. ESS 19 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje apibrėžiama Teisingumo Teismo užduotis užtikrinti, kad aiškinant ir taikant Sutartis būtų laikomasi teisės.

190. Neabejotinai tikimasi, jog vykdydamas šią užduotį Teisingumo Teismas užtikrins, kad būtų laikomasi konstitucinio pobūdžio Sąjungos teisės. Kaip paaiškinta, ESS 2 straipsnis yra tokia nuostata; jis itin svarbus Sąjungos teisinei tvarkai, nes jame apibrėžiama jos tapatybė ir sudaromos sąlygos jai veikti.

191. Teisingumo Teismas atlieka savo konstitucinį vaidmenį per Sutartyse nustatytas procedūras. Tarp šių procedūrų yra procedūra dėl įsipareigojimų neįvykdymo, reglamentuojama SESV 258–260 straipsniuose.

192. Pagal SESV 258 straipsnį Teisingumo Teismo jurisdikcijai priklauso konstatuoti, kad valstybė narė neįvykdė *kokios nors pareigos pagal Sutartis*[95].

193. Kadangi, kaip jau paaiškinau, pagal ESS 2 straipsnį valstybėms narėms sukuriamos teisinės pareigos, šių pareigų vykdymo užtikrinimas konstatuojant įsipareigojimų neįvykdymą pagal SESV 258 straipsnį priklauso įprastai Teisingumo Teismo jurisdikcijai pagal Sutartis.

[95] Teisingumo Teismas yra jau seniai konstatavęs, kad ši formuluotė reiškia, kad taisyklė, kurią, kaip teigiama, pažeidė valstybė narė, turi apimti teisines pareigas šiai valstybei. Žr. 1980 m. liepos 10 d. Sprendimą *Komisija / Jungtinė Karalystė* (32/79, EU:C:1980:189, 11 punktas).

194. Kaip nurodė Komisija, procedūra pagal SESV 258 straipsnį yra objektyvaus pobūdžio [96], ir Teisingumo Teismas turi nustatyti tik tai, ar teisės akto nuostata buvo pažeista, ar ne. Todėl, kadangi ESS 2 straipsnis yra teisės akto nuostata, Teisingumo Teismas gali nuspręsti, ar ji buvo pažeista, nebent dėl šios nuostatos neturi jurisdikcijos.

195. Tais atvejais, kai Sutarčių rengėjai nenorėjo suteikti Teisingumo Teismui jurisdikcijos dėl tam tikrų Sąjungos teisės nuostatų, jie tai aiškiai numatė Sutartyse [97]. Šiuo klausimu, priešingai nei ankstesnės redakcijos Sutartyse [98], Teisingumo Teismo jurisdikcija dėl ESS 2 straipsnio nėra nei atmesta, nei apribota.

2) Galimybę nagrinėti teisme paneigiančių priežasčių aptarimas

i) ESS 7 straipsnis

196. Vienas iš Vengrijos pateiktų argumentų, kuriais ji prieštarauja Teisingumo Teismo jurisdikcijai konstatuoti atskirą ESS 2 straipsnio pažeidimą, yra susijęs su ESS 7 straipsniu.

197. Vengrija teigia, kad klausimas dėl ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių pažeidimo, nors ir nėra aiškiai pašalintas iš Teisingumo Teismo jurisdikcijos kuria nors Sutarčių nuostata, nepriklauso Teisingumo Teismo jurisdikcijai, nes pagal ESS 7 straipsnį išimtinė jurisdikcija šiais klausimais suteikiama politinėms institucijoms [99].

198. Vengrija panašius argumentus jau pateikė bylose, kuriose buvo priimti *sprendimai dėl sąlygų*, kai teigė, kad tik ESS 7 straipsnyje numatyta procedūra, leidžianti Sąjungos institucijoms įvertinti, ar yra pažeistas ESS 2 straipsnis, ir taikyti sankcijas už jo pažeidimus [100]. Savo sprendimuose tose bylose Teisingumo Teismas atmetė tokius argumentus. Jis konstatavo, kad, „priešingai, nei teigia Vengrija, palaikoma Lenkijos Respublikos, be ESS 7 straipsnyje numatytos procedūros, daugelyje Sutarčių nuostatų, kurios dažnai įgyvendinamos skirtingais antrinės teisės aktais, Sąjungos institucijoms suteikiami įgaliojimai nagrinėti, konstatuoti ir prireikus bausti už ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių pažeidimus, padarytus valstybėje narėje“ [101].

[96] Žr. *ex multis* 2020 m. lapkričio 10 d. Sprendimą *Komisija / Italija (Ribinės vertės – PM10)* (C-644/18, EU:C:2020:895, 70 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija) arba 2020 m. sausio 28 d. Sprendimą *Komisija / Italija (Direktyva dėl kovos su pavėluotu mokėjimu)* (C-122/18, EU:C:2020:41, 64 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Teisingumo Teismas pabrėžė procedūros dėl įsipareigojimų neįvykdymo objektyvųjį pobūdį, siekdamas paaiškinti, kad Komisijos motyvai pradėti konkrečią procedūrą neturi reikšmės ir valstybė atsakovė negali jais remtis kaip gynybos argumentu. Kai Komisija pareiškia, kad buvo pažeista konkreti teisės akto nuostata, Teisingumo Teismas turi patikrinti, ar taip yra teisiškai ir faktiškai, neatsižvelgiant į tai, kokiais pagrindais Komisija rėmėsi. Šiuo klausimu žr. 2020 m. spalio 6 d. Sprendimą *Komisija / Vengrija (Aukštasis mokslas)* (C-66/18, EU:C:2020:792, 56 punktas).

[97] Remiantis ESS 24 straipsniu ir SESV 275 straipsniu, Teisingumo Teismas neturi jurisdikcijos dėl bendros užsienio ir saugumo politikos nuostatų. Vis dėlto Teisingumo Teismas šią išimtį aiškina siaurai. Žr. 2024 m. rugsėjo 10 d. Sprendimą *KS ir kt. / Taryba ir kt.* (C-29/22 P ir C-44/22 P, EU:C:2024:725). Teisingumo Teismo jurisdikcija taip pat ribota, kiek tai susiję su perviršinio valdžios sektoriaus deficito procedūra pagal SESV 126 straipsnio 10 dalį. Galiausiai SESV 269 straipsniu ribojama Teisingumo Teismo jurisdikcija tikrinti aktų, priimtų remiantis ESS 7 straipsniu, teisėtumą. Tokią kontrolę gali inicijuoti tik valstybė narė, su kuria toks sprendimas yra susijęs, ir tik dėl ESS 7 straipsnio procedūrinių aspektų.

[98] Pagal ESS 46 straipsnio d punkto redakciją po Nicos sutarties Teisingumo Teismas turėjo jurisdikciją tik dėl tuometinio ESS 6 straipsnio 2 dalies, bet ne dėl ES 6 straipsnio 1 dalies „principų“, kurie vėliau buvo pervadinti į vertybes.

[99] Tai yra argumentas, kuris buvo naudojamas JAV konstitucinėje praktikoje pagal vadinamąją „politinių klausimų doktriną“. Viena iš priežasčių, apibendrintų byloje *Baker v Carr*, 369 U.S. 186, 217 (1962), dėl kurios JAV federaliniai teismai klausimą galėjo laikyti netinkamu išspręsti teisme, yra „textually demonstrable constitutional commitment of the issue to a coordinate political department“ („konstitucinis įsipareigojimas, kuris matyti iš teksto, kad klausimas priklauso to paties lygmens politikos departamento kompetencijai“).

[100] 2022 m. vasario 16 d. Sprendimas *Vengrija / Parlamentas ir Taryba* (C-156/21, EU:C:2022:97, 155 punktas) ir 2022 m. vasario 16 d. Sprendimas *Lenkija / Parlamentas ir Taryba* (C-157/21, EU:C:2022:98, 195 punktas).

[101] 2022 m. vasario 16 d. Sprendimas *Vengrija / Parlamentas ir Taryba* (C-156/21, EU:C:2022:97, 159 punktas) ir 2022 m. vasario 16 d. Sprendimas *Lenkija / Parlamentas ir Taryba* (C-157/21, EU:C:2022:98, 328 punktas).

199. Tuose sprendimuose Teisingumo Teismas jau nusprendė, kad ESS 7 straipsnis negali būti aiškinamas kaip konstitucinis pasirinkimas ESS 2 straipsnio pažeidimų kontrolei ir sankcijoms taikyti tik ESS 7 straipsnyje nustatytą procedūrą.

200. Taigi šios nuostatos negalima aiškinti kaip atmetančios Teisingumo Teismo jurisdikciją [102].

ii) Dėl ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių bendro pobūdžio

201. Antrasis argumentas, kurį Vengrija pateikė ginčydama Teisingumo Teismo jurisdikciją konstatuoti atskirą ESS 2 straipsnio pažeidimą, yra bendras ir neapibrėžtas jame išvardytų vertybių turinys.

202. Iš tiesų, nors ESS 2 straipsnyje valstybėms narėms nustatyti įpareigojimai pasiekti rezultatą, t. y. neregresuoti dėl vertybių apsaugos lygio ir jas propaguoti savo visuomenėje, konkretus kiekvienos iš šių vertybių turinys šioje nuostatoje neapibrėžtas.

203. Vis dėlto vertybės yra abstrakčios [103]. Jų atviras turinys leidžia palaikyti konstitucinį dialogą tarp valstybių narių ir lygiagrečiai egzistuoti skirtingai „sukonkretintoms“ vertybėms [104].

204. Ar dėl šio atviro vertybių turinio ESS 2 straipsnyje Teisingumo Teismas negali jo naudoti atlikdamas teisminę kontrolę?

205. Pirma, Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad bendras Sąjungos principų pobūdis nebūtinai yra kliūtis juos taikyti vykdant teisminę kontrolę [105].

206. Antra, neapibrėžtų sąvokų aiškinimas yra įprasta teismų veikla ir, atsižvelgiant į tai, kad konstitucinio pobūdžio normos dažnai nėra apibrėžtos, tai yra viena iš pagrindinių konstitucinių teismų užduočių.

207. Tai nereiškia, kad Teisingumo Teismas savavališkai pildo turinį ir tai daro vakuume. Kaip jau paaiškinta, vertybės yra išsamiau išreikštos kai kuriuose konkretesniuose principuose, įtvirtintuose Sutartyse, Chartijoje ir Sąjungos antrinės teisės aktuose, ir taip yra dėl teisėkūros proceso, apimančio visas valstybes nares [106]. Taigi vertybių sukonkretinimas yra dialogo dėl vertybių reikšmės rezultatas tiek pirminės, tiek antrinės teisės lygmenimis.

[102] Be to, SESV 269 straipsnis, kuriame numatyta, kad nagrinėdamas ieškinį dėl sprendimo, priimto pagal ESS 7 straipsnyje numatytą procedūrą, pareikštą valstybės narės, kuriai toks sprendimas yra skirtas, Teisingumo Teismas turi jurisdikciją tik įvertinti, ar buvo pažeistos ESS 7 straipsnio procedūrinės nuostatos, neturi įtakos Teisingumo Teismo jurisdikcijai nagrinėjant valstybei narei pareikštą ieškinį dėl įsipareigojimų neįvykdymo, susijusį su ESS 2 straipsnio pažeidimu.

[103] Šiuo klausimu žr. Dubout, E., „Peut-on défendre les valeurs de l'Union européenne par le droit?“, *RDLF* 2024 chron. Nr. 80.

[104] Tai gerai parodo bylos, kurioje priimtas 2004 m. spalio 14 d. Sprendimas *Omega* (C-36/02, EU:C:2004:614), aplinkybės. Žaidimas, per kurį buvo imituojamas žmonių šaudymas ir žudymas lazeriais, pagal Vokietijos Konstituciją buvo laikomas pažeidžiančiu žmogaus orumą, nors nepanašu, kad tas pats žaidimas kitose valstybėse narėse buvo laikomas probleminiu žmogaus orumo požiūriu.

[105] Pavyzdžiui, 2021 m. liepos 15 d. Sprendime *Vokietija / Lenkija* (C-848/19 P, EU:C:2021:598), susijusiame su Sąjungos akto teismine kontrole, Vokietija teigė, kad energetinio solidarumo principas, nurodytas SESV 194 straipsnio 1 dalyje, yra abstrakti, visiškai politinė sąvoka, todėl negali būti teisinis kriterijus, į kurį atsižvelgiant gali būti vertinamas Sąjungos institucijos akto galiojimas (žr. to sprendimo 27 punktą). Teisingumo Teismas nesutiko su tokiu argumentu. Jis nusprendė, kad abstraktusis solidarumo principo pobūdis netrukdo jam sukurti pareigų valstybėms narėms ir Sąjungai. Todėl ji gali būti kriterijus vertinant Sąjungos ir valstybių narių priemonių teisėtumą (42–45 punktai).

[106] Šiuo klausimu T. L. Boeckestein pasiūlė lentelę, kurioje ESS 2 straipsnyje įtvirtintos atskiros vertybės sugretinamos su įvairiomis jas sukonkretinančiomis Sutarčių ir Chartijos nuostatomis. Žr. Boeckestein, T. L., „Making Do with What We Have: On the Interpretation and Enforcement of the ES's Founding Values“, *German Law Journal*, 2022, p. 431–451.

208. Keliuose sprendimuose, pradedant Sprendimu *Portugalijos teismai*[107], Teisingumo Teismas konstatavo, kad teisinės valstybės vertybė sukonkretinta ESS 19 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje. Vėlesnėse bylose Teisingumo Teismas išsamiau paaiškino, ką reiškia teisėjų nepriklausomumo reikalavimas, kuriuo per ESS 19 straipsnį ir Chartijos 47 straipsnį sukonkretinama teisinės valstybės vertybė[108]. Be to, Teisingumo Teismas yra išaiškinęs ESS 10 straipsnio 1 dalį, kurioje numatyta, kad Sąjunga veikia remdamasi atstovaujamąja demokratija, atsižvelgdama į demokratiją, kaip ESS 2 straipsnyje išreikštą vertybę[109]. Panašiai lygybės vertybė sukonkretinta SESV 19 straipsnyje ir juo remiantis priimtuose antrinės teisės aktuose.

209. Tai nereiškia, kad teisminė kontrolė turi būti grindžiama sukonkretinančia norma, o ne tiesiogiai pačiu ESS 2 straipsniu, ar kad tokia kontrolė galima tik tuo atveju, jei vertybė yra sukonkretinta. Vis dėlto, jei taip yra, Teisingumo Teismas turi atsižvelgti į tokį vertybės sukonkretinimą ir neturėtų aiškinti jos priešingai tokiai nuostatai.

210. Trečia, teisės normos, kuri naudojama kaip teisminės kontrolės kriterijus, tikslumo lygis neturi būti toks didelis kaip tikslumo ir aiškumo, kurių reikalaujama tiesioginiam veikimui užtikrinti[110].

211. Byloje dėl įsipareigojimų neįvykdymo Teisingumo Teismo prašoma pripažinti, kad kai kurie teisės aktai yra nesuderinami su Sąjungos teise. Šioje byloje Teisingumo Teismo neprašoma, kad jis, priimdamas sprendimą dėl Komisijos ieškinio šeštojo pagrindo, nustatytų, ką Vengrija turėtų padaryti, kad įvykdytų įsipareigojimus pagal ESS 2 straipsnį, beje, jis to ir negali padaryti. Jis turi tik nuspręsti, ar pagal ESS 2 straipsnį draudžiami nagrinėjami teisės aktai.

212. Remdamasis pačiu ESS 2 straipsniu Teisingumo Teismas gali nustatyti, kas negali būti toleruojama; jis gali nuspręsti, ar valstybė narė peržengė „raudonąsias linijas“[111]. Tokiomis aplinkybėmis Teisingumo Teismui nereikia dar pildyti atitinkamų vertybių turinio.

213. Bet kuriuo atveju šios bylos aplinkybėmis Teisingumo Teismo prašoma konstatuoti ESS 2 straipsnio pažeidimą nustačius, kad ginčijamomis taisyklėmis taip pat pažeidžiami Sąjungos teisės aktai ir Chartijoje įtvirtintos tam tikros pagrindinės teisės. Šiose taisyklėse sukonkretinamos šioje byloje nagrinėjamos ESS 2 straipsnio vertybės: žmogaus orumas, lygybė ir pagarba žmogaus teisėms. Taigi atitinkamų vertybių materialinis turinys jau yra plačiai sukonkretintas.

107 2018 m. vasario 27 d. Sprendimas *Associação Sindical dos Juízes Portugueses* (C-64/16, EU:C:2018:117, 32 punktas).

108 Ši jurisprudencija pirmiausia suformuota 2019 m. lapkričio 5 d. Sprendimu *Komisija / Lenkija (Bendrosios kompetencijos teismų nepriklausomumas)* (C-192/18, EU:C:2019:924, 98 punktas). Naujausia iš tokių bylų yra byla, kurioje priimtas 2025 m. kovo 6 d. Sprendimas *D. K. ir kt. (Teisėjo nušalinimas nuo bylų nagrinėjimo)* (C-647/21 ir C-648/21, EU:C:2025:143, 66 punktas).

109 2019 m. gruodžio 19 d. Sprendimas *Junqueras Vies* (C-502/19, EU:C:2019:1115, 63 punktas); 2019 m. gruodžio 19 d. Sprendimas *Puppinck ir kt. / Komisija* (C-418/18 P, EU:C:2019:1113, 64 punktas) ir 2024 m. lapkričio 19 d. Sprendimas *Komisija / Lenkija (Galimybė kandidatuoti rinkimuose ir narystė politinėje partijoje)* (C-814/21, EU:C:2024:963, 112 punktas).

110 ESS 2 straipsnio galimo tiesioginio veikimo klausimo nekyla nagrinėjant bylą dėl įsipareigojimų neįvykdymo Teisingumo Teisme. Taigi nebūtina nagrinėti, ar valstybėms narėms pagal ESS 2 straipsnį tenkantys įsipareigojimai tenka privatiems asmenims. Siekiant tiesiogiai sukurti teises privatiems asmenims, Sąjungos teisės norma turi būti pakankamai aiški ir tiksli, kiek tai susiję su asmeniui suteiktos teisės turiniu.

111 Šiuo klausimu žr. von Bogdandy, A., „Towards a Tyranny of values“, von Bogdandy, A., *et al.* (red.), „Defending Checks and Balances in ES Member States“, Springer, Berlynas, 2021 p. 92.

214. Galiausiai buvo teigiama, kad jeigu ESS 2 straipsnis būtų laikomas atskiru pažeidimo pagrindu, tai galėtų pakenkti Teisingumo Teismo teisėtumui, nes jį būtų galima laikyti politizuotu, kadangi vertybių turinys yra atviras [112].

215. Teisingumo Teismas yra Konstitucinis Teismas, o pagrindiniai konstituciniai principai dažnai yra kartu ir politiniai, ir teisiniai. Kadangi ESS 2 straipsnyje išreiškiamas konstitucinės demokratijos, kurioje gerbiamos žmogaus teisės, pasirinkimas, šių vertybių gynimas Teisingumo Teismui yra ne jo politinis pasirinkimas, o konstitucinė užduotis.

216. *Sprendimuose dėl sąlygų* Teisingumo Teismas konstatavo, kad Sąjunga turi turėti galimybę ginti savo vertybes, neperžengdama įgaliojimų, kaip jie apibrėžti Sutartyse [113]. Sutartimis Teisingumo Teismui suteikti įgaliojimai aiškinti jų teisės normas, o byloje dėl įsipareigojimų neįvykdymo atlikti, be kita ko, nacionalinės teisės aktų teisminę kontrolę dėl jų atitikties šioms teisės normoms.

217. Ieškiniai dėl įsipareigojimų neįvykdymo yra priemonės teisiniams tikslams pasiekti: nustatyti teisės pažeidimus, kad jie būtų nutraukti. Tai apima ESS 2 straipsnio pažeidimus. Socialiai opių ir ginčijamų klausimų, pavyzdžiui, LGBTI teisių klausimų, atveju Teisingumo Teismo sprendimas yra tik vienas iš būdų siekti LGBTI asmenų lygybės ir orumo. Norint pasiekti teisinį suderinamumą, taip pat reikės tam tikru mastu suderinti socialines vertybes. Tačiau tai nereiškia, kad Teisingumo Teismas neturėtų konstatuoti tokių vertybių pažeidimo, jeigu jis padaromas.

218. Darytina išvada, kad ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių bendras pobūdis netrukdo remtis jomis Teisingumo Teisme, siekiant per procedūrą dėl įsipareigojimų neįvykdymo atlikti nacionalinės teisės aktų teisminę kontrolę.

iii) Nacionalinis konstitucinis savitumas

219. Atsiliepime į ieškinį Vengrija taip pat remiasi savo nacionaliniu konstituciniu savitumu, kuris turi būti gerbiamas pagal Sąjungos konstitucinę teisę pagal ESS 4 straipsnio 2 dalį.

220. Šiuo klausimu pirmiausia reikėtų konstatuoti, kad, kaip jau yra paaiškinęs Teisingumo Teismas, ESS 2 straipsnyje įtvirtintos vertybės nedraudžia konstitucinės įvairovės [114]. Jose tik nustatoma sistema, pagal kurią galima integruoti įvairius nacionalinius konstitucinius sprendimus.

221. Vis dėlto nacionaliniai konstituciniai sprendimai negali peržengti šios bendros sistemos ribų. Šiuo klausimu, kaip jau siūliau, ESS 2 straipsnis galėtų būti suprantamas kaip nustatantis „raudonąsias linijas“, į kurias, jeigu jos būtų pasiektos, reikėtų reaguoti ginant Sąjungos konstitucinį modelį.

[112] Bonnelli, M., „Infringement Actions 2.0: How to Protect ES Values before the Court of Justice“, *European Constitutional Law Review*, 2022, nuo p. 49.

[113] 2022 m. vasario 16 d. Sprendimas *Vengrija / Parlamentas ir Taryba* (C-156/21, EU:C:2022:97, 127 punktas) ir 2022 m. vasario 16 d. Sprendimas *Lenkija / Parlamentas ir Taryba* (C-157/21, EU:C:2022:98, 145 punktas).

[114] 2021 m. gruodžio 21 d. Sprendimas *Euro Box Promotion ir kt.* (C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 ir C-840/19, EU:C:2021:1034, 229 punktas) ir 2022 m. vasario 22 d. Sprendimas *RS (Konstitucinio Teismo sprendimų poveikis)* (C-430/21, EU:C:2022:99, 43 punktas). Taip pat žr. generalinio advokato D. Spielmann išvadą byloje *Komisija / Lenkija (Teisingumo Teismo jurisprudencijos kontrolė „ultra vires“ – Sąjungos teisės viršenybė)* (C-448/23, EU:C:2025:165, 90 ir 93 punktai).

222. Tai neprieštarauja pagarbai nacionaliniam konstituciniam savitumui [115]. Kaip jau paaiškinta, kiekviena valstybė narė, įstodama į Sąjungą, sutiko laikytis šios bendrų vertybių sistemos. Iš tiesų tai taip pat buvo laikoma tos valstybės vidiniu konstituciniu pasirinkimu stojimo metu.

223. Kaip jau pažymėjau (žr. šios išvados 211 punktą), byloje dėl įsipareigojimų neįvykdymo Teisingumo Teismas gali pripažinti tik tai, kad buvo nukrypta nuo Sąjungos vertybių. Tokia išvada sukuria valstybės pareigą nutraukti ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių nesilaikymą, nes jų laikymasis išlieka narystės Sąjungoje sąlyga. Teisingumo Teismo sprendimo įvykdymo būdą gali pasirinkti atitinkama valstybė narė, atsižvelgdama į savo konstitucinį savitumą.

224. Taigi Sąjungos įsipareigojimas gerbti nacionalinį konstitucinį savitumą netrukdo Teisingumo Teismui konstatuoti, kad priimdama tam tikrus teisės aktus valstybė narė peržengė „raudonąsias linijas“, nustatytas ESS 2 straipsnyje.

iv) Dėl tikslo atskirai konstatuoti ESS 2 straipsnio pažeidimą

225. Savo pastabose Vengrija nesutinka su tuo, kad atskiras ESS 2 straipsnio pažeidimo konstatavimas, konstatavus pagrindinių teisių ar kitų Sąjungos teisės normų pažeidimą, gali turėti kokią nors prasmę.

226. Iš jurisprudencijos aiškiai matyti, kad procedūra dėl įsipareigojimų neįvykdymo siekiama išspręsti Komisijos ir valstybės narės ginčą dėl to, ar buvo pažeista Sąjungos teisė, ir, jeigu pažeidimas įrodytas, paskatinti valstybę jį nutraukti [116].

227. Taigi pagrįstai kyla klausimas, kaip ESS 2 straipsnio pažeidimo konstatavimas, konstatavus tam tikrų Sąjungos teisės ir Chartijos nuostatų pažeidimą, padeda nustatyti ir nutraukti valstybės narės įsipareigojimų pagal Sąjungos teisę neįvykdymą.

228. Panašūs klausimai jau buvo keliami dėl tikslo konstatuoti Chartijos pažeidimą bylose, kai jose jau nustatytas Sutarties ar antrinės Sąjungos teisės normos pažeidimas. Šiuo klausimu savo išvadoje byloje *Komisija / Vengrija (Aukštasis mokslas)* generalinė advokatė J. Kokott pasiūlė tokį paaiškinimą: „atskiro pagrindinių teisių pažeidimo pripažinimas nagrinėjamu atveju neturi ypatingo poveikio. Juk tai, kad ieškinys dėl įsipareigojimų neįvykdymo yra pagrįstas, rodo jau Paslaugų direktyvos ir SESV 49 straipsnio pažeidimai. Vis dėlto atskirai įvertinus pagrindinę teisę išryškėja pažeidimo rimtumas ir pobūdis“ [117].

229. Panašūs argumentai taip pat galėtų būti taikomi siekiant pateisinti priežastis, dėl kurių Komisija galėtų prašyti atskirai konstatuoti ESS 2 straipsnio pažeidimą, jeigu kitų Sąjungos teisės ir Chartijos nuostatų pažeidimo konstatavimo pakaktų, kad būtų nustatytas valstybės narės įsipareigojimų pagal Sąjungos teisę neįvykdymas.

[115] Šiuo klausimu žr. 2022 m. vasario 16 d. Sprendimą *Vengrija / Parlamentas ir Taryba* (C-156/21, EU:C:2022:97, 233 punktas) ir 2022 m. vasario 16 d. Sprendimą *Lenkija / Parlamentas ir Taryba* (C-157/21, EU:C:2022:98, 265 punktas). Taip pat žr. 2023 m. birželio 5 d. Sprendimą *Komisija / Lenkija (Teisėjų nepriklausomumas ir privatus gyvenimas)* (C-204/21, EU:C:2023:442, 72 punktas).

[116] Pavyzdžiui, žr. 2022 m. kovo 8 d. Sprendimą *Komisija / Jungtinė Karalystė (Kovos su sukčiavimu nuvertinant priemonės)* (C-213/19, EU:C:2022:167, 180 punktas). Teisingumo Teismas nusprendė, kad net SESV 260 straipsnyje numatytos procedūros tikslas yra ne nubausti valstybę narę, o paskatinti įsipareigojimų nevykdančią valstybę narę įvykdyti teismo sprendimą ir taip pašalinti Sąjungos teise grindžiamo įsipareigojimo pažeidimą. Taip pat žr. 2005 m. liepos 12 d. Sprendimą *Komisija / Prancūzija* (C-304/02, EU:C:2005:444, 80 punktas).

[117] C-66/18, EU:C:2020:172, 180 punktas.

230. Toks konstatavimas turėtų ne tik simbolinę funkciją, kai įrodoma ypatinga pažeidimo svarba, bet ir diagnostinį tikslą [118]. Jis atskleistų tikrąją kitų pažeidimų priežastį.

231. Tai būtų svarbu įsipareigojimų nevykdančiai valstybei narei renkantis, kaip nutraukti įsipareigojimų nevykdymą, ir Komisijos vykdomai kontrolei, ar atitinkama valstybė narė nutraukė sprendime konstatuotą įsipareigojimų neįvykdymą [119].

232. Be šios priežasties, atskiro ESS 2 straipsnio pažeidimo konstatavimas turėtų įtakos sankcijų apskaičiavimui pagal SESV 260 straipsnį, jei pažeidimas nebūtų nutrauktas Teisingumo Teismui priėmus sprendimą [120].

233. Darytina išvada, kad atskiru ESS 2 straipsnio pažeidimo konstatavimu siekiama nustatyti ir pripažinti, kad priimdama atitinkamus teisės aktus valstybė narė peržengė ta nuostata nubrėžtas „raudonąsias linijas“. Tada tai atskleidžia, kad kitų Sąjungos teisės pažeidimų, susijusių su ta pačia procedūra, priežastis yra valstybės narės nukrypimas nuo Sąjungos konstitucinių vertybių.

234. Taip pereisiu prie paskutinio šioje byloje keliamo klausimo: kaip Teisingumo Teismas turėtų vertinti, ar buvo peržengtos „raudonosios linijos“, ir konstatuoti, ar buvo padarytas atskiras ESS 2 straipsnio pažeidimas?

2. Kaip įvertinti, ar buvo peržengtos „raudonosios linijos“?

235. Komisijos teigimu, nagrinėjamu atveju padarytas atskiras ESS 2 straipsnio pažeidimas, nes Vengrijos padaryti pažeidimai yra „labai sunkūs, gausūs ir šiurkštūs ir reiškia bendrą ir koordinuotą nagrinėjamų pagrindinių teisių pažeidimą“ [121]. Kai kurios įstojusios į bylą valstybės narės taip pat laikėsi nuomonės, jog tam, kad būtų galima remtis atskiru ESS 2 straipsnio pažeidimu, būtina, kad pažeidimai būtų labai sunkūs.

236. Vengrija nepareiškė savo nuomonės dėl galimų kriterijų, kuriais remiantis būtų galima konstatuoti ESS 2 straipsnio pažeidimą, nes laikosi pozicijos, kad toks pažeidimas apskritai negali būti konstatuotas šioje Teisingumo Teisme nagrinėjamoje byloje.

a) Vertybių neigimas kaip ESS 2 straipsnio pažeidimo konstatavimo kriterijus

237. Mano nuomone, kriterijus, kuriuo remiantis konstatuojamas ESS 2 straipsnio pažeidimas, yra ne pagrindinių teisių ar kitų pagrindinių Sąjungos teisės principų pažeidimų kiekis ar sunkumas, o tai, kad valstybė narė neigia ESS 2 straipsnio vertybes.

[118] Šiuo klausimu žr. Scheppele, K. L., Kochenov, D. ir Grabowska-Moroz, B., „ES Values Are Law, after All: Enforcing ES Values through Systemic Infringement Actions by the European Commission and the Member States of the European Union“, *Yearbook of European Law*, 2020, p. 3–121. Autoriai kritikuoja kai kurias ankstesnes bylas dėl įsipareigojimų neįvykdymo, pavyzdžiui, susijusią su teisėjų išėjimo į pensiją amžiaus ribos pakeitimu Vengrijoje, kurioje buvo priimtas 2012 m. lapkričio 6 d. Sprendimas *Komisija / Vengrija* (C-286/12, EU:C:2012:687), dėl to, kad buvo nuslėptos tikrosios pažeidimo priežastys. Primintina, kad toje byloje Komisija pareiškė ieškinį dėl įsipareigojimų neįvykdymo, remdamasi Direktyvos 2000/78, kuria draudžiama diskriminacija dėl amžiaus, pažeidimu, o po tuo slypėjo pagrindinė teisinės valstybės principų nepaisymo problema.

[119] Būtent taip suprantu per teismo posėdį pateiktą Komisijos atsakymą, kad ją tenkintų tai, kad ESS 2 straipsnio pažeidimas būtų nutrauktas, jeigu „Vengrija pašalintų šios mažumos diskriminaciją; visus svarbius aspektus; jeigu būtų įsitikinę, kad gilesniu lygmeniu viskas yra pašalinta, o kai sakau „viskas“, tai turiu omenyje visų formų diskriminacijos pašalinimą“.

[120] Šiuo klausimu žr. 2024 m. birželio 13 d. Sprendimą *Komisija / Vengrija (Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimas II)* (C-123/22, EU:C:2024:493).

[121] Komisijos ieškinio 247 punktas.

238. Iš tikrųjų, siekiant įvertinti, ar valstybės narės teisės aktai gali būti toleruojami Sąjungos vertybių sistemoje, teisinga būtų kelti klausimą, ar priimdama tokius teisės aktus valstybė narė neigia vieną, ar daugiau ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių.

239. Šios bylos dalyviai galėjo akcentuoti sunkumo kriterijų todėl, kad tai yra vienas iš dviejų kriterijų, nurodytų ESS 7 straipsnyje, kuriame numatyta, kad tokia byla gali būti iškelta tik jeigu ESS 2 straipsnyje nurodytos vertybės pažeidžiamos šiurkščiai ir nuolat [122].

240. Vis dėlto ESS 7 straipsnyje reikalaujamas šiurkštus pažeidimas reiškia paties ESS 2 straipsnio pažeidimo sunkumą, o ne kitų galimų pažeidimų, kurie šioje byloje susiję su įvairiomis Sąjungos taisyklėmis, kuriomis įgyvendinamas laisvas paslaugų teikimas, ir įvairiomis pagrindinėmis teisėmis, sunkumą.

241. Manau, ESS 2 straipsnis nėra pažeidžiamas vien todėl, kad kiti pažeidimai yra šiurkštūs [123]. Kaip tik atvirkščiai: kadangi pagrindinė tokių pažeidimų priežastis yra ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių neigimas, jie patys tampa ir šiurkštūs, ir nuolatiniai.

242. Toks nukrypimas nuo vertybių turi poveikį ne vien valstybės narės viduje, bet paveikia Sąjungos teisinės sistemos veikimą. Dėl tokio nukrypimo sumažėja šios valstybės narės gebėjimas laikytis kitų įsipareigojimų pagal Sąjungos teisę [124]. Ši byla parodo, kad nukrypimas nuo vertybių turi įtakos Vengrijos gebėjimui laikytis laisvą paslaugų judėjimą reglamentuojančių taisyklių. Tai pateisina Teisingumo Teismo įsikišimą per pažeidimo nagrinėjimo procedūrą [125].

243. Siekdamas nustatyti, ar valstybė narė neigia ESS 2 straipsnyje išreikštą vertybę, Teisingumo Teismas turėtų įvertinti konkrečias kiekvienos bylos aplinkybes.

244. Taigi Teisingumo Teismas turėtų įvertinti, ar Chartijoje saugomų pagrindinių teisių pažeidimą lėmė tai, kad valstybė narė neigia ESS 2 straipsnyje įtvirtintą vertybę.

245. Nemanau, kad greta vertybių neigimo kaip kriterijaus būtų galima *in abstracto* išvesti tikslesnę formulę kaip įrankį, kuriuo galėtų pasinaudoti Teisingumo Teismas.

246. Vis dėlto Sąjungos pirminės ir antrinės teisės bei Chartijos pažeidimų skaičius, taip pat tai, kaip šie pažeidimai buvo padaryti, gali būti rodikliai, kad šie pažeidimai galėjo būti padaryti dėl vertybių neigimo.

247. Taigi ESS 2 straipsnio pažeidimo konstatavimo kriterijus yra vertybės neigimas kaip pagrindinė kitų Sąjungos teisės pažeidimų priežastis. Tų kitų pažeidimų sunkumas ir (arba) skaičius negali savaime, lemiamai ir automatiškai būti ESS 2 straipsnio pažeidimo konstatavimo kriterijus, nors šie aspektai galėtų būti svarbus ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių neigimo rodiklis.

122 Tai, kad ESS 7 straipsnyje akcentuojamas vertybių pažeidimo šiurkštumas ir nuolatinis pobūdis, galima paaiškinti sankcijų, kurios gali būti skiriamos, jeigu šie kriterijai tenkinami, griežtumu. Pagal ESS 7 straipsnį valstybei narei gali būti neleista dalyvauti priimant sprendimus Sąjungos lygmeniu. Vis dėlto konstatavus ESS 2 straipsnio pažeidimą tokia pasekmė negali kilti. Juo labiau siekiama išvengti tokios pasekmės, paskatinant valstybę narę pašalinti pažeidimą.

123 Taip pat norėčiau pridurti, kad trūksta kriterijaus, kuriuo remiantis būtų galima nuspręsti, kuris pagrindinių teisių pažeidimas yra šiurkštus, o kuris – ne.

124 Šiuo klausimu žr. Poiares Maduro, M. ir Menezes Queiroz, B., „A Hard Law Approach to States Systemic Violations of Article 2 of the Treaty of the European Union: Reasons and Means“, Fisher, E., King, J. ir Young, A., (red.), „The Foundations and Future of Public Law: Essays in Honour of Paul Craig“ (Oxford, OUP, 2020), p. 363–380.

125 Šiuo klausimu žr. generalinio advokato M. Poiares Maduro išvadą byloje *Centro Europa 7* (C-380/05, EU:C:2007:505, 20 punktas).

b) Chartijoje įtvirtintų teisių pažeidimas ir konstitucinis dialogas

248. Taigi pavieniai pažeidimai, ypač jei susiję su pagrindinėmis teisėmis ar kitais pagrindiniais Sąjungos teisės principais, galėtų būti rodiklis, kad Sąjungos taisyklių nesilaikymo priežastis yra vertybių neigimas. Taip visų pirma yra tuo atveju, jeigu tokių pažeidimų yra daug, jie akivaizdūs ir išplitę. Vis dėlto manau, kad net ir to savaime nebūtinai pakanka ESS 2 straipsnio pažeidimui konstatuoti, nes Chartijoje įtvirtintų teisių pažeidimai gali būti Sąjungos konstitucinio dialogo, o ne vertybių neigimo dalis.

249. Sąjungos teisinė sistema kuriama pasitelkiant tokį dialogą. Tai reiškia, kad gali būti laikomasi skirtingų vizijų dėl to, kaip reikėtų sukonkretinti bendras vertybes.

250. Šiuo klausimu pagrindinių teisių pažeidimų gali atsirasti, pirma, dėl skirtingo dviejų pagrindinių teisių palyginimo Sąjungos ir nacionaliniu lygmenimis arba, antra, dėl skirtingo konkrečios pagrindinės teisės turinio, priskiriamo jai pagal Sąjungos ir nacionalinės teisės aktus. Abiem atvejais tokių pažeidimų priežastis priklausytų dialogo sričiai, laikantis vertybių nustatytų ribų, nepaneigiant pačių šių vertybių.

251. Pirmuoju atveju, kai reikia palyginti dvi pagrindines teises, suteikus daugiau reikšmės vienai, o ne kitai, tai gali turėti didelės reikšmės teisės aktams, kuriuose tokios teisės sukonkretinamos. Pavyzdžiui, (intelektinės) nuosavybės teisė gali kirstis su saviraiškos laisve. Arba valstybė narė gali nuspręsti uždrausti be autoriaus leidimo naudoti autorių teisių saugomą kūrinį politinėms pažiūroms reikšti. Priimdama tokį sprendimą ta valstybė narė suteikė daugiau reikšmės intelektinės nuosavybės teisei, o ne saviraiškos laisvei. Toks sprendimas savaime nereiškia, kad ši valstybė narė neigia saviraiškos laisvės svarbą demokratijos vertybei. Vis dėlto, jeigu vėliau Sąjungos teisės aktų leidėjas nustatytų kitokią pusiausvyrą, suteikdamas daugiau reikšmės saviraiškos laisvei, aptariama valstybė narė turėtų paklusti tokiam sprendimui srityse, kuriose taikoma Sąjungos teisė[126].

252. Antrosios situacijos, susijusios su tuo, kaip skirtingai suprantamas pagrindinės teisės turinys, kai toks skirtingas supratimas nereiškia vertybių neigimo, pavyzdys galėtų būti pateiktas remiantis Sprendimu *Max-Planck*[127]. Toje byloje Teisingumo Teismas nusprendė, kad nacionalinės teisės aktas, pagal kurį iš darbuotojo atimama teisė į kompensaciją už nepanaudotas kasmetines atostogas pasibaigus darbo santykiams, pažeidžia pagrindinės teisės į mokamas kasmetines atostogas esmę. Ar tai reiškia, kad Vokietija, kurios teisės aktai buvo nagrinėjami, pažeidė ESS 2 straipsnį?[128] Mano nuomone, net jei toje byloje kilo pagrindinės teisės esmės pažeidimo klausimas, atsakymas būtų neigiamas. Vokietijai pakeitus savo teisės aktus, pažeidimas būtų ištaisytas. Skirtingai supratusi teisę į kasmetines atostogas, nei ji suprantama Sąjungos toje konkrečioje situacijoje, Vokietija nepaneigė teisės į mokamas kasmetines atostogas svarbos ESS 2 straipsnyje įtvirtintoms vertybėms apsaugoti.

126 Pavyzdžiui, dėl šių dviejų teisių pusiausvyros išlaikymo Sąjungos lygmeniu aiškinant parodijos sąvoką Autorių teisių direktyvoje (2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (OL L 167, 2001, p. 10; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 17 sk., 1 t., p. 230) žr. 2014 m. rugsėjo 3 d. Sprendimą *Deckmyn ir Vrijheidsfonds* (C-201/13, EU:C:2014:2132).

127 2018 m. lapkričio 6 d. Sprendimas *Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften* (C-684/16, EU:C:2018:874).

128 Akivaizdu, kad toje byloje nebuvo keliama tokio klausimo. Jį iškėliau tik dėl diskusijos.

253. Taigi nesutarimai dėl pagrindinių teisių turinio ar skirtumai lyginant dvi ar daugiau priešingų pagrindinių teisių neturėtų lemti išvados, kad buvo pažeistas ESS 2 straipsnis. Jie yra dalis Sąjungos teisinėje sistemoje vykstančio konstitucinio dialogo, kuris suteikia galimybę skirtingai sukonkretinti teises [129]. Vis dėlto tokie nesutarimai nepaneigia pačių vertybių.

254. ESS 2 straipsnio pažeidimas turėtų būti konstatuotas tik tuo atveju, jei Teisingumo Teismas nuspręstų, kad valstybė narė pažeidė Chartijoje įtvirtintą teisę, nes paneigė vertybę, sukonkretintą šia teise.

3. Dėl ESS 2 straipsnio pažeidimo šioje byloje

255. Atsižvelgiant į pirma išdėstytus argumentus, ar Komisija įrodė, kad Vengrijos padarytas pažeidimas priimant Pakeitimo įstatymą, dėl kurio atsirado ginčijamos taisyklės, yra toks, kad būtų pagrįsta konstatuoti ESS 2 straipsnio pažeidimą?

256. Manau, kad šios bylos aplinkybėmis į šį klausimą reikėtų atsakyti teigiamai.

a) Nagrinėjamomis taisyklėmis paneigiamos ESS 2 straipsnio vertybės

257. Išvada, kad ginčijamais teisės aktais įvairiais būdais ribojamas laisvas paslaugų judėjimas, o dar svarbiau – išvada, kad tomis pačiomis taisyklėmis pažeidžiamos keturios Chartijoje užtikrinamos teisės, išties yra reikšmingas požymis, kad galėjo būti pažeistas ESS 2 straipsnis.

258. Svarbu tai, kad šių daugelio Sąjungos teisės nuostatų pažeidimo priežastis šioje byloje yra viena: Vengrijos ketinimas apsaugoti nepilnamečius nuo „LGBTI turinio“, kurį ši valstybė narė laiko žalingu. Tai atspindi Vengrijos teisės aktų leidėjo poziciją, kad LGBTI asmenys yra nepageidaujama visuomenės dalis, kuri nenusipelno būti vienodai vertinama.

259. LGBTI teisės, ypač klausimai, susiję su lytine tapatybe, vis dar yra socialiai jautrus dalykas [130]. Ar tai turėtų būti priežastis laikyti nagrinėjamus Vengrijos teisės aktus Sąjungos konstitucinio dialogo dalimi, o ne ESS 2 straipsnio pažeidimu?

260. Manau, kad šioje byloje nagrinėjamas pažeidimas reikšmingai skiriasi nuo pirma pateiktų konstitucinio dialogo pavyzdžių. Tuose pavyzdžiuose susijusių vertybių neigimas nelėmė nei kitokio pagrindinių teisių palyginimo rezultato, nei kitokio jų turinio supratimo. Šioje byloje nagrinėjamais Vengrijos teisės aktais neigiamos ESS 2 straipsnyje įtvirtintos vertybės.

261. LGBTI lygybės neigimas, kuris slepiasi už ginčijamų teisės aktų, yra pagrindinė visų šioje byloje nagrinėjamų pažeidimų priežastis. Kitų pažeidimų nebūtų buvę, jeigu Vengrija nebūtų maniusi, kad LGBTI turinys yra žalingas nepilnamečių raidai.

[129] Vis dėlto atlikus palyginimą Sąjungos lygmeniu arba kai Sąjungos teisės aktų leidėjas tiksliau užpildys teisės turinį, valstybės narės nebegalės palikti galioti skirtingų sprendimų Sąjungos teisei priklausančiose srityse. Šiuo klausimu žr., pavyzdžiui, 2013 m. vasario 26 d. Sprendimą *Melloni* (C-399/11, EU:C:2013:107).

[130] Dėl šios priežasties Bonelli, M. ir Claes, M., „Crossing the Rubicon? The Commission's use of Article 2 TEU in the infringement action on LGBTIQ+ rights in Hungary“, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2023, p. 3–14, laikėsi nuomonės, kad toks atvejis nėra tinkamas spręsti, ar ESS 2 straipsnis galėtų būti naudojamas kaip atskiras pažeidimo pagrindas.

262. Laikausi nuomonės, kad LGBTI asmenų teisė į vienodą pagarbą valstybėse narėse negali būti ginčijama pasitelkiant dialogą. Nepagarba visuomenės grupei ir jos marginalizavimas yra lygybės, žmogaus orumo ir pagarbos žmogaus teisėms vertybių nubrėžtos „raudonosios linijos“.

263. Tai, kaip galima įgyvendinti LGBTI asmenų lygybę, gali skirtis ir dėl to galima diskutuoti, bet esminis pasirinkimas uždrausti diskriminaciją dėl lyties ar seksualinės orientacijos tvirtai įsišaknijęs Sąjungos konstitucinėje sistemoje. Taip yra netgi jei LGBTI klausimai socialiai jautrūs. Jeigu saugomas pagrindas būtų pakeistas mažiau visuomenėje kvestionuojamu pagrindu, pavyzdžiui, odos spalva ar religija, būtų akivaizdu, kad tokiais teisės aktais, kaip nagrinėjami šioje byloje, būtų neigiama lygybė.

264. Taigi, nepaisydama klausimo jautrumo, laikausi nuomonės, kad ginčijami Vengrijos teisės aktai atitinka vertybių neigimo kriterijų ESS 2 straipsnio pažeidimui konstatuoti.

b) Kokios vertybės buvo pažeistos?

265. Kai Sąjungos teisės pažeidimų priežastis yra vertybių neigimas, tai neabejotinai reiškia nukrypimą nuo ESS 2 straipsnyje nurodyto visuomenės modelio. Šios vertybės yra susijusios tarpusavyje ir vienos iš jų pažeidimo konstatavimas rodo, kad aptariama valstybė narė paneigė konstitucinės demokratijos modelį, grindžiamą pagarba žmogaus teisėms.

266. Šioje byloje Komisija teigė, kad ginčijamais teisės aktais pažeistos lygybės, žmogaus orumo ir pagarbos žmogaus teisėms vertybės.

267. Atsižvelgiant į tai, pagrindinių teisių pažeidimų konstatavimas gali rodyti, kokios vertybės paneigtos tokiais pažeidimais. Visomis pagrindinėmis teisėmis, kurios, mano nuomone, yra pažeistos šioje byloje, išreiškiamos ir sukonkretinamos ESS 2 straipsnyje įtvirtintos vertybės, kuriomis rėmėsi Komisija.

268. Pirma, Chartijos 21 straipsnio pažeidimas, pasireiškiantis LGBTI mažumos grupės narių diskriminacija ir jų stigmatizavimu bei marginalizavimu, akivaizdžiai prieštarauja lygybės, tolerancijos ir žmogaus orumo vertybėms.

269. Antra, pažeidžiant saviraiškos ir informacijos laisvę, užtikrinamą Chartijos 11 straipsniu, pažeidžiamas esminis pliuralistinės ir demokratinės visuomenės pagrindas, kaip numatyta ESS 2 straipsnyje [131], kuris yra būtina lygybės ir žmogaus orumo sąlyga.

270. Trečia, pagal Chartijos 7 straipsnį saugomos teisės į privatų ir šeimos gyvenimą pažeidimas akivaizdžiai neatitinka žmogaus orumo vertybės.

271. Žmogaus orumas, kuris neigiamas nagrinėjamomis taisyklėmis, yra ne tik pagrindinė teisė, bet ir ESS 2 straipsnyje išreikšta esminė vertybė. Cituojant kolegą generalinį advokatą, „vertybė – žmogaus orumas, yra tikroji Europos konstitucionalizmo pamatinė norma (vok. „Grundnorm“), sukurta po Antrojo pasaulinio karo ir priešinga totalitarizmui, kuriuo visiškai paneigiama bet kokia žmogaus vertė“ [132].

[131] Šiuo klausimu žr. 2011 m. rugsėjo 6 d. Sprendimą *Patriciello* (C-163/10, EU:C:2011:543, 31 punktas) ir 2020 m. balandžio 23 d. Sprendimą *Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI* (C-507/18, EU:C:2020:289, 48 punktas).

[132] Generalinio advokato G. Pitruzzella išvada byloje *X (Nutraukimo pagrindų nebuvimas)* (C-715/20, EU:C:2023:281, 76 punktas).

272. Labiau nei kada nors, atsižvelgiant į tai, kas dabar vyksta pasaulyje, svarbu nepamiršti, kodėl Sąjunga pripažino ESS 2 straipsnyje įtvirtintas vertybes ir kodėl gyvybiškai svarbu dar kartą jas patvirtinti ir saugoti.

273. Darau išvadą, jog tokie pagrindinių teisių pažeidimai rodo reikšmingą nagrinėjamų taisyklių nukrypimą nuo ESS 2 straipsnyje atspindėto konstitucinės demokratijos modelio, kuriuo gerbiamos žmogaus teisės.

274. Toks ESS 2 straipsnyje įtvirtintų vertybių neigimas yra tas nejuntamas „kažkas daugiau“, kas paskatino Komisiją pateikti ieškinio šeštąjį pagrindą.

275. Dėl nurodytų priežasčių laikausi nuomonės, kad Teisingumo Teismas turėtų konstatuoti, kad priimdama Pakeitimo įstatymą, kuriuo įtvirtintos 1, 3, 4, 6 ir 7 taisyklės, Vengrija pažeidė ESS 2 straipsnį.

III. Analizė – antra dalis. Pirminės ir antrinės teisės, susijusios su laisvu paslaugų judėjimu, ir BDAR pažeidimas

276. Šioje išvados dalyje nagrinėsiu likusius argumentus, susijusius su Komisijos teiginiais, kad Vengrija pažeidė konkrečias Sąjungos antrinės ir pirminės teisės normas, susijusias su laisvu paslaugų judėjimu, ir BDAR (Komisijos ieškinio pirmasis – ketvirtasis pagrindai).

A. Komisijos ieškinio pirmasis pagrindas

277. Komisija teigia, kad priimdama 3, 4, 5 ir 6 taisykles Vengrija pažeidė AVŽP direktyvą.

278. Kaip ir kiti dokumentai, kuriais reglamentuojamas laisvas paslaugų judėjimas vidaus rinkoje, AVŽP direktyva grindžiama abipusio pripažinimo principu, kuris išreiškiamas kaip „buveinės šalies“ arba „kilmės šalies“ principas. Šis AVŽP direktyvos 2 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas principas reiškia, kad AVŽP teikėjai veikia laikydamiesi valstybės narės, kurioje jie įsteigti, teisės aktų.

279. Pagal šį principą AVŽP direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje priimančioji valstybė (AVŽ paslaugos gavėja) įpareigojama užtikrinti priėmimo laisvę, neribodama kitų valstybių narių paslaugų teikėjų transliacijų dėl nė vienos iš priežasčių, patenkančių į šia direktyva koordinuojamas sritis.

1. 4 taisyklė

280. AVŽP direktyvos 6a straipsnyje reikalaujama, kad valstybės narės imtųsi atitinkamų priemonių nepilnamečių fizinei, psichinei ar dorovinei raidai apsaugoti. Tokiomis priemonėmis gali būti ribojamas transliavimo laikas ir jos turi būti proporcingos galimai programos patirtai žalai. Jei programa atitinka nepilnamečių apsaugos buveinės valstybėje narėje taisykles, ji turėtų būti laisvai perduodama į bet kurios kitos valstybės narės teritoriją.

281. Atsižvelgdama į tokį teisinį pagrindą Komisija teigia, pirma, kad 4 taisyklė, pagal kurią reikalaujama programas su „LGBTI turiniu“, priskirti prie V kategorijos, o tai reiškia, kad jos gali būti transliuojamos tik nuo 22.00 iki 5.00 val., negali būti suprantama kaip AVŽP direktyvos 6a straipsnio įgyvendinimas, todėl tokia taisykle ribojamas laisvas AVŽ paslaugų judėjimas.

282. Atsiliepime į ieškinį Vengrija visų pirma teigia, kad 4 taisyklė buvo priimta įgyvendinant AVŽP direktyvos 6a straipsnį. Direktyva nederinamos programų, kurios laikomos žalingomis nepilnamečiams, rūšys, išskyrus reikalavimą, kad turiniui, kuriame rodomas savitikslis smurtas ir pornografija, būtų taikomos griežčiausios priemonės. Atsižvelgdama į tokį minimalų suderinimą Vengrija teigia, kad valstybės narės autonomiškai, remdamosi savo pačių kultūrinėmis ir moralinėmis vertybėmis, nustato, kurios programos yra žalingos vaikams.

283. Vis dėlto, kaip teigia Komisija, sprendimas dėl vaikams potencialiai žalingo turinio turi būti pagrįstas tam tikrais mokslo įrodymais dėl tam tikro turinio galimo žalingumo.

284. Kaip jau paaiškinau (šios išvados 111 punktas), Vengrija nepateikė įrodymų, kad programos, kuriose yra „LGBTI turinio“, kenkia nepilnamečių raidai. Be to, buvo nustatyta (žr. šios išvados dalį, kurioje atsakoma į Komisijos ieškinio penktąjį pagrindą), kad tokiu ribojimu pažeidžiama saviraiškos ir informacijos laisvė, taip pat teisė į privatų gyvenimą, taip pat jis yra diskriminacinis ir žemina LGBTI žmonių orumą. Kadangi nustatant bet kokius paslaugų judėjimo laisvės ribojimus [133], įskaitant AVŽP ribojimą [134], turi būti paisoma pagrindinių teisių, negalima sutikti su tuo, kad 4 taisykle siekiama apsaugoti nepilnamečius.

285. Vadinasi, 4 taisyklė negali būti aiškinama taip, kad ja įgyvendinamas AVŽP 6a straipsnis.

286. Vengrija taip pat teigia, kad klasifikavimo reikalavimas susijęs tik su tomis programomis, kurių pagrindinis elementas yra „LGBTI turinys“, o programos, kuriose toks turinys nėra lemiamas ir pasitaiko tik kartkartėmis, neturi būti priskirtos prie V kategorijos. Tai reikštų, kad filmas, kurio tema yra LGBTI šeimos gyvenimas, arba dokumentinis filmas, kuriame aptariamas lyties keitimas, Vengrijoje turi būti priskiriamas prie V kategorijos. Vis dėlto programos, kuriose tik retkarčiais pasitaiko scenų su „LGBTI turiniu“, pavyzdžiui, homoseksuali pora laikosi už rankų, neturėtų būti priskiriamos prie V kategorijos.

287. Vengrijos pozicija neatremia teiginio, kad ribojama laisvė transliuoti programas, kuriose pagrindinis dėmesys skiriamas „LGBTI turiniui“. Pagal jurisprudenciją paslaugų teikimas ribojamas ne tik tada, kai nacionalinė priemonė draudžia teikti paslaugas, bet ir tada, kai dėl jos kitaip apribojama kitoje valstybėje narėje įsteigto paslaugų teikėjo veikla arba kai ji tampa mažiau patraukli [135]. Kaip jau buvo paaiškinta šioje išvadoje, toks apribojimas nėra nuosekliai pateisinamas nei fizinės, psichinės ar dorovinės nepilnamečių raidos apsauga, nei tėvų teise auginti savo vaikus pagal asmeninius įsitikinimus.

288. Taigi 4 taisykle nepateisinamai apribojamas AVŽ paslaugų teikimas.

133 Žr. šios išvados 21 išnašoje pateiktas nuorodas.

134 Šiuo klausimu žr. 2011 m. rugsėjo 22 d. Sprendimą *Mesopotamia Broadcast ir Roj TV* (C-244/10 ir C-245/10, EU:C:2011:607, 33 punktas), kuriame Teisingumo Teismas paaiškino, kad visos priemonės, kuriomis ribojamas perdavimas iš kitų valstybių narių, turi būti suderinamos su Chartijoje įtvirtintomis pagrindinėmis teisėmis. Tai pakartota AVŽP direktyvos 16 konstatuojamojoje dalyje.

135 Šiuo klausimu žr. 1991 m. liepos 25 d. Sprendimą *Säger* (C-76/90, EU:C:1991:331, 12 punktas) ir 2007 m. gruodžio 13 d. Sprendimą *Komisija / Italija* (C-465/05, EU:C:2007:781, 17 punktas).

2. 6 taisyklė

289. Vengrijos teisėje numatyta pareigos klasifikuoti viešojo intereso skelbimus ir informuotumui didinti skirtus pranešimus išimtis [136]. Vis dėlto 6 taisyklėje numatyta, kad skelbimas, kuriame yra „LGBTI turinio“, negali būti laikomas tokiu. Žiniasklaidos skelbimai, kuriuose yra „LGBTI turinio“, pavyzdžiui, informacija apie LGBTI asmenų eitynių organizavimą, turi būti klasifikuojami ir (tikriausiai) gali būti priskirti prie V kategorijos, t. y. gali būti perduodami tik minėtomis ribotomis valandomis.

290. Dėl 6 taisyklės Komisija teigia, kad Vengrija pažeidė AVŽP direktyvos 6a straipsnį.

291. Gindamasi Vengrija savo veiksmus teisina nepilnamečių ir tėvų teisių apsauga.

292. Visgi dėl tos pačios priežasties, kaip ir 4 taisyklė, 6 taisyklė negali būti pateisinama tokiu poreikiu. Kartu su 4 taisykle ja taip pat pažeidžiama saviraiškos ir informacijos laisvė bei LGBTI asmenų teisė į privatų gyvenimą, ja diskriminuojama dėl lyties ir seksualinės orientacijos, nes pagal ją prievolė klasifikuoti taikoma tik viešojo intereso skelbimams, kuriuose yra LGBTI turinio, bet ne skelbimams, susijusiems su heteroseksualių ir cislyčių asmenų gyvenimu [137].

293. Taigi 6 taisykle nepateisinamai ribojamas AVŽ paslaugų teikimas, o tai prieštarauja AVŽP 6*a* straipsniui.

3. 3 taisyklė

294. 6 taisyklė susijusi su nekomerciniais skelbimais, o Reklamos įstatymo 3 taisyklė – su komerciniais pranešimais. Pagal ją draudžiama reklamą, kurioje yra „LGBTI turinio“, padaryti prieinamą arba pasiekiamą nepilnamečiams.

295. Komisija teigia, kad 3 taisykle pažeidžiamas AVŽP direktyvos 9 straipsnio 1 dalies c punkto ii papunktis, kuriame numatyta, kad valstybės narės turi užtikrinti, jog žiniasklaidos paslaugų teikėjams teikiant komercinius audiovizualinius pranešimus privaloma laikytis draudimo diskriminuoti dėl, be kita ko, lyties ir seksualinės orientacijos. Šia AVŽP direktyvos nuostata išreiškiamas bendrasis diskriminacijos draudimo principas.

296. AVŽP direktyva taikoma tik tiems komerciniams pranešimams, kurie pateikiami kartu su AVŽP arba yra į ją įtraukti [138]. Tai vis tiek yra daug pranešimų, pavyzdžiui, tokių, kurie išvardyti AVŽP 1 straipsnio h punkte, t. y. televizijos reklama, rėmimas, teleparduotuvės ir prekių rodymas. Tokie pranešimai patenka į AVŽP direktyvos taikymo sritį.

297. Vis dėlto raštu pateiktame atsiliepime į ieškinį ir triplike Vengrija teigia, kad Reklamos įstatymas turi būti aiškinamas kartu su Žiniasklaidos laisvės įstatymu ir Žiniasklaidos įstatymu ir kad jis netaikomas reklamos transliavimui audiovizualinės žiniasklaidos priemonėse.

136 Vengrija paaiškino, kad viešojo intereso skelbimas yra informacijos, kuria siekiama atkreipti visuomenės dėmesį į viešojo intereso klausimą, paskelbimas, o informuotumui didinti skirtu pranešimu siekiama ne tik atkreipti visuomenės dėmesį, bet ir ją paveikti.

137 Šiuo tikslu darau nuorodą į šios išvados dalį, kurioje analizuojamas Komisijos ieškinio penktasis pagrindas.

138 Šiuo klausimu žr. 2018 m. vasario 21 d. Sprendimą *Peugeot Deutschland* (C-132/17, EU:C:2018:85, 27 ir 28 punktai).

298. Reklamos įstatymo 1 straipsnio 3 dalyje, į kurią įtraukta 3 taisyklė, nurodyta, kad 2010 m. Įstatymas CIV (Žiniasklaidos laisvės įstatymas) ir 2010 m. Įstatymas CLXXXV (Žiniasklaidos įstatymas) turi būti taikomi reklamai teikiant audiovizualines ir radijo žiniasklaidos paslaugas. Vis dėlto tai neįrodo, kad Reklamos įstatymas netaikomas. Jeigu Vengrijos teisės aktų leidėjas ketino nurodyti, kad reklama radijuje ir televizijoje reglamentuojama tik tais dviem įstatymais, tikėtina, kad tekste būtų pavartota siauresnė formuluotė (pavyzdžiui, „išimtinai“ arba „taikomi tik šie įstatymai“). Kadangi taip nėra, Reklamos įstatymas išlieka taikytinas kartu su jais.

299. Taigi Reklamos įstatymas patenka į AVŽP direktyvos taikymo sritį ir, draudžiant LGBTI turinį, juo ribojamas paslaugų teikimas, kuris reglamentuojamas šia direktyva. Be to, kaip jau nurodžiau dėl 4 ir 6 taisyklių, 3 taisykle nepagrįstai ribojamas AVŽ paslaugų teikimas, o tai prieštarauja AVŽP direktyvos 9 straipsnio 1 dalies c punkto ii papunkčiui.

4. 5 taisyklė

300. 5 taisykle Žiniasklaidos taryba įpareigojama prašyti kitos valstybės narės imtis veiksmų, jei pažeidimus padaro šios valstybės jurisdikcijai priklausantis AVŽP teikėjas, kuris transliuoja Vengrijoje ir pažeidžia Vengrijos klasifikavimo taisykles, susijusias su LGBTI turiniu.

301. Komisija tvirtina, kad 5 taisykle pažeidžiamas AVŽP direktyvos 2 straipsnyje ir 3 straipsnio 1 dalyje išreikštas kilmės šalies principas, nes ja nustatomas mechanizmas, kuriuo priėmimo valstybė narė siekia įpareigoti kilmės valstybę narę užtikrinti, kad jos taisyklių būtų laikomasi kitomis nei direktyvoje numatytomis sąlygomis.

302. AVŽP direktyvos 3 straipsnio 2 dalyje numatyta galimybė laikinai nukrypti nuo priėmimo valstybės pareigos sudaryti sąlygas gauti AVŽ paslaugas, kai transliuojama iš kitų valstybių narių. Tai įmanoma tik tuo atveju, jei kitoje valstybėje narėje įsisteigęs paslaugų teikėjas akivaizdžiai, šiurkščiai ir rimtai pažeidžia AVŽP direktyvos 6 straipsnio 1 dalies a punktą arba 6a straipsnio 1 dalį.

303. Vis dėlto, Komisijos nuomone (aš jai pritariu), 3 straipsnio 2 dalies negalima aiškinti taip, kad pagal ją valstybei narei leidžiama nacionalinėje teisėje įtvirtinti specialią lygiagrečią nuostatą, kad jos taisyklės būtų taikomos ir kitos valstybės narės jurisdikcijai priklausantiems paslaugų teikėjams, taip pat taikyti žemesnę intervencijos ribą, nei nurodyta minėtoje 3 straipsnio 2 dalyje.

304. Bet Vengrija teigia, kad 5 straipsniu buvo siekiama įgyvendinti ne AVŽP direktyvos 3 straipsnio 2 dalį, o jos 4 straipsnio 2 dalį.

305. Pagal tą nuostatą valstybės narės, pasinaudojusios laisve nustatyti išsamesnes ar griežtesnes taisykles žiniasklaidos paslaugų teikėjams pagal 4 straipsnio 1 dalį, išimties tvarka gali prašyti kilmės valstybės narės, kad jų jurisdikcijai priklausantys paslaugų teikėjai laikytųsi tų taisyklių, bet tik tais atvejais, kai jų žiniasklaidos paslaugos yra visiškai arba daugiausia skirtos priėmimo valstybės narės teritorijai [139].

306. Taigi ta nuostata taikoma tik tuo atveju, jei valstybė narė pasinaudojo turima galimybe priimti griežtesnes taisykles koordinuojamose srityse.

[139] Šie du kriterijai nustatyti atitinkamai AVŽP direktyvos 4 straipsnio 2 dalies a ir b punktuose.

307. Nepilnamečių apsauga nuo galimai žalingų AVŽ paslaugų iš tikrųjų yra pagal AVŽP direktyvos 6a straipsnio 1 dalį koordinuojama sritis.

308. Vis dėlto taisyklės dėl AVŽP programų klasifikavimo (4 ir 6 taisyklės), negali būti aiškinamos kaip griežtesnės taisyklės pagal AVŽP direktyvos 4 straipsnio 1 dalį, nes, remiantis tos pačios nuostatos formuluote, tokios taisyklės turi atitikti Sąjungos teisę.

309. Kaip jau paaiškinta, tokios taisyklės neatitinka Sąjungos teisės, nes jomis ribojamas AVŽ paslaugų teikimas ir pažeidžiamos kelios Chartijoje garantuojamos pagrindinės teisės, nepateikus jokio priimtino pateisinimo [140]. Kitaip tariant, nacionalinė nuostata, kuria pažeidžiama AVŽP direktyvos 6a straipsnio 1 dalis, negali būti tokia „išsamesnė ar griežtesnė“ taisyklė, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 4 straipsnio 2 dalį, nes šios direktyvos pažeidimu grindžiama taisyklė negali būti laikoma teisėtu 4 straipsnyje numatytos išimties įgyvendinimu.

310. Dėl šios priežasties Vengrija negali remtis AVŽP direktyvos 4 straipsnio 2 dalimi, kad pateisintų ribojamąjį 5 taisyklės pobūdį.

311. Dėl pirma nurodytų priežasčių 5 taisykle pažeidžiamas AVŽP direktyvos 2 straipsnis ir 3 straipsnio 1 dalis.

B. Dėl Komisijos ieškinio antrojo pagrindo

312. Komisija teigia, kad 1 ir 3 taisyklėmis ribojamas informacinės visuomenės paslaugų teikimas ir taip pažeidžiama Elektroninės komercijos direktyva.

313. Pagal 1 taisyklę Vaikų apsaugos įstatymo adresatams draudžiama [141] padaryti „LGBTI turinį“ prieinamą nepilnamečiams. Kaip paaiškinta pirma, pagal 3 taisyklę draudžiama padaryti „LGBTI turinį“ prieinamą nepilnamečiams komerciniuose pranešimuose. Komisija mano, kad abiem taisyklėmis ribojamas informacinės visuomenės paslaugų teikimas ir taip pažeidžiama Elektroninės komercijos direktyvos 3 straipsnio 2 dalis, kuria, panašiai kaip ir AVŽP direktyvos 2 straipsniu ir 3 straipsnio 1 dalimi, priėmimo valstybėms narėms draudžiama nustatyti apribojimus koordinuojamose srityse informacinės visuomenės paslaugų teikėjams iš kitų valstybių narių.

1. 1 ir 3 taisyklės priklauso koordinuojamoms sritims, kaip tai suprantama pagal Elektroninės komercijos direktyvą

314. Pagrindinis Vengrijos gynybos argumentas dėl šio ieškinio pagrindo yra tas, kad šioms dviem taisyklėms netaikoma Elektroninės komercijos direktyvos 3 straipsnio 2 dalis, susijusi tik su koordinuojamomis sritimis, o abi nagrinėjamos taisyklės nėra susijusios su tokiomis sritimis.

[140] Žr. šios išvados antros dalies B.5 skirsnį.

[141] Pagal jos 1 straipsnio 1 dalį tai apima valstybę, vietos valdžios institucijas, fizinius ir juridinius asmenis, atsakingus už vaikų apsaugą, ir kitas juridinio asmens statuso neturinčias organizacijas.

315. Vengrijos teigimu, 1 taisyklė netaikoma informacinės visuomenės paslaugoms. Ji skirta tik institucijoms, kurios rūpinasi vaikų priežiūra ir apsauga, bet negali užtikrinti šeimos, ir yra susijusi su šių institucijų pareigomis jų prižiūrimiems vaikams. Kadangi 1 taisyklėje nėra reikalavimų informacinės visuomenės paslaugų teikėjams, Vengrija teigia, kad Elektroninės komercijos direktyvos 3 straipsnio 2 dalis šiai taisyklei netaikoma.

316. Vengrija taip pat teigia, kad 3 taisyklė nepatenka į koordinuojamas direktyvos sritis, nes Reklamos įstatymas konkrečiai nereglamentuoja informacinės visuomenės paslaugų.

317. Pagal Elektroninės komercijos direktyvos 2 straipsnio a punktą, siejamą su Direktyvos (ES) 2015/1535[142] 1 straipsnio 1 dalies b punktu, „informacinės visuomenės paslaugos“ – tai paprastai už atlyginimą per atstumą, elektroninėmis priemonėmis ir asmeniškų paslaugų gavėjo prašymu teikiama paslauga“[143].

318. Pagal Elektroninės komercijos direktyvos 2 straipsnio h punktą jos koordinuojamos sritys suprantamos kaip „reikalavimai, nustatyti valstybių narių teisinėse sistemose, kurios taikomos informacinės visuomenės paslaugų teikėjams arba *informacinės visuomenės paslaugoms neatsižvelgiant į tai*, ar jie yra *bendro pobūdžio* ar konkrečiai joms skirti“[144].

319. Taigi pagal tą nuostatą koordinuojamos sritys taip pat yra reikalavimai, kuriuos valstybės narės nustato pačioms informacinės visuomenės paslaugoms. Be to, toje pačioje nuostatoje dar paaiškinta, kad šie reikalavimai neturi būti taikomi būtent informacinės visuomenės paslaugoms ir gali būti taikomi apskritai. Taigi įpareigojimas apriboti paslaugos, kuri gali būti teikiama kaip informacinės visuomenės paslauga, turinį patenka į koordinuojamas sritis, net jei nagrinėjamu nacionalinės teisės aktu konkrečiai nesiekiama reglamentuoti informacinės visuomenės paslaugų.

320. Tai patvirtina Elektroninės komercijos direktyvos 2 straipsnio h punkto i papunkčio antra įtrauka, kurioje konkrečiai nurodyta, kad koordinuojamos sritys yra susijusios su reikalavimais, kuriuos paslaugų teikėjas turi atitikti, be kita ko, dėl „paslaugų kokybės ar turinio, įskaitant tuos, kurie taikomi reklamai <…>“.

321. Tiek pagal 1 taisyklę, tiek pagal 3 taisyklę atmetama galimybė pateikti vaikams tam tikrą turinį, kurį gali siūlyti informacinės visuomenės paslaugų teikėjai. Taigi jos priklauso koordinuojamoms sritims.

2. 1 taisyklė patenka į Elektroninės komercijos direktyvos taikymo sritį

322. Dėl 1 taisyklės Vengrija teigia, kad jos adresatai neteikia nei informacinės visuomenės paslaugų, nei jokių kitų paslaugų, turint omenyje tai, kaip ši sąvoka apibrėžiama Sąjungos teisėje, nes jų veikla iš esmės nesiūloma už atlygį. Taigi ji teigia, kad 1 taisyklė nepatenka į Elektroninės komercijos direktyvos taikymo sritį.

142 2015 m. rugsėjo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/1535, kuria nustatoma informacijos apie techninius reglamentus ir informacinės visuomenės paslaugų taisykles teikimo tvarka (OL L 241, 2015, p. 1).

143 Pagal Direktyvos 2015/1535 1 straipsnio 1 dalies b punkto ii papunktį „elektroninėmis priemonėmis“ reiškia, kad iš pradžių paslauga elektronine įranga pasiunčiama ir priimama duomenims apdoroti (įskaitant skaitmeninį tankinimą) ir saugoti, o galutinai perduodama ir priimama laidais, radijo, optinėmis, kitomis elektromagnetinėmis priemonėmis“.

144 Išskirta mano. Šiuo klausimu žr. 2020 m. spalio 1 d. Sprendimą *A (Vaistų reklama ir prekyba internetu)* (C-649/18, EU:C:2020:764, 87 ir 88 punktai).

323. Šiuo klausimu reikėtų priminti, kad pagal suformuotą jurisprudenciją „laisve teikti paslaugas naudojasi ir paslaugų teikėjas, ir jų gavėjas“ [145].

324. Taigi, net jei 1 taisyklės adresatai neteikia informacinės visuomenės paslaugų, vis dėlto jie atgrasomi nuo naudojimosi tokiomis paslaugomis. Pavyzdžiui, vaikų dienos centrai neturi pagrindo naudoti kitos valstybės narės skaitmeninėje platformoje prieinamų filmų ar animacinių filmukų, jeigu juose yra „LGBTI turinio“. Vadinasi, bet kuri kita 1 taisyklėje nurodyta institucija taip pat neturėtų pagrindo pirkti internetu knygą ar bet kokią kitą LGBTI turinio turinčią medžiagą, nes pagal 1 taisyklę jos negalėtų naudoti šios medžiagos, vykdydamos savo veiklą. Šis potencialių paslaugų gavėjų galimybės naudotis tam tikromis paslaugomis apribojimas reiškia tokių paslaugų teikimo iš vienos valstybės narės į kitą ribojimą [146].

325. Todėl atvejai, kuriems taikoma 1 taisyklė, gali patekti į Elektroninės komercijos direktyvos taikymo sritį.

3. 1 ir 3 taisyklėmis ribojamos informacinės visuomenės paslaugos

326. Tiek 1 taisykle, tiek 3 taisykle informacinės visuomenės paslaugų teikimas ribojamas, pavyzdžiui, jau vien padarant tokių paslaugų gavimą mažiau patrauklų šių taisyklių subjektams (kaip yra 1 taisyklės atveju).

327. Tokie apribojimai negali būti pateisinami, nes jiems trūksta tinkamo pateisinimo, grindžiamo viešuoju interesu, ir jais pažeidžiamos kelios Chartijoje saugomos teisės, kaip jau buvo įrodyta šioje išvadoje [147].

328. Taigi tiek 1 taisykle, tiek 3 taisykle pažeidžiama Elektroninės komercijos direktyvos 3 straipsnio 2 dalis.

C. Dėl Komisijos ieškinio trečiojo pagrindo

329. Komisija teigia, kad 1, 3 ir 7 taisyklėmis taip pat ribojamas kitų nei audiovizualinės ar informacinės visuomenės paslaugų teikimas. Tokie apribojimai prieštarautų Paslaugų direktyvos 16 ir 19 straipsniams ir SESV 56 straipsniui.

330. Kartu su SESV 56 straipsniu Paslaugų direktyvoje nustatytos bendrosios taisyklės, leidžiančios taikyti tarpusavio pripažinimą kitų nei audiovizualinės ar informacinės visuomenės paslaugų srityje [148]. Pagal Paslaugų direktyvos 16 ir 19 straipsnius valstybėms narėms draudžiama atitinkamai paslaugų teikėjams arba paslaugų gavėjams nustatyti apribojimus, kurie nėra pateisinami dėl bendrojo visuomenės intereso pagrindų ir nėra proporcingi šiems pagrindams.

145 Žr. šios išvados 29 išnašoje pateiktas nuorodas.

146 Žr. šios išvados 28 išnašoje pateiktas nuorodas.

147 Žr. šios išvados pirmos dalies B skirsnį, susijusį su Komisijos ieškinio penktuoju pagrindu.

148 Vis dėlto pagal Paslaugų direktyvos 2 straipsnio 2 dalį tam tikrų rūšių paslaugos nepatenka į Paslaugų direktyvos taikymo sritį.

1. 1 ir 3 taisyklės

331. Išties galima būtų įsivaizduoti, kad pagal 1 taisyklę kitų nei audiovizualinės ar informacinės visuomenės paslaugų teikimas ribojamas taip pat, kaip ir pastarosios paslaugos. Šiam aspektui įrodyti pakanka vieno pavyzdžio. Pagal 1 taisyklę vaikų priežiūros paslaugų teikėjai būtų atgrasomi nuo lėlių teatro spektaklio užsakymo, jeigu jame būtų vaizduojamas LGBTI asmenų gyvenimas, nes jiems draudžiama jį rodyti savo prižiūrimiems vaikams [149].

332. Kadangi 1 taisyklės adresatai patenka į Sąjungos taisyklių taikymo sritį kaip paslaugų gavėjai, o ne kaip paslaugų teikėjai, Paslaugų direktyvos 2 straipsnio 2 dalies j punkte numatyta išimtis socialinėms paslaugoms neturi reikšmės.

333. Be to, kiek tai susiję su 3 taisykle, pažymėtina, kad bet kokios kitos rūšies reklama, kuri nėra skelbiama per AVŽ priemones arba elektroninėmis priemonėmis, pavyzdžiui, plakatuose, jeigu joje yra LGBTI turinio, Vengrijoje negalėtų būti rodoma tose vietose, kuriose vaikai galėtų matyti šį turinį, o tai reiškia bent visas viešąsias erdves.

334. Taigi 1 ir 3 taisyklėmis akivaizdžiai nepagrįstai pažeidžiamos Paslaugų direktyvos 16 ir 19 straipsniuose ir SESV 56 straipsnyje įtvirtintos bendrosios draudimo riboti laisvę teikti paslaugas taisyklės.

2. 7 taisyklė

335. Dabar lieka išnagrinėti 7 taisyklę. Ši taisyklė yra Nacionalinio valstybinio švietimo įstatymo dalis ir pagal ją lytinio švietimo kontekste neleidžiamas „LGBTI turinio“ propagavimas (bet ne vaizdavimas).

336. Vengrija nesutinka, kad Sąjungos teisė gali būti taikoma švietimo veiklai, ir teigia, kad todėl 7 taisyklė negali pažeisti nei Paslaugų direktyvos, nei SESV 56 straipsnio.

337. Šios išvados 56 punkte jau paaiškinau, kad, kai švietimo paslaugos teikiamos už atlygį, jos patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį. Atsižvelgiant į tai, pagal 7 taisyklę išties gali būti ribojamos jaunimo švietimo arba informavimo apie seksualumą paslaugos, kai jos teikiamos ne valstybinio švietimo sistemoje arba šioje sistemoje, bet jas teikia išorės paslaugų teikėjai.

338. Kadangi pagal 7 taisyklę draudžiamas tik „LGBTI turinio“ propagavimas, bet ne jo vaizdavimas, paslaugų teikimo apribojimas galėtų būti pateisinamas „nešališkumo“ poreikiu švietimo srityje. Vis dėlto, kaip jau paaiškinta, ši taisyklė nėra neutrali, ji tiesiogiai diskriminuojanti, nes ja draudžiama propaguoti ne bet kokį seksualinį gyvenimą ar elgesį, o tik LGBTI asmenų lytinį gyvenimą ar elgesį.

339. Dėl tų pačių priežasčių, kaip ir nurodytosios dėl 1, 3, 4, 5 ir 6 taisyklių, 7 taisykle pažeidžiamos pagrindinės teisės, visų pirma Chartijos 21 straipsnis, todėl ji negali būti pateisinama.

340. Vadinasi, 1, 3 ir 7 taisyklėmis pažeidžiama Paslaugų direktyva ir SESV 56 straipsnis.

[149] Jie būtų laikomi potencialiais šių paslaugų gavėjais pagal Paslaugų direktyvą arba, jeigu nagrinėjama paslauga nepatenka į Paslaugų direktyvos taikymo sritį pagal jos 2 straipsnio 2 dalį (pavyzdžiui, sveikatos priežiūros paslauga), tiesiogiai pagal SESV 56 straipsnį. Šiuo klausimu žr. 2016 m. liepos 14 d. Sprendimą *Promoimpresa ir kt.* (C-458/14 ir C-67/15, EU:C:2016:558, 62 punktas).

D. Dėl Komisijos ieškinio ketvirtojo pagrindo

341. Komisija teigia, kad Įstatyme dėl nuosprendžių registrų sistemos esančia 8 taisykle pažeidžiamas BDAR 10 straipsnis, siejamas su Chartijos 8 straipsnio 2 dalimi.

342. 8 taisyklėje reikalaujama, kad prieigą prie registruotų duomenų turinčios įstaigos „įgaliotiesiems asmenims“ suteiktų tiesioginę prieigą prie asmenų, nuteistų už seksualinius nusikaltimus prieš vaikus, nuosprendžių registrų. Kalbant apie „įgaliotųjų asmenų“ skirstymą į kategorijas, pažymėtina, jog Įstatymo dėl nuosprendžių registrų sistemos 75/B skirsnio 3 dalyje numatyta, kad registruoti duomenys gali būti padaryti prieinami tik tuo atveju, jei tokių duomenų prašantis asmuo yra suaugęs 18 metų dar nesulaukusio asmens giminaitis arba jį auklėja, prižiūri ar rūpinasi juo.

343. Komisijos teigimu, padarytas pažeidimas, nes 8 taisyklėje nepakankamai aiškiai nurodyta, kas turi teisę pateikti prašymą dėl duomenų, todėl joje nenumatyta pakankamų garantijų dėl duomenų subjektų teisių ir laisvių, susijusių su prieigos prie jų asmens duomenų sąlygomis.

344. Atsiliepime į ieškinį Vengrija teigia, kad 8 taisyklė turi būti aiškinama kartu su *Polgári törvénykönyv* (Vengrijos civilinis kodeksas) 8:1 straipsnio 1 dalimi, kurioje sąvoka „artimas giminaitis“ apibrėžiama kaip apimanti sutuoktinius, tėvus ir vaikus pagal tiesiąją giminystės liniją (įskaitant įvaikius, posūnius ir podukras, taip pat globotinius), brolius ir seseris, partnerius, vyro ar žmonos giminaičius ir kitus asmenis, su kuriais sieja šeimos ryšiai. Be to, ši valstybė narė nurodo, kad pagal įvairias Civilinio kodekso nuostatas asmenys, atsakingi už nepilnamečių globą arba jų išlaikymą, kaip antai tėvai, įgyvendinantys tėvų valdžią, globėjai, įtėviai ir išlaikantieji vieną iš tėvų, jeigu gyvena tame pačiame namų ūkyje, taip pat turi teisę prašyti prieigos prie duomenų pagal Nuosprendžių registrų sistemos įstatymą. Dėl šių priežasčių Vengrija teigia, kad įgaliotųjų asmenų sąrašas yra apibrėžtas tinkamai ir iš tikrųjų papildomai apsaugotas prieigos kriterijais, pagal kuriuos: a) įgaliotasis asmuo turi manyti, kad atitinkami duomenys yra „tikriausiai būtini“ proceso tikslais; ir b) „būtų neproporcingai sunku kitais būdais gauti žinių apie atitinkamus duomenis“.

345. Pirmiausia reikėtų pažymėti, kad BDAR tikslas, numatytas jo 1 straipsnyje ir 1 bei 10 konstatuojamosiose dalyse, yra, be kita ko, užtikrinti aukštą fizinių asmenų pagrindinių laisvių ir teisių, ypač jų teisės į privatų gyvenimą tvarkant asmens duomenis, apsaugos lygį, kaip įtvirtinta Chartijos 8 straipsnio 1 dalyje ir SESV 16 straipsnio 1 dalyje, pagal kurias kiekvienam asmeniui taip pat suteikiama teisė į savo asmens duomenų apsaugą. Būtent šiuo tikslu BDAR numatyta, kad bet koks asmens duomenų tvarkymas turi atitikti BDAR 5 straipsnyje nustatytus duomenų tvarkymo principus. Tam, kad duomenų tvarkymas būtų teisėtas, turi būti įvykdyta viena iš to reglamento 6 straipsnyje išvardytų sąlygų [150].

346. Taigi duomenų tvarkymas yra teisėtas pagal BDAR 6 straipsnio 1 dalies e punktą, jeigu tvarkyti duomenis būtina „siekiant atlikti užduotį, vykdomą viešojo intereso labui arba vykdant viešosios valdžios funkcijas“. BDAR 10 straipsnyje nustatyti papildomi nuosprendžių registrų duomenų tvarkymo apribojimai, reikalaujant valdžios institucijos priežiūros arba teisės aktais numatyto leidimo, numatant atitinkamas apsaugos priemones.

[150] Šiuo klausimu žr. 2025 m. sausio 9 d. Sprendimą *Mousse* (C-394/23, EU:C:2025:2, 21–25 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

347. Teisingumo Teismas yra paaiškinęs, kad pagal BDAR valdžios institucijoms nėra absoliučiai draudžiama atskleisti asmens duomenis, jeigu toks atskleidimas atitinka teisėtą viešąjį interesą ir apima tinkamą duomenų subjektų teisių ir laisvių apsaugą [151]. Be to, Chartijos 8 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad asmens duomenys, be kita ko, turi būti tvarkomi „tik konkretiems tikslams ir tik atitinkamam asmeniui sutikus ar kitais įstatymo nustatytais teisėtais pagrindais“.

348. Nepilnamečių apsauga nuo asmenų, kurie jiems gali padaryti žalos, neabejotinai yra labai svarbus viešasis interesas, kuris galėtų pateisinti asmens duomenų atskleidimą. Be to, nuosprendžių registrų duomenys yra labai jautrūs ir galėtų lemti stigmatizavimą. Jų atskleidimas gali rimtai paveikti asmens asmeninį ir profesinį gyvenimą, todėl reikia griežto pateisinimo ir aiškių teisinių apsaugos priemonių [152].

349. Taigi, lyginant šiuos du interesus, nacionalinės priemonės, kuriomis siekiama nepilnamečių apsaugos tikslo, turi būti vertinamos atsižvelgiant į proporcingumo reikalavimus.

350. Šiuo klausimu Vengrija teigia, kad 8 taisykle nustatyta duomenų sistema yra pagrįsta ir proporcinga atsižvelgiant į jos tikslą.

351. Nesutinku su tuo. Mano nuomone, 8 taisyklė viršija tai, kas būtina nepilnamečių apsaugai užtikrinti.

352. Pirma, pagal 8 taisyklę asmenų, kuriems leidžiama susipažinti su asmens duomenimis apie apkaltinamuosius nuosprendžius, susijusius su seksualiniais nusikaltimais prieš vaikus, kategorija yra pernelyg neapibrėžta ir plati, kad atitiktų BDAR 10 straipsnį. Dėl kompetentingų nacionalinių institucijų galimybės susipažinti su asmens duomenimis Teisingumo Teismas yra nusprendęs, jog tam, kad būtų įvykdytas proporcingumo reikalavimas, nacionalinėje teisėje, kuria leidžiama tokia prieiga, „turi būti numatytos aiškios ir tikslios taisyklės, kuriomis būtų reglamentuojama atitinkamos priemonės apimtis ir taikymas ir nustatomi minimalūs reikalavimai, kad asmenims, kurių asmens duomenys tvarkomi, būtų suteikta pakankamai garantijų, leidžiančių veiksmingai apsaugoti tokius duomenis nuo piktnaudžiavimo pavojų“ [153]. Tai taip pat turėtų būti taikoma privačių asmenų prieigai prie asmens duomenų. Be to, pagal BDAR 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą skaidrumo principą reikalaujama, kad visa informacija ir pranešimai, susiję su šių asmens duomenų tvarkymu, būtų „lengvai prieinami“.

353. Šiomis aplinkybėmis nemanau, kad „įgaliotųjų asmenų“ kategorija, kuriai leidžiama pateikti prašymą dėl duomenų pagal 8 taisyklę, yra pakankamai apibrėžta ir apribota įvairiomis nuostatomis, įtvirtintomis tiek Įstatyme dėl nuosprendžių registrų sistemos, tiek Vengrijos civiliniame kodekse.

354. Fiziniams asmenims turėtų būti aišku, kad jų asmens duomenys renkami, tvarkomi ir atskleidžiami laikantis duomenų apsaugos principų. Taip nebūtų tuo atveju, jeigu duomenų subjektas privalėtų analizuoti sudėtingas ir padrikas nacionalinės teisės nuostatas, iš kurių nė vienoje aiškiai nenurodytas jų tarpusavio ryšys, taip sukuriant nereikalingą painiavą ir procesinį neveiksmingumą.

[151] Šiuo klausimu žr. 2024 m. kovo 7 d. Sprendimą *Endemol Shine Finland* (C-740/22, EU:C:2024:216, 46–49 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

[152] Šiuo klausimu žr. 2024 m. kovo 7 d. Sprendimą *Endemol Shine Finland* (C-740/22, EU:C:2024:216, 52–54 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

[153] 2021 m. kovo 2 d. Sprendimas *H. K.* (C-746/18, EU:C:2021:152, 48 punktas) ir 2022 m. vasario 24 d. Sprendimą *Valsts ieņēmumu dienests (Asmens duomenų tvarkymas mokesčių tikslais)* (C-175/20, EU:C:2022:124, 55 punktas).

355. Antra, nacionalinėje teisėje nėra pakankamai tiksliai apibrėžtos materialinės prieigos sąlygos, kad kompetentinga institucija galėtų patikrinti, ar tokia prieiga yra pagrįsta ir būtina.

356. Visų pirma remiuosi Įstatymo dėl nuosprendžių registrų sistemų 75/B straipsnio 3 dalies b punktu, kuriame nurodyta, kad prieiga suteikiama įgaliotajam asmeniui, kuris mano, kad tokia prieiga prie duomenų yra būtina konkrečiais tikslais ir kuriam būtų akivaizdžiai sunku mėginti juos gauti kitais būdais.

357. Taigi Nuosprendžių registrų sistemų įstatymo 8 taisyklė, siejama su jo 75/B straipsnio 3 dalies b punktu, iš esmės susieta su paprasta savideklaracija ir pagal ją būtinumą ir proporcingumą faktiškai paliekama vertinti prašančiajam asmeniui, o ne kompetentingai institucijai, atsakingai už prieigos prie nuosprendžių registro priežiūrą.

358. Mano nuomone, būtinybės savideklaracija nesuderinama su BDAR 10 straipsniu ir Chartijos 8 straipsniu ir gali būti taikoma savo nuožiūra.

359. Taigi 8 taisyklėje ir kitose Nuosprendžių registrų sistemos įstatymo nuostatose įtvirtintos sąlygos nėra pakankamos apsaugos priemonės pagal BDAR ir Chartijos 8 straipsnio nuostatas.

360. Vadinasi, kaip teigia Komisija, 8 taisykle pažeidžiamas BDAR 10 straipsnis ir Chartijos 8 straipsnio 2 dalis.

IV. Dėl bylinėjimosi išlaidų

361. Komisija reikalavo priteisti iš Vengrijos bylinėjimosi išlaidas. Pagal Procedūros reglamento 138 straipsnio 1 dalį pralaimėjusiai šaliai nurodoma padengti bylinėjimosi išlaidas, jeigu laimėjusi šalis to reikalavo. Kadangi Vengrija pralaimėjo bylą, ji turi padengti bylinėjimosi išlaidas.

362. Pagal Procedūros reglamento 140 straipsnio 1 dalį įstojusios į bylą valstybės narės ir Europos Parlamentas padengia savo bylinėjimosi išlaidas.

V. Išvada

363. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui pripažinti, kad:

1. Priėmusi *Pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2021. évi LXXIX. törvény* (2021 m. Įstatymas, kuriuo nustatomos griežtesnės priemonės, taikomos už pedofiliją nuteistiems asmenims, ir iš dalies keičiami tam tikri įstatymai siekiant vaikų apsaugos) Vengrija neįvykdė įsipareigojimų pagal Sąjungos teisę taip, kaip nurodyta toliau:

   – Vaikų apsaugos įstatymu uždraudusi nepilnamečiams prieigą prie turinio, kuriuo propaguojamos arba vaizduojamos lytinės tapatybės, neatitinkančios gimus priskirtos lyties, lyties keitimas ar homoseksualumas, Vengrija pažeidė 2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) 3 straipsnio 2 dalį, 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje 16 ir 19 straipsnius, SESV 56

straipsnį, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 1, 7, 11 ir 21 straipsnius, taip pat ESS 2 straipsnį,

– Reklamos įstatymu uždraudusi nepilnamečiams prieigą prie reklamos, kurioje propaguojamos arba vaizduojamos lytinės tapatybės, neatitinkančios gimus priskirtos lyties, lyties keitimas ar homoseksualumas, Vengrija pažeidė 2010 m. kovo 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2010/13/ES dėl valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų tam tikrų nuostatų, susijusių su audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikimu, derinimo (Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva) 9 straipsnio 1 dalies c punkto ii papunktį, Direktyvos 2000/31 3 straipsnio 2 dalį, Direktyvos 2006/123 16 ir 19 straipsnius SESV 56 straipsnį, Chartijos 1, 7, 11 ir 21 straipsnius, taip pat ESS 2 straipsnį,

– Žiniasklaidos įstatymu įpareigodama linijines žiniasklaidos paslaugas teikiančius žiniasklaidos paslaugų teikėjus priskirti prie V kategorijos visas programas, kurių pagrindinis tikslas yra propaguoti arba vaizduoti lytines tapatybes, neatitinkančias gimus priskirtos lyties, lyties keitimą ar homoseksualumą, taigi transliuoti šias programas tik nuo 22.00 iki 05.00 val., ir nenumatydama galimybės priskirti tokias programas prie viešojo intereso žiniasklaidos ar socialiai naudingos reklamos, Vengrija pažeidė Direktyvos 2010/13 6a straipsnio 1 dalį, Chartijos 1, 7, 11 ir 21 straipsnius, taip pat ESS 2 straipsnį,

– Žiniasklaidos įstatymu nustačiusi Žiniasklaidos tarybai pareigą prašyti, kad valstybė narė, kurios jurisdikcijoje veikia žiniasklaidos paslaugų teikėjas, įgyvendintų veiksmingas priemones bet kokiam Žiniasklaidos tarybos nustatytam pažeidimui pašalinti, Vengrija pažeidė Direktyvos 2010/13 2 straipsnį ir 3 straipsnio 1 dalį,

– Nacionalinio valstybinio švietimo įstatymu uždraudusi propaguoti lytines tapatybes, neatitinkančias gimus priskirtos lyties, lyties keitimą ar homoseksualumą švietime, susijusiame su seksualine kultūra, seksualiniu gyvenimu, seksualine orientacija ir lytine raida, Vengrija pažeidė Direktyvos 2006/123 16 ir 19 straipsnius, SESV 56 straipsnį, Chartijos 1, 7, 11 ir 21 straipsnius, taip pat ESS 2 straipsnį,

– Nuosprendžių registrų sistemos įstatymu įpareigojusi įstaigą, turinčią tiesioginę prieigą prie registruotų duomenų, padaryti įgaliotiesiems asmenims prieinamus asmenų, padariusių seksualinius nusikaltimus prieš vaikus, registruotus duomenis, Vengrija pažeidė 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) 10 straipsnį ir Chartijos 8 straipsnio 2 dalį.

2. Vengrija turi padengti savo ir Europos Komisijos patirtas bylinėjimosi išlaidas.

3. Belgijos Karalystė, Danijos Karalystė, Vokietijos Federacinė Respublika, Airija, Graikijos Respublika, Ispanijos Karalystė, Estijos Respublika, Prancūzijos Respublika, Liuksemburgo Didžioji Hercogystė, Maltos Respublika, Nyderlandų Karalystė, Austrijos Respublika, Portugalijos Respublika, Slovėnijos Respublika, Suomijos Respublika, Švedijos Karalystė ir Europos Parlamentas turi patys padengti savo išlaidas.